

ОДБРАНА

Интервју

Звонко Обрадовић
државни секретар за одбрану

КОРАК ИСПРЕД ВРЕМЕНА

Тема

СТАНДАРД ПРИПАДНИКА ВОЈСКЕ

Прилог и постер

ДРЖАВНА ЗНАМЕЊА СРБИЈЕ: ХИМНА, ЗАСТАВА И ГРБ

РЕПУБЛИКА СРБИЈА МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ

ПРОГРАМ

PRISMA

*Зато што је будућност
важна!*

Дирекција за преквалификацију
Кнеза Милоша 33
Београд
011/ 3203-252
www.mod.gov.yu/prisma

Београд
Централни Дом Војске
Браће Југовић 19
011/ 3201-850

Нови Сад
Футошка 26
021/ 528-440

Ниш
Клуб Војске
Синђелићев трг бб
018/ 522-892

Program PRISMA
Centar za obuku Beograd
Fakultet organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu

Јове Илића 154 11040 Београд 011/ 3950-891
www.prisma.fon.bg.ac.yu; e-mail: prisma@fon.bg.ac.yu

Програм PRISMA
Центар за обуку Ниш
Машински факултет Ниш

Александра Медведова 14 18 000 Ниш 018/ 500-661
www.prisma.masfak.ni.ac.yu; e-mail: prisma@masfak.ni.ac.yu

ПРЕПОРУЧУЈЕ

монографију 63. падобранске бригаде

Књига посвећена стварању и развоју чувене 63. падобранске бригаде изузетна је по много чему: садржају, илустрацијама и привлачном изгледу. Војници са две заклетве, како зову припаднике те елитне јединице, вечни су пример војничке части, пожртвовања и врхунске обучености, а надасве осећања оданости отаџбини и униформи коју поносно носе. Црвена беретка с падобранским знаком њихово је прво уочљиво обележје.

Текст је посвећен бригади, људима који су је стварали, бранили њен углед, ратовали за слободу свог народа, часно гинули и одлазили у легенду.

О њима можете читати, њих можете видети на бројним фотографијама које богато илуструју књигу вишегодишњег новинара листа „Војска”, сада официра 63. падобранске бригаде Владике Крстића.

Књига је обима 184 стране, формата 22x25 цм, тврдог повеза, с пуним колором и квалитетним папиром.

НАРУЏБЕНИЦА

НИЦ „Војска”, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел. 011/3201-765 телефакс : 011/3241-363
Жиро-рачун : 840 - 49849 -58

Овим наручујем _____ примерака књиге о 63. падобранској бригади
„ВОЈНИЦИ СА ДВЕ ЗАКЛЕТВЕ” по претплатној цени
од 1.512,00 динара

Књиге ћу платити (заокружити):

1. унапред у целости
 2. у две месечне рате
- У оба случаја обавезна је доплата 100,00 динара за поштарину.

Уз наруџбеницу послати доказ о уплати. Књиге се испоручују
након уплате целокупног износа.

Купац:

_____ (име, очево име и презиме)

ЈМБГ

Број личне карте: _____ издате у МУП

Улица и број: _____ Телефон: _____

Место и број поште: _____

Датум

Потпис наручиоца

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

Први војни лист у Србији "Ратник" изашао је 24. јануара 1879. године

Указом председника Србије и Црне Горе НИЦ "Војска" је поводом 125 година војне штампе, 24. јануара 2004. године, одликован орденом Вука Караџића, другог степена

Издавач

Новинско-издавачки центар "ВОЈСКА" Београд, Браће Југовића 19

Начелник НИЦ "ВОЈСКА"

Звонимир Пешић, пуковник

Главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Помоћник главног уредника

Драгана Марковић

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник, Слободан Вучинић (дописник из Подгорице), Душан Глишић (друштво), Снежана Ђокић (свет), Бранко Копуновић (прилози), Душан Мариновић (историја), Зоран Миладиновић, потпуковник (дописник из Ниша), Владимир Почуч, капетан I класе (одбрана), Сања Савић, Мира Шведић (техника)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастијан Балаш, Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влочић, Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић, др Милан Мијалковски, Предраг Милићевић, Миљан Милкић, др Милан Милошевић, др Александар Мутавић, Благоје Ничић, Никола Остојић, Никола Оташ, Будимир М. Попадић, др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник), Бранко Сиљевски (технички уредник), Весна Јовановић

Фотографија

Горан Станковић (уредник) Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректори

Слађана Грба, Маријана Кисић

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар), Нада Станковски

ТЕЛЕФОНИ

Начелник 3241-104; 23-079

Главни и одговорни уредник 3241-258; 23-809

Заменик главног уредника 3241-257; 23-808

Помоћник главног уредника 3201-547; 23-547

Секретар редакције 3241-363; 23-078

Редакција 2682-937; 23-810; 3201-576; 23-576

Дописништво Ниш 018/509-481, 21-481

Дописништво Подгорица 081/483-443, 42-443

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

пошт.пр. 06-1015

e-mail

odbrana@beotel.yu

redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НИЦ "Војска"

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РС

месечно 160 динара.

За претплатнике преко Поштанске штедионице

месечно 180 динара.

Штампа "ПОЛИТИКА" АД, Београд, Македонска 29

ЦИП – Каталогизација у публикацији

Народне библиотеке Србије

ОДБРАНА

ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

Снимко Звонко ПЕРГЕ

САДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Звонко Обрадовић, државни секретар за одбрану

КОРАК ИСПРЕД ВРЕМЕНА

8

Per aspera

КОРАЦИ НЕВИДЉИВОГ

11

АКТУЕЛНО

Заступник начелника Генералштаба ВС генерал-мајор Здравко Понош о разговорима у Вашингтону и Бриселу

АФИРМАЦИЈА РЕФОРМЕ ОДБРАНЕ

14

ТЕМА

Стандард припадника Војске

ПРЕД ЗИДОМ

16

ОДБРАНА

Заједничка вежба Војске Србије и Бугарске армије

ОПЕРАЦИЈА ПОДРШКЕ МИРУ

22

204. ловачки авијацијски пук

ЧЕКАЈУЋИ ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТКЕ

26

Међународни курс на Аеродрому Батајница

ОТВОРЕНО НЕБО И НАД СРБИЈОМ

30

Трећи међународни курс заштите од хемијског оружја

ОБУКА НА СВЕТСКОМ НИВОУ

32

ПРИЛОГ

Државна знамења Србије: химна, застава и грб

ДАЛЕКО ДА СЕ ЧУЈЕ И ВИДИ

35

Подвиг

ДРАМА У ЗАТРОВАНОМ ШАХТУ

51

78

Потпуковник др Катарина Штрбац

БАЛКАНИКА

СВЕТ

Специјалне снаге Израела

КРИЛАТЕ ЗМИЈЕ

Рат у Либану

НЕРЕШИВА ЈЕДНАЧИНА

ТЕХНИКА

Панцири кроз историју

ОКЛОПЉЕНИ ВОЈНИЦИ

КУЛТУРА

Горан Марковић, редитељ

ЗА ЖИВОТ БЕЗ ЛАЖИ

ФЕЉТОН

Џихад Ал Каиде у Европи (2)

"СВЕТИ РАТ" СТИЖЕ У БОСНУ

СПОРТ

Пред светско првенство у пентатлону

ПУНОМ СНАГОМ

Забележено на Тари

ПРЕДЕО ЛЕПОТЕ И МИРА

Рафтинг на Тари

**ПОД КОНТРОЛИСАНИМ
АДРЕНАЛИНОМ**

Са Седме смотре извиђача Србије

ДАМАРИ ШАТОРСКОГ ГРАДА

52

54

58

60

64

68

75

76

78

80

СТАНДАРДИ

У овом броју стандард је тема више текстова, од оних који говоре о тешком материјалном положају система одбране и његових припадника, до оних који у достизању друге врсте стандарда, као професионалног овладавања процедуралним квалитетима интероперабилности са развијеним армијама света, виде будућност ове војске.

Велики је то распон и потрајаће тај пут. Креће се са тешким бременом минулих ратова и свим њиховим последицама на унутрашњем и спољнополитичком плану. На унутрашњем плану то је изгубљени ауторитет Војске, непопуларност војничке професије, ниска примања људи који раде у систему одбране и њихови бројни нерешени егзистенцијални проблеми... На спољњем плану то је неразумевање виталних националних интереса земље, који обезбеђују не само територијални интегритет већ и национални идентитет стваран вековима, то је отежано приступање безбедносним интеграцијама и даље заостајање у модернизацији наоружања...

Али ипак, визија боље перспективе и мотив да се заостајање премости сабирају снаге и отварају могућности. Препознаје се то унутар система, очекује се веће разумевање државних структура, а звана, од оних који већ увелико обједињују безбедносне контингенте, стижу сигнали да ћемо тамо имати своје место. Важно је да до уклањања политичких препрека тој сарадњи, што више урадим на достизању и одржавању професионалних стандарда који тамо важе као општеприхваћена правила.

Поред подршке са стране да од пожељног постанемо и способан партнер у мисији мира, за реформске процесе је важно да унутар самог система почну да емитују позитивне сигнале. Досадашњи се углавном своде на смањење броја припадника, без других знакова охрабрења за оне који у систему остају. Уз то, требало би имати у виду да је сам систем, који оличавају Војска и Министарство одбране, ма како добро решавао своје задатке, лимитиран у могућности да реформа успе – без подршке друштва, односно државе. Не само финансијске.

Реч је о успостављању ауторитета. Србија треба да има војску која има ауторитет, војску која тај ауторитет заслужује, а то се може остварити укупним друштвеним прегнућем да достигнемо нове безбедносне стандарде, да изградимо респектабилан систем, способан за одвраћање и за супротстављање ризицима и претњама које муче савремени свет.

Такав систем, који би се одразио на повећану укупну безбедност и способност за реаговање, отвара врата инвестицијама и великом капиталу и води нас у европске политичке, економске и војне интеграције... То ће бити лице нове Србије, која се на тај начин препоручује свету као партнер и као део укупних демократских безбедносних снага у функцији мира и напретка. ■

Раденко МУТАВЏИЋ

ОФИЦИРИ ЗА НАЈОДГОВОРНИЈЕ ДУЖНОСТИ

За најбоље у класи проглашени су пуковник Милан Мојсиловић, са просеком оцена 10,00, други у рангу је пуковник Звездан Опачић, са истим просеком 10,00, и трећи је пуковник Милољуб Сретеновић, са просечном оценом 9,80.

Свечаности поводом завршетка школовања 49. класе Генералштабног усавршавања Школе националне одбране, 21. јула, присуствовали су председник Републике Србије Борис Тадић, министар одбране др Зоран Станковић, заступник начелника Генералштаба ВС генерал-мајор Здравко Понош, државни секретар за одбрану Звонко Обрадовић и други бројни гости.

У поздравној речи начелник Војне академије генерал-мајор мр Видосав Ковачевић истакао је да је на Генералштабном усавршавању у протеклој школској години био 21 слушалац, и то 17 официра КоВ, три припадника Ваздухопловства и ПВО и један из Морнарице. Од тога 19 је из Војске Србије, а по један из Црне Горе и Републике Српске. У току једногодишњег школовања остварено је 1300 наставних часова, а слушаоци су решили више од 10 оперативних задатака, положили четири испита и одбранили стручне радове. У решавању појединих модела оперативних задатака, командантским извиђањима и студијским путовањима, официри су обишли 11 гарнизона, сагледали војногеографске одлике свих оперативних и стратегијских праваца и

формацију и наменске задатке оперативних команди, јединица и установа Војске Србије. Поред наставника Школе националне одбране, предавања су држали и угледни домаћи и страни стручњаци. Официри су оспособљени за највише дужности у Министарству одбране и Војсци Србије и за рад у интернационалним командама према утврђеним стандардима Натоа и процедурама. Средња оцена 49. класе ГШУ је 9,17 и једна је од најбољих у историји те школе.

Начелник ШНО пуковник Љубиша Лојаница представио је за тим официре који су завршили највиши облик нашег војног школовања, а дипломе им је уручио помоћник министра за људске ресурсе др Зоран Јефтић.

За најбоље у класи проглашени су пуковник Милан Мојсиловић, са просеком оцена 10,00, други у рангу је пуковник Звездан Опачић, са истим просеком 10,00, и трећи је пуковник Милољуб Сретеновић, са просечном оценом 9,80.

Најбољима је председник Србије Борис Тадић уручио официрске сабље, статусни симбол официра српске војске.

Честитајући завршетак школовања 49. класи, министар одбране др Зоран Станковић указао је и на неке од проблема а којима ће се официри на високим командним дужностима суочавати у свом даљем раду. На првом месту је низак животни стандард припадника Војске, тачније плате које су само по једном повећане у претходне две године, а ове године повећање се очекује тек после усвајања *Закона о мини-старствима* у Скупштини Србије. Други велики проблем је стамбени, са више од 15.000 нерешених, односно око 23.000 правилно решених стамбених потреба припадника Војске. Али и поред свих тешкоћа, припадници Војске Србије обављају све своје задатке и с правом очекују да и држава испуни своје обавезе према њима, истакао је министар Станковић.

УКРАТКО

САРАДЊА СА ХАШКИМ ТРИБУНАЛОМ

Министар одбране др Зоран Станковић састао се 26. јула са представником државне администрације САД за питања ратних злочина амбасадором Клинтон Вилијамсоном, који је у посети нашој земљи први пут од преузимања дужности. Сарадња са Међународним трибуналом у Хагу била је главна тема разговора двојице званичника.

Говорећи на свечаности, председник Србије Борис Тадић је указао на неколико кључних момената када је у питању безбедносна ситуација у свету, положај Србије и улога припадника њене војске.

“Наша земља, овог тренутка, на жалост, увози безбедност. Када једна земља увози безбедност, онда она у међународној заједници народа и држава заузима не баш најбоље место. Кад сте увозници безбедности, онда свет брине о вама, а када учествујете у извозу безбедности на друга подручја, значи да ви доприносите миру. Тако је и међународни кредибилитет сваке, па и наше земље, дефинисан и том чињеницом”.

Председник Тадић је истакао да Косово представља наш најбољнији проблем, а то је уједно велики безбедносни ризик у Европи и свету. Проблем Косова је и политички, и културолошки, и економски. “То није само питање територије, суверенитета и интегритета. То је питање нашег идентитета. Онај ко је у ситуацији да му је угрожен идентитет, такав човек, таква држава, суочавају се с проблемом визије, перспективе свога опстанка. И зато увек тражимо, ми који смо у преговарачком тиму, да се с посебним разумевањем прихвата српска држава и српски народ”.

“Међутим, није реч само о безбедносном ризику Косова”, упозорио је Тадић. “Безбедносни ризици произлазе и из погрешног разумевања места земље, политике, начина на који свет постоји. Данас многи у нашој земљи жале за старим временима... Али ми морамо констатовати да су се времена променила, да су сада потпуно нове политичке, економске, технолошке и безбедносне околности, и стога институције морају одговарати тим новим околностима. То је техничко, а не идеолошко питање. То је питање с којим се суочавамо сваки дан, а имамо обавезу да обезбедимо опстанак и безбедност својих грађана. И зато ко год буде обављао посао председника државе, председника владе, министра одбране, мораће из дана у дан да решава те проблеме. А не да жали за старим временима, за старом војском, за старим ратовима, и за старим изазовима и претњама”.

КВАЛИФИКАЦИЈА ЗА ИНТЕГРАЦИЈЕ

Председник Борис Тадић је истакао сву своју подршку људима који воде систем одбране, Министарство и Генералштаб. “Важно је обезбедити и континуитет у том систему, јер ако се то не оствари, онда нећемо имати војску која ће суштински доприносити нашој стабилности и бити потенцијални извозник безбедности. Ако се то не деси, ми нећемо имати ни стабилан економски развој... Одбрана и Војска су развојни ресурс овог друштва, а не само потрошач... Желео бих да наш систем одбране буде једна од квалификација за наше европске интеграције и будућност.”

Тадић је посебно указао на нову позицију припадника наше војске. Он је део спољне, а не унутрашње политике земље. “Стари војник је сматрао да је део унутрашње политике земље, и зато су некадашњи генерали око 5. октобра претили да ће употребити тенкове против грађана. Ја то веома добро знам и хоћу то отворено да кажем. Данас ти генерали имају свој политички ангажман, али они разумеју војску и државу на један погрешан начин. Војска никада не сме да буде употребљена против грађана. Војска је ту због одбране и фактор је спољне политике земље. И то ниједан официр никада не сме да заборави. Ми ћемо се на кључним местима у држави смењивати и грађани ће о томе одлучивати, али Војска никада не сме да буде употребљена за унутрашње политичке сврхе. Војска која је употребљена за унутрашње политичке сврхе компромитује земљу, а сви који су спремни то да чине за рачун појединих политичара, за дуго време изопштавају земљу из међународне заједнице, та земља нема третман цивилизоване земље. То треба поновити зато што у нашем друштву још има оних који мисле да војска треба да буде фактор унутрашње политике”.

На крају свог обраћања председник Тадић је подржао захтеве министра Станковића да за реформу мора бити средстава, а егзистенцијална питања припадника Војске морају бити решена. “Земља мора да има војску која има ауторитет, такву која заслужује ауторитет,” закључио је Тадић. ■

Р. МУТАВЦИЋ

Министар Станковић упознао је амбасадора Вилијамсона са активностима које се у Министарству одбране предузимају са циљем што потпунијег и ефикаснијег испуњавања обавеза према Међународном трибуналу. Он је истакао рад Центра за сарадњу са МКТ Министарства одбране РС, рекавши да је у овом тренутку сарадња са хашким судом из надлежности тог тела готово потпуна.

Министар Станковић одлучно је одбацио спорадичне покушаје да се одговорност за скривање Ратка Младића пребаци на Војску истакавши да Министарство одбране и Војнобезбедносна агенција пружају пуну подршку цивилним структурама, али је нагласио да би материјална подршка међународних структура била добродошла, када се ради о решавању проблема са којима се МО суочава у остварењу сарадње са Међународним кривичним трибуналом.

Амбасадор Вилијамсон рекао је да америчка страна очекује да се декларативна спремност за хапшење осумњичених за ратне злочине преточи у акцију, која ће резултирати изручењем Ратка Младића и Радована Караџића у Хаг.

ИСКУСТВА СЛОВАЧКЕ НА ПУТУ КА НАТОУ

О искуствима Републике Словачке у припремању и спровођењу кампање у словачкој јавности пред њено учлањење у НАТО, недавно је српским колегама у Управи за односе са јавношћу Министарства одбране Републике Србије говорила Катарина Ковачева, чланица сталне делегације Словачке у НАТОу.

Словачка је 2004. године постала чланица НАТОа, а од 1999. до 2004. спроводила је стратегију поводом информисања јавности о значају укључења у тај савез. У стратегији се пошло од премисе да ће давање јавности неопходних информација на јавним дебатама довести до неопходне јавне подршке чланству Словачке у НАТОу. Иако свака земља мора да нађе свој пут и стратегију прилагоди својим условима, искуства оних који су већ прошли сазом којом Србија тек креће, свакако ће бити од помоћи. (С. С.)

ЗВОНКО ОБРАДОВИЋ, ДРЖАВНИ СЕКРЕТАР ЗА ОДБРАНУ

КОРАК ИСПРЕД ВРЕМЕНА

Некада је постојала подела на блокове, а ја сматрам да и данас можемо говорити о постојању два блока. На једној страни су међународне интеграције, политичке и војне, а на другој тероризам, који није институционално организован, али је свеприсутан. Да бисмо се суочили с тим изазовима, неопходно је да будемо део међународне безбедносне заједнице – каже наш саговорник.

С а Звонком Обрадовићем разговарали смо седмог дана од његовог постављења на нову функцију – државног секретара за одбрану, која није нова само за њега већ и за само Министарство одбране. Звонко Обрадовић је рођен 1966. године у Краљеву, основну школу и гимназију је завршио у Краљеву, а Правни факултет у Крагујевцу. Током професионалне каријере у адвокатури је провео пет година, да би после тога, четири године био на челу градске владе у Краљеву. Радио је као стручни сарадник "Штајнбајнс фондације", која се бави преношењем знања и технологије. Од 2003. до 2006. године био је посланик Скупштине државне заједнице Србија и Црна Гора. У то време био је члан комисије те скупштине за контролу служби безбедности. Ставка у његовој биографији која има посебну тежину за нови посао који ће обављати у Министарству одбране јесте да је у последњих неколико година, у оквиру Парламента државне заједнице, био члан сталне, трочлане, делегације Србије и Црне Горе у Парламентарној скупштини НАТОа.

Како доживљавате функцију државног секретара за одбрану, које су то обавезе и које одговорности она носи?

– Мој основни посао као државног секретара, а на основу Закона о државној управи, везан је за формалну околност да свако министарство има државног секретара који је у рангу заменика министра. Државни секретар је личност која поступа по овлашћењу министра, у делокругу који он одреди. Конкретније говорећи, у мојој надлежности су, с једне стране, подршка функционисању администрације, и, с друге, интерресорно повезивање са осталим министарствима. То би била формална слика.

Суштински, улазак у Министарство одбране 6. јула, на основу одлуке Владе Србије, доживљавам као прилику да се конкретније укључим у поједине области послова везане за одбрану, пошто сам последњу годину и по дана био део ширег тима помоћника Министарства одбране, када сам био у прилици да стекнем генералну слику о раду тог министарства. Првих седам дана проведених у Министарству одбране бавим се дневним активностима, које подразумевају детаљно проучавање онога о чему сам до сада имао уопштenu слику.

А који је шири контекст и која је подлога Вашег бављења тим послом?

– После 5. октобра нашао сам се у позицији да бирам између два пута. Један је да са стране посматрам процес транзиције кроз који пролази наша земља и да критикујем, јер та врста демагогије пружа осећај личног комфора, и, други, који је значајно да се укључим у сам процес, што сам и учинио, са мотивом да допринесем покретању прилика набоље.

Сви ми који живимо на овим просторима знамо колико је тешко овде онстајати не само због ратова већ и због разних других околности. Илустрације ради, до почетка 1992. године припадник Војске био је држављанин Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Исте године постао је држављанин Савезне Републике Југославије. Десетак година касније представљао је Војску Србије и Црне Горе, док данас живи у Републици Србији. Том брзином којом се држава мењала и окретала као на вентилатору последњих петнаест година – нисмо могли ни униформе да мењамо.

Али важно је да смо сада на правом путу и да коначно стајемо на ноге. Реформе које морамо успешно да спроведемо и пре рока који је заведен као 2010. година, биће најбољи показатељ тога како смо радили и шта смо радили. Друго што је веома важно јесте да стратешки документи које будемо примењивали буду документи које ће примењивати и неки од наредних министара одбране и државних секретара, а не да их мењамо како се промени која гарнитура у Влади или Парламенту.

Поменули сте сарадњу између министарстава. Чини се да у нашем друштву још не постоји довољна свест о томе да реформа одбране није само посао Министарства одбране већ да у њу треба да буду укључени сви делови друштва.

НЕМА НАС ДВЕСТА МИЛИОНА

Желим да обавестим неке у Србији који тога још нису свесни – нема нас двеста милиона и немамо атомску бомбу! Према томе, у складу с тим треба да се и понашамо. Само знањем и квалитетом, које неоспорно имамо, и сарадњом и разменом искустава можемо се суочити са свим изазовима који су пред нама, а оно што се данас сматра основним изазовом јесте тероризам, где нема граница нити видљивог непријатеља.

ПРВО ЗАКОН, ПА ВЕЋА ПЛАТА

Много се коментарише како одређене политичке личности, у овом случају Млађан Динкић, не желе да одобре повећања плата у Војсци. Та информација, једноставно, није тачна. Тек са усвајањем закона о Министарству ми постајемо део буџетског система Србије у правом смислу те речи. До тада имамо само оно што је ранијим оквирима утврђено за функционисање овог министарства на нивоу државне заједнице, тако да без ребаланса буџета никакву врсту повећања средстава ми не можемо да добијемо. Охрабрује чињеница да ћемо, чим буде усвојен поменути закон, имати око дванаест одсто средстава више за плате.

– Тачно је да се та сарадња споро развија. Када говоримо о Војсци и Министарству одбране, можемо да говоримо о две врло неугодне и опасне ситуације. Опасније од злоупотребе Војске јесте њено игнорисање. Ми данас имамо ситуацију да је Србија своју независност дочекала неспремна и у политичком и у правном смислу, тако да, рецимо, и даље немамо закон о министарствима. То зависи од Парламента, а и Влада би требало да реагује. Савим је извесно да ћемо то питање у септембру морати да решимо, пошто се данас налазимо у ситуацији да се због одређених политичких разлика не бира министар одбране, министар спољних послова, што јесте реалан проблем.

У првој недељи дана у Министарству одбране мој главни посао јесте рад на томе да се укључимо у Национални инвестициони план, из кога би Министарство одбране и Војска Србије требало да добију 30.000.000 евра за техничко опремање и оспособљавање. Очекујемо да ћемо једанаест милиона имати на располагању у овој години и деветнаест у наредној. За сада се зна да ће један део тих средстава бити уложен у ремонт ваздухоплова.

Оно што је позитивно, по мом суду, јесте да се Министарство одбране већ самим избором државног секретара полако укључује у систем Владе Србије. Очекује нас ту још много посла пошто ми интерно још функционисамо по старим прописима СЦГ и у том смислу остали смо на нижем нивоу средстава, али очекујемо да ће се то разрешити и да ће се оно што се зове игнорисање преуредити, јер овог врелог политичког лета челници наш земље ће приликом посета иностранству моћи да чују похвале на рачун сарадње Војске Србије и Министарства одбране са оружаним снагама и министарствима других земаља.

Шта значи бити члан сталне делегације СЦГ у Парламентарној скупштини НАТОа и како је изгледало Ваше учешће у њеном раду?

– Парламентарна скупштина НАТОа јесте политичко тело наследиано на НАТО као најснажнију политичко-војну организацију данашњице. Оно што је важно да знају људи који посматрају са стране, јесте да у Парламентарној скупштини нису заступљене само чланице НАТОа већ и све заинтересоване земље. Иако је Србија и Црна Гора имала статус посматрача, ми смо успевали да конкретним ангажманом премостимо проблем таквог статуса, због кога нисмо имали право гласа, али смо учествовали у креирању одређених одлука и докумената. Присуствовање заседањима има велики значај у смислу успостављања контаката, јер тако се могу непосредно исказати ставови своје земље. Данас то називају лобирање, али, једноставно речено, без тога се не може. Земљу представљају људи, њихова лица, памет, ставови, аргументи.

Која су то највреднија искуства што сте их стекли као члан поменуте делегације, а која ћете искористити радећи на новој функцији?

– Учествојући у раду Парламентарне скупштине, био сам у прилици да се обавестим о организацији оружаних снага других земаља и о стандардима НАТОа који намећу потребу да организација једне савремене војске буде таква да омогућава делотворност, једноставност и способност да комуницира са другим оружаним снагама. За то се најчешће користи израз интероперабилност, који ја схватам као техничку и технолошку усаглашеност између две војске, али сматрам и да се интероперабилност треба применити на читаво друштво. Не сме се заборавити да смо ми као друштво, уз све несреће, људске жртве, материјална разарања и ратове, преспавали технолошку револуцију која се догодила у Европи и свету. Стога је неопходно да се технолошки вратимо како бисмо могли уопште да функционисамо, јер не можемо са средствима комуникације из половине прошлог века да будемо међународни фактор који равноправно са осталим земљама учествује у мировним операцијама. Због тога ће у перспективи наш приоритет бити, поред подизања стандарда, техничко и технолошко оспособљавање.

Пошто се сматра да је, после испуњења наших обавеза према Хагу, питање дана када ће наша земља постати чланица Партнерства за мир, како видите даљу сарадњу са НАТОом после тога?

– Сарадња ће тећи тако што ћемо прећи из прве у другу брзину. Ми већ сада учествујемо у одређеном броју програма, а оно што је већ извесно јесте да ће нам се отворити многе нове могућности. Били смо у рату са земљама НАТОа и баријера ка чланству у тој организацији је тим већа. Али партнерство ће тако имати и већу тежину ако после кратког времена успемо да премостимо прошлост. Историји треба оставити да доноси своје судове, а сви ми треба да гледамо унапред.

Шта је то што Србија и њена војска могу сада да понуде НАТОу?

– Ма шта ко мислио и ма колико се у друштву осећали одређени песимистички тонови, Србија данас може да понуди учешће на више поља. Сви показатељи говоре о томе да се на плану здравства много може допринети, пошто смо, у односу на цео регион, сачували војни санитет. Искуства која има наше медицинско особље представљају и нашу велику предност у овом тренутку. Такође је важна АБХО заштита, и још неке области у којима можемо

ВРЕМЕ ИНТЕГРАЦИЈА

Данас свет чине интеграције и то је једно од основних обележја савременог доба, а нама је тамо место. И као посланик често сам наглашавао да ми већ осећамо да припадамо Партнерству за мир, док су садашње околности такве да ће се о пуноправном чланству наше земље у НАТОу изјашњавати грађани путем референдума. Оно што читаоци "Одбране" треба да знају јесте да нас НАТО неће примити у пуноправно чланство ако немамо подршку у домаћој јавности за тако нешто и ту не треба имати посебних илузија у овом тренутку. Исто тако, подршка грађана нашем даљем уласку у војне интеграције повећаваће се како буду имали прилике да осете позитивне ефекте тих интеграција.

да пружимо допринос и да сарађујемо са другим земљама заједничким учешћем у мировним мисијама. Сасвим је извесно и да ћемо као земља бити пред изазовом учешћа у међународним војно-полицијским мисијама, тако да ће сарадња Војске са МУП-ом такође бити веома интензивна.

Колико је важно која ће земља бити наша контакт-амбасада за везу са НАТОом?

– То може да има значаја. У случају Норвешке, то је имало један политички позитиван контекст и могу да приметим да смо иско-

ристили шансу на прави начин. Ипак, без обзира на то која земља има статус контакт-амбасаде, ми шаљемо поруку свима да нам помогну као прави пријатељи и већ препознајемо интерес код многих земаља да прошире сарадњу с нама.

У Министарству одбране у фази формирања је Канцеларија за односе с Парламентом. Где би требало да буде нагласак у њеном раду?

– Једна од основних вредности демократских друштава јесте парламентарни надзор над службама безбедности, а у нашој земљи су се коначно стекли услови да се успостави таква демократска контрола, односно парламентарни надзор. Када сам ја био члан комисије за контролу служби безбедности у Савезној скупштини, имали смо ситуацију да као представници Парламента државне заједници будемо надлежни за војне службе безбедности, док је на нивоу републике била надлежност над БИА. Сада се стичу услови да Парламент Србије на јединствен и целовит начин обавља ту контролу и да се коначно успостави комуникација.

Добра околност везана за формирање Канцеларије јесте да тиме на неки начин идемо корак испред времена, тако да, када добијемо статус кандидата и кажу нам да то треба да урадимо, ми ћемо моћи да им одговоримо како већ имамо потребну контролу и да с Парламентом разговарамо једним језиком. ■

Сања САВИЋ
Снимио Горан СТАНКОВИЋ

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

КОРАЦИ НЕВИДЉИВОГ

Већ више од шест година Ратко Младић се нигде није приказао. Они који су дужни да га пронађу одавно не знају како изгледа човек дух, задужен за пут Србије у овај век.

Б аук чаршијске легенде још држи Србију будном. Ова реченица само је парафраза једног историјског манифеста. По овој врелини тешко је отићи по хлеб, новине и лубеницу. Читање идеолошке историје може се разумети само као забава, или покушај хлађења. Лед и со, љута трава на љуту, врућу рану.

За то време, док се просечни прегорели Србин купа у свом националном зноју, трага се за спиритуалним симболом модерне државе Србије. А тај се и даље зове Ратко Младић. Човек који је давно скинуо ОНУ шапку и још корача на оштрој граници између злочина и магије. За то прво надлежан је само суд. За чаролију нестајања – недостижни бегунци и њихови балдисали гониоци.

О томе где је сада тај човек може се само нагађати. Зато свака истина личи на мит, и свака замисао на истину. Све што се каже могло би да буде вероватно, и зато се говори све што се може замислити. У таквој прашуми разних, невероватних верзија олакшано је свачије сакривање.

Тако изгледа да свако ради свој посао. Ратко се крије, свет сматра да то није добро за Србију. Људи од памети позивају одметника да се преда "да не страда народ". Они који су уверени да поседују част, или ако то није тако, да је Младић има, поручују му да издржи. Неки, који осећање личне улоге у историји претпостављају животу, мисле да би генерал у бекству учинио најбоље кад би се убио. Српски харикири, пиштољ уместо мачете, глава овде замењује недужни јапански трбух.

Ово је јест, у јапанској традицији постоји својеручно парање стомака, као искорак из безизлаза. Посебно за војнике, оне који су поражени, или су обешчашћени, или очајни, па не виде бољи пут но у самотранжирању. Али и други, који не носе мундир, потезу за тим непријатним решењем. Тако је пре десетак година, наводно, исту свар са својом часном утробом урадио генерални директор тамошњих железница. Јер догодило се да су му мало испозакаснили они возови који су нешто бржи од ЈАТ-ових, а, богами, и Монтенегроерлајнзових аероплана.

Но, Ратко не хаје за савете. Такав је то човек, мање од свега воли да слуша савете. Углавном ради по своме. И, видите, шта је све од тога испало. Нити се предаје, нити приказује на "неким другим дестинацијама", а још не диже руку на себе. И тако се стигло до акционог плана. Али овде није о томе реч.

Пре дванаестак година Младић је радо говорио о својој улози у тадашњем расулу, о народу, борби и њеним циљевима, о ратним противницима и ратнич-

кој етици. Са својим генералима метнуо је на главу шапке старих српских војвода. Ма како коме оне стајале, тај фолклор је коначно довео до суноврата српског ратничког витештва. До неочекиване војничке модне гротеске, која пред нас увек изнова износи дилему: *Јесу ли заиста те шапке биле за оне главе, и шта се то догодило, и са нама и са њима?*

Данас Младић ћути, није при вољи, или можда није у стању да објасни шта се све догађало у Сребреници и на другим стратиштима на којима су безразложно изгинули онолики људи, Срби и остали, изникли углавном из радионице братства и јединства. Можда би Ратко и данас добро објаснио све своје драматичне преображаје, изнео из тмине на видело демоне који су га водили до мрака и натраг. Хашки суд није најбоље место за то, мада се тамо мора.

А ли делу Србије, ма како се она осећала, поражено или победнички, потребан је бар један модерни мит, који се негде у старим наслеђима зачео крајем прошлога века. У серији пораза, у гомили недораслих месија који нису видели даље од својих авлија, Младић се можда учинио као изузетак. Није био ратни профитер, није се богатио на рачун смрти. Није био миљеник живота, рат је био време његових највећих трагедија. За њега су, може бити, на крилима несрећа, живот и смрт постали знакови које није желео да разликује.

За тај свет Младић је спиритуални путник кога није могуће достићи, последњи тврдоглави војник који је у мају 95. везивао своје противнике и не жели данас да им се поклони окован. Зато га и подстичу на даље нестајање, за њих ће ухапшени генерал бити последњи доказ да је коначно нестало све што их је држало.

Без своје воље, и свакако насупрот њој, Младић је нашао подршку и у неким групама које је у своје време јавно презирао као "пљачкашке банде, које користе ратишта за освајање кућа, беле технике и напуштене стоке". Али то су само остаци оног дела прошлости коју би многи желели да забораве.

Он не стиже, или данас не жели да се одрекне те тежобне и срамне знојаве блискости, којој су склона господа из специјалних пљачкашких одреда. Данас такви мере количину патриотизма, и то тако што јавно мрзе оне Србе који не могу да се сложе са смртоносним родољубљем.

Већ више од шест година Ратко Младић се нигде није приказао. Они који су дужни да га пронађу одавно не знају како изгледа човек дух, задужен за пут Србије у овај век. ■

Аутор је коментатор листа "Политика"

УКРАТКО

>>> ПРЕДСТАВЉАЊЕ НАЦРТА СТРАТЕГИЈСКОГ ПРЕГЛЕДА ОДБРАНЕ – Помоћник министра одбране за политику одбране Снежана Самарџић-Марковић, заступник начелника Генералштаба генерал-мајор Здравко Понош и помоћник министра одбране за људске ресурсе Зоран Јефтић представили су 21. јула председнику и потпредседнику Народне скупштине Републике Србије, Предрагу Марковићу и Милану Марковићу Нацрт стратегијског прегледа одбране. Састанку су присуствовали и представници посланичких група.

Презентација тог документа у Скупштини Србије део је јавне дебате коју Министарство одбране организује зарад обавештавања друштва о основним питањима која су садржана у Нацрту Стратегијског прегледа одбране, кључном документу за суштинске промене у систему одбране. Документ је до сада представљен председнику Републике Србије, потпредседнику Владе Србије, командантима тактичког и оперативног нивоа Војске Србије, те представницима академског и невладиног сектора који се баве безбедносним питањима. Јавна дебата, чији је циљ ангажовање свих заинтересованих делова друштва, трајаће до усвајања тог документа у Скупштини Србије, које се очекује током јесењег заседања.

Стратегијски преглед одбране представља главни инструмент за планирање и програмирање одбрамбеног сектора. Детаљно дефинише структуру Министарства одбране и Војске до 2010. године, уз назначивање смерница развоја до 2015. године. Предвиђа потпуну професионализацију Војске и успостављање цивилно-демократске контроле над системом одбране. Документ је доступан на Интернет-сајту Министарства одбране (www.mod.gov.yu).

>>> МИНИСТАР ОДБРАНЕ СА ПОРОДИЦАМА ПОГИБУЛИХ ВОЈНИКА – Министар одбране др Зоран Станковић састао се 20. јула у Централном дому Војске Србије са родитељима војника који су страдали током служења војног рока. Приликом тог, трећег по реду, сусрета министар је обавестио родитеље о ономе шта је Министарство одбране учинило у сваком појединачном случају како би се дошло до истине о страдању њихових синова.

Министар је рекао да су у случајевима где је постојала и најмања објективна одговорност војне организације предузете најенергичније дисциплинске и друге мере у складу са законом датим овлашћењима.

Родитељи настрадалих војника обавестили су министра о проблемима с којима се суочавају и захвалили за помоћ коју им пружа Министарство одбране.

Породицама је уручена и новчана помоћ, која је, како је рекао министар Станковић, најмање што Војска може за њих да учини, јер су њихови губици ненадокнадиви. (М. Ш.)

>>> ПРИСЛУШКИВАЊА НИЈЕ БИЛО – У вези са написом у дневним новинама „Курир“ од 22. јула 2006, са насловима „Озвучен и патријарх“ и „Прислушкују патријарха“, где се наводи да припадници Војнобезбедносне агенције без знања својих претпостављених прислушкују патријарха Павла, Министарство одбране најодлучније одбацује тврдње о прислушкивању.

Ово није први пут да „Курир“ потпуно неаргументовано и позивајући се на неименоване изворе, износи неистине, не поштујући елементарна правила новинарске професије да провери тачност навода својих извора и да контактира другу страну пре објављивања.

К О Н Ф Е Р Е Н Ц И Ј А З А Ш Т А М

ЧЕКАЈУЋИ РЕБА

Да би Министарство одбране и Војска завршили финансијску конструкцију за ову годину са финансијском нулом потребно је да се ребалансом буџета обезбеде још 7,2 милијарде динара. Од тога би 2,1 милијарда била употребљена за личне издатке, 3,6 за материјалне издатке и 1,5 милијарди за војне пензије.

У претходном периоду обећао сам две ствари. Прво је ремонт авиона МиГ-29, а друго повећање плата припадницима Војске од јуна, које је договорено са министром Млађаном Динкићем. Морам да кажем да су активности око ремонта, који је предвиђен инвестиционим планом Владе Србије, у завршној фази. Ми смо прикупили све понуде и тендер ће бити спроведен половином септембра. А обећање о повећању плата није могло да се оствари због недоношења закона о министарствима и због одлагања доношења ребаланса буџета Републике Србије – истакао је министар одбране др Зоран Станковић на конференцији за медије, која је била тематски посвећена тешком материјалном положају Војске и њених припадника.

Новинарима су понуђени и подаци који поткрепљују такво стање. Наиме, *Законом о буџету Републике Србије* за 2006. годину за финансирање јединица и установа утврђена су средства у износу од око 48,7 милијарди динара, и то 46,9 из буџета и око 1,77 из сопствених прихода. Седмдесет одсто тих средства користи се за плате и војне пензије, а 30 одсто за функционисање система одбране. Проблем је, међутим, што је ова постава Министарства одбране наследила велики дуг од око сто милиона евра и што су били принуђени да на име затезних камата плате око 564.000.000 динара или 12.000.000 евра. До сада је половина отплаћена и у Министарству инсистирају да се што пре реши тај дуг.

– А да бисмо завршили финансијску конструкцију за ову годину са финансијском нулом потребно нам је да ребалансом буџета добијемо 7,2 милијарде динара. Од тога би 2,1 милијарда била употребљена за личне издатке, 3,6 милијарди за материјалне издатке и 1,5 милијарди за војне пензије – истакао је министар др Станковић.

Помоћник министра одбране за људске ресурсе др Зоран Јефтић је детаљније говорио о тим проблемима. Он је рекао како је карактеристично за доба транзиције да се 70 одсто буџетских средства троши на плате и пензије. Тежња је Министарства да се плански смањује кадар, с тим да се најквалитетнији кадар задржи.

П У МИНИСТРА ОДБРАНЕ

БАЛАНС БУЏЕТА

литетнији део остави у систему, одговарајуће награди личним доhocима, реши им се стамбено питања, па и пензије које би их следовале.

У Стратегијском прегледу одбране пројектовано је колико је буџетских средства довољно за повећање личних доходака од 2006. до 2010. године и, према изнетим проценама, то су знатна повећања. Тако би 2010. генерали требало да имају плату 1.036 евра, официри 678, подофицири 433 и војници по уговору 323 евра, док би цивилна лица високе стручне спреме имала 538, средње стручне спреме 374 и нискоквалификовани 240 евра. Данашње плате ни издалека нису толике. Просечна плата војних лица је нешто виша од 23.000, а цивилних лица око 20.000.

Болно питање су и војне пензије за око 42.000 људи. Оне се данас исплаћују по два основа, што је последица претходне законске регулативе. У Министарству су, према речима др Јефтића, покренули акцију одвајања пензија од плата професионалних војних лица, јер је у свим земљама то одвојена категорија. Али то не значи да ће пензије падати, мада су евидентно чешћа повећања цивилних пензија, док војним пензионерима то није омогућено. Велика непознаница је време када ће бити решени стамбени проблеми припадника Војске. Бројке говоре да је укупно за 22.008 лица потребно изградити станове површине од око 1.500.000 квадратних метара. Највећи је број старешина који чекају на стан 10 година и око 70 одсто тих људи су храниоци породице. Нема никакав стана 15.494 људи, а највише је подстанара (око 54 одсто).

Да би се наставио процес реформе, потребно је савладати далеко веће проблеме системске природе. Наиме, Војска данас постоји и ради на основу Владиног Предлога закона о изменама Закона о министарствима, а у Уставу Србије се не помиње као институција. Нема прописан делокруг полова, нема утврђене надлежности, не може да доноси прописе за наставак реформе система одбране. Нису усвојени ни веома важни документи за њено функционисање, као што је Стратегија националне безбедности, Стратегија одбране, Војна доктрина, Стратегијски преглед одбране, Закон о одбрани, Закон о војсци, Закон о службама безбедности, Закон о цивилној служби, Закон о заштити и спасавању. Очекује се да ће Закон о министарствима бити донет на првој наредној седници Скупштине Србије. Нажалост, време њеног одржавања данас је питање страначких интереса и комбинаторике.

– У овом тренутку ми смо прихватили да правну празнину попуњимо својом потпуном ангажованошћу. Министарство одбране мора да функционише и немамо времена да се бавимо објашњењима. Нека неко други то ради. Војска је изузетно сложен и одговоран систем и мора одговорно да се понаша – закључио је министар Станковић. ■

М. ШВЕДИЋ
Снимио Г. СТАНКОВИЋ

УКРАТКО

>>> ПОЧАСТ КАРАЂОРЂУ – Уз највише војне и црквене почести у Цркви светог Ђорђа на Опленцу обележена је годишњица смрти Војда Карађорђа. Свету литургију са парастосом служили су свештеници опленачког намесништва. У име Војске Србије, лоров венца на Карађорђевог саркофаг положио је командант Оперативних снага, генерал-мајор Драган Колунџија. Приликом одавања државних почести испред Цркве били су постројени почасна чета Војске, војни оркестар и почасна стража.

Председник Удружења за неговање традиција ослободилачких ратова до 1918. године Драган Јуришић, на пригодној свечаности, уручио је Орден српског ратника управнику Задужбине Краља Петра I Миливоју Гавриловићу.

>>> НА СРПСКИМ ВОЈНИЧКИМ ГРОБЉИМА – Делегација Републичког одбора Савеза потомака ратника Србије од 1912-1920. поводом 90-годишњице прихвата, опоравка и преформације Српске војске 1916. године, обишла је војничка гробља у Алжиру и Тунису. Захваљујући Министарству рада, запошљавања и социјалне политике и амбасадама тих земаља, представници Савеза су присуствовали комеморативним скуповима на српским војничким гробљима у Бизерти (сахрањено 1200 српских војника), Мензелбургиби (190 српских војника) и Лафонтену. (З. М.)

>>> ПОСЕТА ВОЈНЕ АКАДЕМИЈЕ ТРЗ ЧАЧАК – Представници Војне академије са начелником генерал-мајором Видосавом Ковачевићем на челу посетили је Технички ремонтни завод у Чачку. Након разгледања производних хала и сагледавања технолошких могућности те установе, директор Завода пуковник Војислав Милинковић обавестио је госте о историјату, садашњем тренутку и плановима за будућност. (З. П.)

>>> НОВА ТРАНСПЛАНТАЦИЈА ЈЕТРЕ НА ВМА – Трансплантациони тим ВМА и национални координатор за трансплантацију органа Републике Србије проф. др Божица Радевић, у ноћи између 19. и 20. јула урадили су трећу трансплантацију јетре у тој установи.

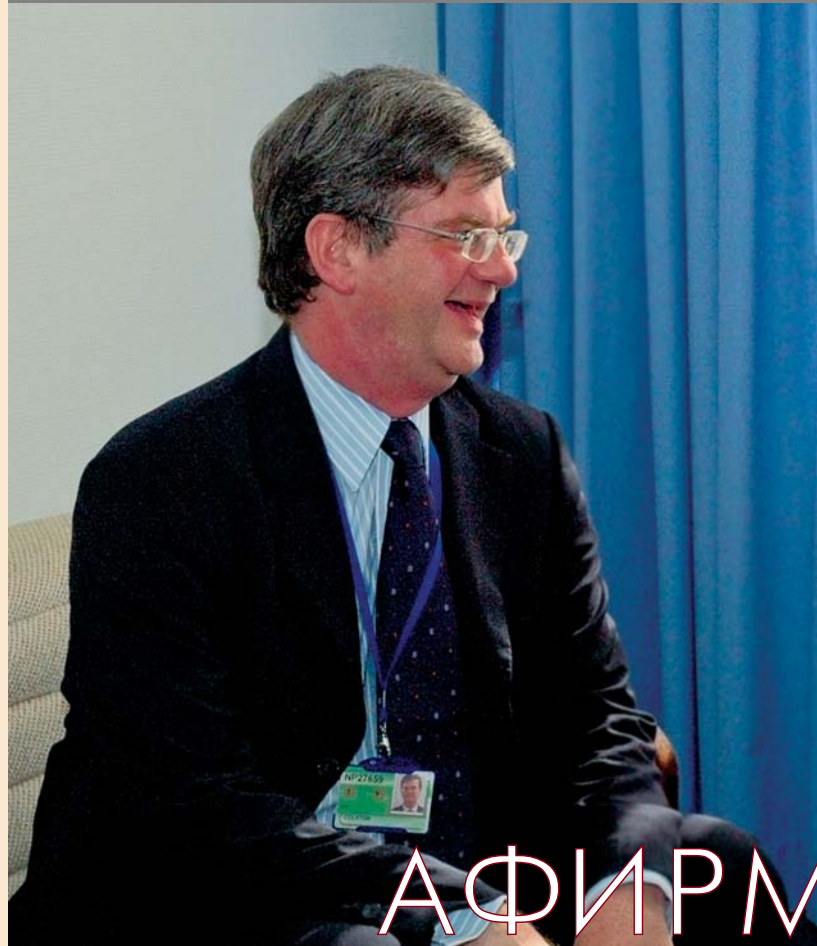
Прималац јетре је 21-годишња болесница из Чачка која болује од цирозе јетре узроковане Вилсоновом болешћу, а давалац дела јетре за трансплантацију био је отац болеснице. Хируршке интервенције које су започеле у 18 часова претходног дана успешно су завршене у 5 сати наредног дана.

>>> ЗДРАВСТВЕНИ ПОТЕНЦИЈАЛ БУЈАНОВАЧКЕ БАЊЕ – На позив пословодства Бујановачке бање, ту здравствену институцију посетио је начелник Војномедицинске академије генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић. Том приликом вођени су разговори о могућностима за сарадњу те две здравствене установе. Директор „Врела“ (Бујановачка бања) Томислав Митић посебно је истакао да би Војномедицинска академија, са својим научним потенцијалом, уз утврђивање заједничких интереса, могла да помогне у процесу научне верификације ефеката лечења.

>>> ОДМОР У ВАЛДАНОСУ – Чак 95 одсто капацитета од 800 лежаја, колико их има војно одмаралиште у Валданосу, ових дана је попуњено, углавном, гостима из Србије. Пун пансион у зиданим бунгаловима износи 16,75 евра, у монтажним кућицама 13,75 евра, а у аутоприколицама 10,75 евра, док је полупансион за по три евра јефтинији.

Путовање у Брисел 17. и 18. јула, а пре тога у Вашингтон крајем јуна, део је ширег плана афирмације у међународним безбедносним круговима онога што ми радимо. Једна од важних ствари је да афирмишемо нашу реформу одбране. Зато најпре Вашингтон, јер су САД најмоћнија војна сила и нормално је да од такве војске и од таквог система одбране тражимо размену искустава, експертизу и сарадњу на професионалном плану. Брисел, јер је НАТО најмоћнија безбедносна структура, посебно на простору коме ми географски и економски припадамо – истиче генерал-мајор Здравко Понош, оцењујући посете као веома успешне и значајне за наше даље приближавање евроатлантским интеграцијама

АФИРМ РЕФОРМЕ

Важна димензија боравка у Вашингтону” – каже генерал Понош – “била је да установимо докле можемо да идемо у билатералној сарадњи у условима када су нам сужене могућности мултилатералне сарадње, због познатих политичких ограничења и зато што нисмо у Партнерству за мир. Дошли смо до закључка да се закључењем билатералних споразума, отвара солидан простор за унапређење сарадње кроз приступ атрактивним билатералним војним програмима које, у сарадњи са САД, користе скоро све европске земље. Познато је да смо са САД већ закључили *Споразум о неширењу оружја за масовно уништење*. То је споразум на нивоу политичке декларације и преузимања обавеза које смо у пракси одавно преузели као војска и као држава, а сада се укључујемо у једну ширу коалицију светских демократија које се боре против ширења оружја за масовно уништење на глобалном плану.

Други споразум је о статусу снага који је спреман за потписивање, а значајан је јер представља формални предуслов за улазак у програм државног партнерства са неком од држава САД, у нашем случају то је савезна држава Охајо. Тај програм је значајан и зато што почиње као војно-војни, а касније прераста све више у цивилне сфере, тако да смо уверени да постоји општи друштвени и државни интерес да приступимо таквом програму. Готово све државе централне и источне Европе имају такву сарадњу са неком од држава САД, односно Националном гардом.

Ми смо предложили да кренемо у планирањег програма сарадње и пре формалног потписивања *Споразума о статусу снага (SOFA)* и америчка страна је то прихватила. Тако да већ у августу очекујемо посету високе делегације Националне гарде САД.

Трећи споразум који би дошао у обзир јесте *Споразум о безбедносној сарадњи*, који је политички тежи у смислу значаја и ту смо у раној фази преговарања.”

Генерал Понош каже да је веома значајно то што је у САД о трансформацији нашег система одбране разговарано са људима од струке. Посебно су корисни били разговори са представницима Националног колеџа одбране. Он такође истиче да је пријем наше делегације био на веома високом нивоу, а делегацију, у којој су били помоћник министра одбране за политику одбране Снежана Самарџић-Марковић и саветник за међународну војну сарадњу у Министарству одбране генерал-мајор Милорад Перић, примио је и помоћник државног секретара за одбрану.

СИГНАЛ ЗА ПРИБЛИЖАВАЊЕ

После Вашингтона, уследио је пут у Брисел, заједно са председником Србије Борисом Тадићем.

Првог дана посете генерал Понош је имао одвојене сусрете са помоћником генералног секретара НАТОа за политику одбране Џоном Колстоном, сталним војним представником Норвешке при НАТОу адмиралом Евиндом Јоханесеном, замеником сталног војног представника САД при НАТОу генералом Џоном Адамсом и замеником председавајућег Војног комитета НАТОа генералом Томасом Баптистом.

Другог дана посете председник Тадић и генерал Понош састали су се са генералним секретаром НАТОа Јап де Хоп Схеффером и амбасадорима чланица НАТОа на седници Северноатлантског савета, највишег радног тела НАТОа.

О садржају и значају разговора генерал Понош каже: “Нато је најмоћнија безбедносна структура, посебно на простору коме ми географски и економски припадамо, а то је Европа. Ми нисмо у тој организацији, нисмо чак ни у Партнерству за мир, али

*Генерал Здравко Понош
са помоћником
генералног секретара
Натоа за политику одбране
Џоном Колстоном*

МАЦИЈА ОДБРАНЕ

треба да сарађујемо због неколико разлога. Први је сличан као у сарадњи са САД, а то је питање професионалних стандарда. То бих ставио у контекст уласка у Европску унију. Значајно је питање чланства у релевантним међународним организацијама, али је још значајније достизање професионалних стандарда у области одбране, примерених потребама модерне Европе.

Разговори у Бриселу, каже даље генерал Понош, требало је да нам дају одговор и на питање да ли можемо да унапредимо нашу сарадњу и у овим условима кад још нисмо у ПЗМ? Тражили смо шири приступ за школовање наших људи на колесима одбране и у центрима за обуку земаља Натоа. Ми треба да појачамо средњи ниво менаџмента у Војсци и Министарству до нивоа знања које имају развијеније европске војске. За такав захтев наишли смо на разумевање друге стране.

Добили смо подршку и за већу помоћ експерата у трансформацији коју спроводимо. За разлику од већине других земаља у региону које имају готово дневну помоћ експерата из Натоа или земаља Натоа, који им помажу у појединим областима као што су професионализација, планирање, програмирање и буџетирање, модернизација система обуке, ми такву врсту редовне помоћи немамо. Имамо само повремено ангажовање експерата из Натоа или појединих земаља које изражавају спремност за развијенију сарадњу с нама. Посебно истичем проактиван приступ Норвешке и Велике Британије које су имале улогу Нато-контакт земаља.

Нама је, дакле, важно да, истиче генерал Понош, кренемо у достизање тих процедуралних квалитета интероперабилности, јер се они не могу достићи преко ноћи, а приступање наше земље ПЗМ политички је запело. Кад препреке буду уклоњене, ми хоћемо

ТРАНСФОРМАЦИЈА – СТВАР ЦЕЛОГ ДРУШТВА

И у Вашингтону и у Бриселу наша трансформација система одбране, а пре свега план, јер се у његову примену тек кренуло, високо су оцењени. Тим више што ми трансформацију изводимо својим снагама, за разлику од земаља у окружењу, које имају обилату стручну и финансијску помоћ.

Стратегијски преглед одбране тек треба да буде усвојен у Скупштини Србије. Генерал Понош указује на четири угаона камена реформе. "Прво, у професионалној организацији ми знамо што хоћемо и формирање прве бригаде потврђује да то добро иде, друго, модернизација зависи од расположивих финансијских средстава, треће, промена вредносног система ићи ће спорије и везана је за статус војне професије и модернизацију образовног система и, четврто, без промене социјалног статуса војне професије ова трансформација не може да се изведе! Војска ће смањити бројно стање, али циљ нам је да стандард оних који остају у систему расте на рачун смањивања бројног стања. Кључни мото трансформације је: *повећање квалитета уз смањење квантитета*".

Реформске промене које су под контролом Генералштаба и Министарства одбране иду у добром смеру, али тај систем има лимите и опет указују на социјалне аспекте реформе, за које ће Влада преузети своју одговорност. Успех трансформације не зависи, дакле, само од Генералштаба и Министарства одбране, то је ствар целог друштва, положаја и угледа војне професије и разумевања војске као профитабилног инструмента спољне политике. Као и улазак у Партнерство за мир, које такође није ствар само Војске и Министарства, јер значи достизање укупних безбедносних стандарда целог друштва.

да у професионалном смислу будемо респектибилан партнер. Напомињем да ми имамо многе активности у том контексту, јер већ трећу годину спроводимо програм сарадње, који се успешно развија и који управо обухвата активности предвиђене за земље чланице ПЗМ. И Нато, дакле, препознаје реалност те потребе за унапређењем сарадње."

ЗАЈЕДНИЧКА БРИГА ЗА БЕЗБЕДНОСТ БАЛКАНА

У Бриселу је такође разговарано о сарадњи са Кфором. Генерал Понош указује на међународну обавезу да сарађујемо с тим снагама, а и реалну потребу за тим, јер делимо обавезу да имамо безбедно стање са обе стране административне линије. "Линија само дели одговорност за држање тог безбедносног простора под контролом. Ми смо заинтересовани и спремни да унапређујемо ту врсту професионалне сарадње како би се предупредили и контролисали догађаји који могу увући цео регион у вртлог кризе".

Као једну од мера јачања поверења генерал Понош издваја споразум о транзитивности снага Натоа преко наше територије, који је потписан и ратификован и улази у фазу техничке примене. Сва поменута питања о којима је било речи током састанка у Бриселу, а и само присуство заступника начелника Генералштаба Војске Србије у седишту Натоа, потврда су уважавања наше стране у партнерском односу, што има циљ да појача стабилност у региону и Србију даље приближи евроатлантским интеграцијама. Генерал Понош на крају наглашава да ће сарадња бити унапређена отварањем канцеларије Натоа у Београду, вероватно у септембру, што је још један доказ јачања поверења, али и улажење у добар професионални однос, који омогућава бржу и непосреднију комуникацију. ■

Р. МУТАВЦИЋ

СТАНДАРД ПРИПАДНИКА ВОЈСКЕ

ПРЕД ЗИДОМ

Декларативно разумевање бројних специфичности војне професије, попут отежаног избора места службовања, ограничене слободе кретања 24 сата дневно, седам дана у недељи, честих дежурстава, премештаја, забране синдикалног и партијског организовања, онемогућеног алтернативног рада, или запослења у некој другој фирми... није довело до заслуженог награђивања запослених у Војсци, баш као ни несумњива тежина и одговорност професије, незаобилазни патриотизам, или боље речено алтруизам и спремност жртвовања за друге. Високи статус у друштву, својствен за припаднике сваке војске, па чак и оних новоформираних у нашем окружењу, овде више не важи. А одавно је речено: *држава је онаква какав је њен војник.*

Питање шта је старије – кокошка или јаје – вековима остаје без правог одговора, упркос неслућеном развоју људске мисли, науке, технологије, технике... Једна од таквих недоумица је и она која се последњих година поставља у вези с реформом војске и стандардом њених припадника. Док запослени у систему одбране тврде да без значајније финансијске инјекције нема и не може бити истинске реформе Војске и њене професионализације, други, а посебно политички и финансијски експерти у Србији, сматрају да новца у Војсци већ има довољно за изванредан број њених припадника, примеренији садашњим условима и српском буџету. Оцењујући да реформа Војске, односно њено усклађивање са стандардима који важе за систем одбране и безбедности у модерном и развијеном делу света, недопустиво касни, власници републичког буџелара обећавају нам знатно више пара онда кад се испуне неки од кључних, иначе одавно познатих предуслова, попут професионализације и смањења броја припадника Војске, њене успешније цивилне контроле, интензивније цивилно-војне сарадње...

И домаћи и страни критичари брзине којом се Војска реформише упозоравају да без укључивања у интеграционе процесе у Европи и свету нема повећања наше одбрамбене моћи, али ни новца за побољшање стандарда запослених у систему одбране. Круг је, тако, затворен. Несклад између потреба Војске и могућности државе, дакле, елиминисао би се једино смањењем потреба. Односно броја запослених у систему одбране. Да ли је баш тако?

■ НЕПОПУЛАРАН ПОЗИВ

Остајући "плитког цепа" док не испуне бар део онога што се од њих тражи, у ствари, док се не ослободе својих колега, означених појмом вишка запослених, припадници Војске ових дана сазнали су да се у Војну академију недавно пријавило свега двадесетак

бруцоша, од којих су, да зло буде веће, за војни позив способна само тројица. Пажљивији аналитичари социјалног статуса и стандарда запослених у Војсци тим катастрофалним податком нису били изненађени. Последица је то, рећи ће они, дугогодишњег омаловажавања војног позива, потцењивања напора које та професија изискује и свеопштом небригом друштва за положај војних лица, израженом још у последњој деценији двадесетог века.

Декларативно разумевање бројних специфичности војне професије, попут отежаног избора места службовања, ограничене слободе кретања 24 сата дневно, седам дана у недељи, честих дежурстава, премештаја, забране синдикалног и партијског организовања, онемогућеног алтернативног рада, или запослења у некој другој фирми... није довело до заслуженог награђивања запослених у Војсци, баш као ни несумњива тежина и одговорност професије, незаобилазни патриотизам, или боље речено алтруизам и спремност жртвовања за друге. Високи статус у друштву, својствен за припаднике сваке војске, па чак и оних новоформираних у нашем окружењу, овде више не важи. А одавно је речено: држава је онаква какав је њен војник.

Можда ће звучати претенциозно, али данас се с таквим мишљењем не можемо сложити. Ризикујући да нам они који одлучују о платама запослених у систему одбране замере, ипак истичемо да социјални положај припадника Министарства одбране и Војске у Србији последњих година није сразмеран буџетским могућностима државе, па ни стандарду запослених у другим делатностима. О законима и подзаконским актима који регулишу примања запослених у систему одбране да и не говоримо.

Према подацима Републичког завода за статистику, у мају 2006. године просечна нето зарада у Србији износила је око 23.000 динара, док је у Војсци основна плата официра (дакле са високим образовањем) била мања од 22.000 динара. Примања цивилних лица у Војсци и Министарству одбране још су нижа. Са око 20.000 динара у просеку, цивили запослени у систему одбране спадају у најслабије плаћену категорију радника у Србији.

■ ПРОПИСИ СУ ПРОПИСИ...

Иако Закон о Војсци, Уредба о платама и другим новчаним примањима професионалних војника и цивилних лица и Одлука о одређивању коефицијента за утврђивање укупног износа средстава за плате професионалних војника (официра, подофицира, војника по уговору) и цивилних лица јасно

дефинишу њихова примања, запослени у систему одбране суочени су са дугогодишњим угрожавањем социјалног статуса и животног стандарда. Уместо да основна плата официра (зависно од чина) буде три до пет пута већа од просечне нето зараде, она је мања од тог износа. Како онда говорити о платама подофицира и војника по уговору, које чине од 65 до 70 одсто, односно од 55 до 60 одсто основне плате официра. Иако просечна основна плата цивилног лица, по истим прописима, не сме да буде мања од једног, нити већа од четири републичка просека, она је, рекосмо, далеко испод њега.

Ситуација није много боља ни ако плату професионалних војника повећамо за примања по основу минулог рада и војног додатка. У том случају просек плата за официре износи око 33.000 динара, за подофицире мање од 21.000, а за војнике по уговору нешто више од 13.000 динара. О цивилним лицима смо довољно рекли.

Те недопустиво ниске показатеље (у сваком смислу) можемо објаснити једино чињеницом да примања запослених у систему одбране неоправдано нису повећавана још од прошле године, упркос забележеном порасту трошкова живота у Србији. Уосталом, непрекидна трка између плата и трошкова живота у Србији води се одавно. У тој трци плате запослених у систему одбране немају никаквих шанси, поготову ако се узме у обзир да су од децембра прошле године реално опале за више од 11 одсто.

Ниска примања официра, подофицира, војника по уговору и цивилних лица у Министарству одбране и Војсци могу се илустровати и њиховим односом према просечној потрошачкој корпи четворочлане породице у Србији, која је у априлу коштала готово 24.000 динара. Она "натпросечна", у којој Републички завод за статистику тачно наводи трошкове за куповину прехранбених производа, плаћање услуга и режија и "остало" износи више од 26.000 динара. То значи да и официри једва да могу сваког месеца да купе (довољно?) поврћа, воћа, свежег и прерађеног меса, рибе, млека и млечних производа, да плате неопходне услуге и трошкове, понекад купе новине и набаве минимум средстава за хигијену. Подофицирима за просечну потрошачку корпу недостаје двадесетак одсто потребног новца, војницима по уговору око 50 одсто, а цивилима 25 одсто. И тако из месеца у месец.

Пошто морају да се одричу и онога без чега се, по званичној статистици, не може, запослени у систему одбране упоредили су своја примања са зарадама запослених у неким другим де-

НА РЕДУ ЈЕ ДРЖАВА

Верујући да реформа система одбране и професионализација Војске, у садашњем тренутку, понајвише зависе од спремности државе да их "покрије" не само законским решењима већ и финансијски, пуковник Миодраг Гордић, заменик начелника Управе за кадрове у Сектору за људске ресурсе Министарства одбране истиче:

– Рад на новом пројекту управљања људским ресурсима у систему одбране подразумева нашу сарадњу са свим релевантним чиниоцима у држави, од извршне до законодавне власти. Ту посебно мислим на Министарство финансија и Скупштину Србије, чије смо представнике позивали на поједине панел дискусије, односно радне столове, на којима смо расправљали нека од понуђених решења за побољшање положаја запослених у Војсци и Министарству одбране. Ова држава мора да каже је ли јој војска потребна, или не. Анализирајући садашњи положај и статус припадника система одбране, закључили смо

да је даље занемаривање војне професије у Србији недопустиво. Познато нам је да војни позив, због своје тежине, одговорности, многобројних ризика који се подразумевају, у многим развијеним земљама одавно није међу омиљеним и најтраженијим професијама. Није чак ни међу најплаћенијима. Али нема никакве сумње да се у Енглеској, Немачкој, Француској, Сједињеним Америчким Државама и другим земљама Европе и света како развијеним тако и онама у развоју за војни позив опредељују не само због високих примања већ и због уважавања те професије у друштву, због угледа и статуса који официр ужива. У Србији је данас војна професија међу најпотцењенијима у друштву, што има за последицу и све

мањи број младих који желе да се баве тим тешким и одговорним послом – закључио је пуковник Гордић.

Одговор на питање зашто је то тако и докле ће држава затварати очи пред катастрофалним положајем запослених у систему одбране, очито је, не може дати Војска.

латностима у Србији и дошли до податка да су просечне плате готово свуда веће него у Војсци и Министарству одбране. Ако, при том, као један од кључних показатеља социјалног положаја запослених у систему одбране, узмемо и неповољно стамбено обезбеђење припадника Војске и Министарства, долазимо до коначног одговора на питање зашто је углед војног позива у Србији данас нижи него икад.

Око 24.000 запослених и пензионисаних официра, подофицира и цивилних лица нема стан какав му припада, а више од 70 одсто њих је без икаквог крова над главом. Дрastiчно опадање економске моћи земље, велики број припадника Војске избеглих из отцепљених република и радикалне редукације "војног буџета" последњих десетак година довели су до енормног повећања "војних бескућника". Укупне потребе Министарства одбране и Војске данас износе око 22.000 станова различите величине, од чега је око петнаест и по хиљада за оне који сваког месеца, уместо држави, станарину плаћају газдама. Нешто више од седам хиљада припадника Војске и Министарства одбране има стан у власништву, али непримерене површине.

■ КАКО БЕЗ НОВЦА ДО ПРАВЕДНЕ РЕФОРМЕ

Имајући све то у виду, јасно је зашто су запослени у Војсци и Министарству одбране данас најупорнији заговорници праведне и социјално прихватљиве реорганизације система одбране. Свесни да квалитативно другачији међународни односи, неизбежна глобализација и интеграција, затим развој технологије и употреба нових, неупоредиво делотворнијих, борбених система, изискују и промене у савременим националним оружаним снагама, припадници Војске не опирају се њеној професионализацији и смањењу. Њима је више него икоме јасно да будућа војска треба да буде флексибилнија, убојитија, мобилнија, спремна и оспособљена да реагује за најкраће време, заједно с оружаним снагама других земаља, чланица Партнерства за мир. Оно што ипак не могу да схвате јесте како без новца спровести радикалну реформу Војске и целокупног система одбране и безбедности.

МИНИМУМ

Да би се визија, мисија и задаци Војске у систему одбране и безбедности до 2015. године и остварили, потребно је да издвајања за њу не буду мања од 2,4 одсто бруто националног дохотка. То је, према мишљењу стратега реформе Војске, минимум испод кога се не може. Једино тако може се рачунати на остваривање очекиваних квалитативних промена у систему одбране. Све мање од тога одлаже реформу унедоглед, отежава је и, практично, поскупљује.

Та средства, наравно, не односе се на учешће наше војске у међународним операцијама и мировним мисијама. За то је неопходно обезбедити средства изван буџета за одбрану.

ИЗГУБЉЕНА ТРКА

Према подацима републичког Завода за статистику, минимална потрошачка корпа у мају је износила 17.310 динара, а просечна 26.988 динара. Цене на мало у истом месецу порасле су за 1,6 одсто, а трошкови живота за два одсто.

У односу на децембар 2005. године, раст цена износи 5,7 а трошкова живота 5,9 одсто. Истовремено, плате запослених у систему одбране, односно у Војсци и Министарству, остале су исте, чиме је остварен њихов реални пад од 11 одсто.

У оквиру развоја система за управљање кадровима у области одбране, један од "радних столова" Групе за реформу био је посвећен анализи и побољшању положаја запослених у Војсци и Министарству одбране. Водећи истраживач и руководилац пројекта, којим су у Министарству одбране покушали да проникну у тајну незауостављивог пада значаја, угледа и статуса војне професије у Србији, потпуковник Милан Васић истиче да је недопустиво кашњење у побољшању положаја запослених у систему одбране, последњих година, довело до готово катастрофалних последица.

– Циљ анализе социјалног статуса запослених у систему одбране био је да што реалније сагледамо амбијент и услове у којима раде припадници Војске и Министарства одбране, специфичности професионализма у тој области, те разлоге због којих је војни позив престао да буде примамљив за младу генерацију – нагласио је потпуковник Васић.

– Нема никакве сумње да социјални статус и примања свих категорија запослених у систему одбране, дакле и официра и подофицира, и војника по уговору и цивилних лица, нису у складу с тежином, и одговорношћу посла који обављају. Њихов позив подразумева немала ограничења, попут отежаног, понекад и онемогућеног избора места службовања и неизбежних премештаја, обавезне непрекидне доступности "на дугме", ограничене слободе кретања и путовања у иностранство, сложених психофизичких услова на радном месту, својствених за рад с људима, забране синдикалног и партијског организовања, отежаног алтернативног запослења... Бити професионалац у систему одбране, а посебно професионални војник, подразумева поседовање потребног нивоа апстрактних и специјализованих теоријских и практичних знања, извесне дозе лидерства, ауторитета, саморегулативе и самоиницијативе, али и алтруизма и пожртвовања, не увек обавезног у другим професијама.

Имајући све то у виду, радна група је констатовала да статус и права запослених у систему одбране знатно заостају за њиховим обавезама, дужностима и задацима.

– Решења која смо понудили у нашем раду заснована су на ранијим законским решењима у тој области, *Стратегији одбране*, досадашњим сазнањима у области управљања људским ресурсима, али и искуствима неких земаља чланица НАТОа, које су, раније или касније, решавале сличне проблеме. Упоређујући социјални статус, положај и примања запослених у систему одбране Велике Британије, Француске, Грчке, Мађарске и земаља у окружењу, дошли смо до недвосмисленог закључка да су они у директној сразмери с одговорношћу, значајем и тежином војне професије. Због тога сматрамо да побољшање социјалног положаја припадника Војске и запослених у Министарству одбране треба да представља један од кључних елемената реформе система одбране, упоредо са смањењем Војске и њеном професионализацијом. У Војсци и Министарству одбране у току је знатно смањење броја запослених, према усвојеним критеријумима, који ће омогућити њихову бољу и праведнију селекцију. Официри и подофицири, који су, према садашњим законским решењима, стекли неопходне услове за пензију, добиће отпремнину у висини четири (последње) плате, док ће цивилна лица којима престане радни однос због укидања радног места, или смањења броја извршилаца на једном радном месту, добити отпремнину у висини 12 бруто плата. Средства за те потребе су обезбеђена. Мало каснимо једино због недавних промена у статусу државе, али нема никакве сумње да ће од јесени тај процес бити појачан. Пошто нас у наредним годинама очекује даље смањење броја официра и подофицира, разматра се и могућност да новим законом о војсци смањимо лимит за одлазак у пензију на 20 година радног стажа, чиме би се смањила и пензијска основа са садашњих 85 (за 30 година радног стажа) на 55 одсто – оцењује потпуковник Васић и подвлачи да цео процес реформе „пада у воду“ ако се не обезбеде минимална средства за реорганизацију система одбране у износу од 2,4 бруто национална дохотка.

Нове врсте и извори опасности, који, занемарујући националне границе, угрожавају регионалну, па и глобалну безбедност, изискују јединствен, савремен и успешан одговор војника оспособљених за појачана напрезања и већа одрицања од садашњих. Учешће у мировним мисијама и операцијама подразумевају познавање светских језика, информатичке технологије, модерног наоружања, савремених метода борбе и тактике ратовања... Савремени војник данас мора да препозна противника у терористима, агресивним верским и националним екстремистима, организованом криминалу и трговцима оружјем за масовно уништавање. Он мора да буде спреман за непрекидно учење, за усавршавање не само у строго војним областима већ и у свим другим делатностима, блиско повезаним са војном професијом.

Они који не могу да одговоре тим, свакако новим и неуобичајеним, захтевима војничке професије не треба да рачунају на повољну перспективу у систему одбране. Према процени надлежних у Управи за људске ресурсе Министарства одбране данашње стање система одбране одликује вишак запослених, неповољна старосна структура и неповољна расподела чинова. До 2010. године број официра биће мањи за око три и по хиљаде, подофицира за близу две и по хиљаде, број војника по уговору ће се повећати за око пет хиљада, док ће цивилна лица, до краја ове и наредне године, претрпети праву "сечу". Од садашњих близу дванаест хиљада остаће их нешто више од пет хиљада. Пошто времена нема на претек, предвиђено је да велики посао буде обављен до краја 2007. године, како би се у наредни период реформе ушло нешто смиреније.

– Једно је извесно – истиче пуковник Миодраг Гордић из Управе за људске ресурсе – не сме нам се поновити 2005. годи-

	садашње стање	2007.	2010.
официри	7.461	5.100	4.000
подофицири	9.292	8.150	6.600
војници по уговору	5.136	6.800	10.600
цивилна лица	11.721	7.500	5.300

ЗАШТИТА СТАНДАРДА

Плата представља најзначајнији елемент социјалног статуса и стандарда запослених у систему одбране. Обим права и дефиниција појма плате и других примања уредили би се на нов начин, а министар одбране одређивао би начин, услове и висину утврђивања плате на основу реалних средстава. По предложеним решењима Групе за реформу одбране, плата професионалних официра и подофицира обухватала би плату према чину, положајну плату, стимулацију, плату према стажу, војни додатак, "топли оброк", регрес за годишњи одмор, друга примања и средства за порезе и доприносе.

Плата војника по уговору обухватала би плату по чину и дужности, стимулацију, плату према стажу, војни додатак, „топли оброк“ и регрес, друга примања и средства за порезе и доприносе. Минимална плата војника по уговору била би, најмање, једна и по, а подофицира најмање две просечне зараде у привреди државе.

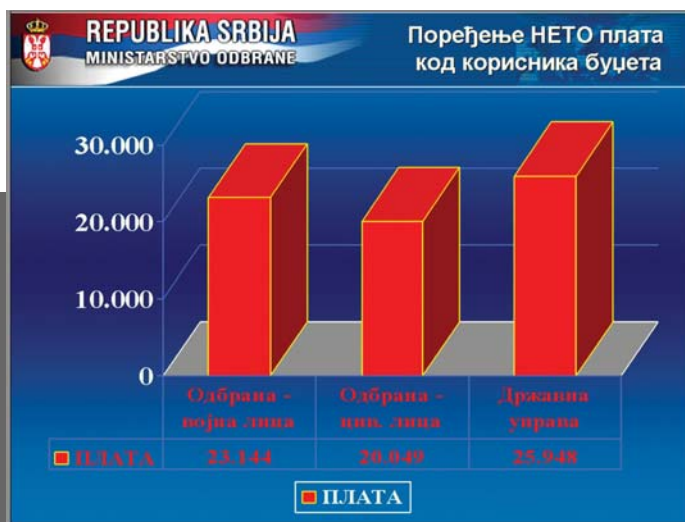
Однос најниже и највише плате у Војсци, према предложеном решењу, износио би 1:6, односно генерал-пуковник имао би шест пута већу плату од војника по уговору, чина разводника.

Плата цивилних лица обухватала би основну плату, стимулацију (оцена резултата рада), пензијски стаж, војни додатак, "топли оброк" и регрес, друга примања, средства за порезе и доприносе. Минимална плата цивилног лица не би смела бити мања од минималне зараде у привреди државе.

на, када је из Војске и Министарства, због грешака у селекцији, линеарно отишло око осам хиљада људи, чиме смо готово онеспособили систем одбране. Поред тога, из Војске је, због ниских примања, отишао велики број најстручнијих људи, с дугогодишњим изузетним и многоструко употребљивим, драгоценим искуством, нужним за правилну процену нових врста безбедносних изазова и ризика, али и за квалитетно одржавање специјализованих средстава наоружања и електронске опреме. Овог пута бићемо много опрезнији. Критеријуми на основу којих ће се одлучивати о томе ко остаје, а ко одлази из Министарства и Војске већ су урађени. То ће омогућити успешну и квалитетну селекцију кадра, повољнију старосну структуру, развој и праћење каријере у складу са пројектованом мисијом и задацима Војске, те продужење радног века ван Војске. С друге стране, запошљавање у Војсци и Министарству, односно у систему одбране, па и шире, у систему безбедности, убудуће треба учинити атрактивнијим него до сада, пошто је то једини начин да се задрже, али и доведу најбољи. Они који ће спровести реформу! Реорганизацијом система школовања и усавршавања кадра и знатнијим побољшањем стандарда и социјалног положаја запослених, објективнијим вредновањем рада и омогућавањем предвидиве каријере у складу са способностима, тај циљ се може постићи. То је, заправо, најзначајнији чинилац предстојеће реформе. Смањење броја припадника система одбране и професионализација, сами по себи, не могу довести до стварања боље и модерније војске, каквој стремимо – децидан је пуковник Миодраг Гордић.

■ НОВИ НАЧИН РАЗМИШЉАЊА

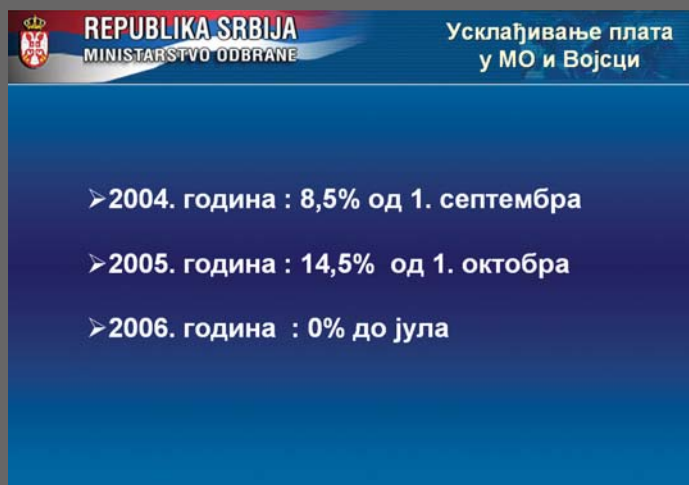
Оно што пројектовани начин управљања људским ресурсима у систему одбране чини новим и бољим од наслеђеног свакако је промена у начину размишљања и дефинисању носећих снага реформе. Нерационално велики број високих чинова, настао у тежњи за вештачким побољшањем социјалног положаја официра,

ПРИМАЊА У ПОЈЕДИНИМ ДЕЛАТНОСТИМА

Просечна плата запослених у фирмама за финансијско посредовање у априлу ове године износила је око 57.500 динара, у државној управи и социјалном осигурању нешто мање од 26.000, док су запослени у здравственој и социјалним делатностима у месечном коверту добијали у просеку 20.600 динара.

Просек примања запослених у образовању у истом раздобљу износио је око 21.500 динара. У истом месецу просечна основна плата војних лица износила је нешто више од 23.000, а цивилних лица 19.451 динар.

данас се сматра баластом који оптерећује Војску и отежава њену реформу, баш као и негативна селекција, која постоји, не само у војсци, већ деценијама. Руководен погрешном логиком и себичним интересима, командни кадар је неретко отежавао усавршавање и школовање најбољих, највреднијих најстручнијих, правдојући њихово задржавање потребама јединица и установа у којима су радили. Уместо најбољих, тако су на усавршавање одлазили они без којих се могло, у које команданти и начелници нису имали довољно поверења. Или они који су сметали.

Време је прошло, а официри који су на руководеће положаје дошли захваљујући негативној селекцији данас најчешће пружају отпор неопходној реформи, свесни да ће изгубити тешко освојене

и неоправдано стечене положаје. Управо због таквог система унапређивања и награђивања за нерад и неистицање, због промоције погрешних вредности, данас постоји реална опасност одласка великог броја најбољих официра из система одбране у боље плаћене и атрактивније делатности. А реформу не могу изнети променни.

Подвлачећи важност знатног смањења броја запослених у Војсци и Министарству одбране, пуковник Миодраг Гордић напомиње да ће се променити и структура запослених. Тако ће у Министарству однос цивилних и војних лица бити у корист цивила, док ће се у Војсци њихов број радикално смањити, посебно оних са општим смером средње школе. Као по правилу, мајстора с одговарајућом стручном спремом ни данас, неколико година после отпочињања реорганизације Војске, нема довољно. Баш као ни војника по уговору, који ће се надаље бирати међу најбољим војницима на одслужењу војног рока. Све то резултат је наслеђених слабости и недовољног познавања области управљања људским снагама у систему одбране и Војсци. Зато у Управи за људске ресурсе истичу значај свестране сарадње са партнерима из НАТО и Партнерства за мир.

– Наши инострани партнери, који заједно с нама учествују у креирању реформе Војске, не намећу своја решења – напомиње пуковник Миодраг Гордић. – Они намећу стандарде којих се треба држати ако желимо у Партнерство за мир и помажу нам да не направимо грешке које су својевремено учиниле земље испред нас. Од тога колико смо отворени за њихове примедбе зависиће и квалитет реформи које спроводимо. У сваком случају, до краја ове и наредне године много тога биће далеко јасније него сада. Смањење броја запослених у систему одбране веома је важан део реформе система одбране и стварања савремене, бројчано мање и делотворније војске, способне да одговори на савремене изазове и претње безбедности. С онима који, због промене визије, улоге и мисије војске, представљају вишак, опростићемо се људски, уз отпремнину која им омогућава покретање неког приватног бизниса, или уз заслужену, па и превремену пензију. Више од 70 одсто цивилних лица долази из породица официра, или под-официра, дакле из “војних породица”. То су, често, супруге наших припадника, које су, због прекоманде, остајале без посла. О томе се мора водити рачуна. Ако је један члан породице изгубио посао у систему одбране, то се не сме догодити и другом. У том смислу важно је правилно (о)ценити и верност Војсци, коју су многи наши припадници доказали последњу деценију, или две, када нам је било најтеже. Тај моменат верности, лојалности организацији, познат је и у развијеним земљама – закључио је пуковник Гордић.

Да би се пројектовани циљеви и остварили, неопходне су неке законске претпоставке, али и промена односа државе према Војсци. Тако смо, опет, на почетку. Без *Стратејског прегледа одбране*, новог закона о Војсци и квалитативно другачијег односа према војном позиву тешко ће бити остварена визија савремене и угледне војске. Онакве каква је потребна овом народу, овој држави и овом региону. Не смемо да заборавимо да смо на Балкану и да одавде немамо куда. Резултати многобројних анкета о угледу Војске у јавности, урађених последњих неколико година, показују да више од половине грађана Србије зна за изузетно тешак материјални положај припадника Војске. И поред тога, већина испитаника и даље има поверење у Војску и сматра да она квалитетно обавља посао због којег постоји. То је залог који се не сме потценити. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимили Г. СТАНКОВИЋ и З. ПЕРГЕ

ОДБРАНА

ЗАЈЕДНИЧКА ВЕЖБА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ И БУГАРСКЕ АРМИЈЕ

ОПЕРАЦИЈА ПОДРШКЕ МИРУ

Резултати заједничке вежбе Војске Србије и Бугарске армије не могу да се оцењују само високим нивоом оспособљености и професионализма који су старешине и војници механизованих водова 211. оклопне бригаде из Ниша и 9. бронетанкове бригаде из Софије показали на полигону. Извесно је да вежба "Партнерство 2006" има шири значај и да представља важан корак у развоју добросуседских односа Србије и Бугарске и њихових оружаних снага.

На полигону "Међа" код Лесковца, од 17. до 20. јула, одржана је заједничка вежба механизованих водова из 211. оклопне бригаде Војске Србије и 9. бронетанкове бригаде Бугарске армије. Реч је о другој заједничкој вежби две војске, а претходна је изведена прошле године у Бугарској. Приказани садржаји у оквиру вежбовних активности с темом ангажовања снага у операцији подршке миру, потврдили су одређења двеју држава и армија да упорно раде на очувању мира и безбедности у региону и дају свој допринос међународним мировним мисијама у свету. Завршној вежби на полигону "Међа" присуствовали су заступник начелника Генералштаба Војске Србије генерал-мајор Здравко Понош, начелник Генералштаба Бугарске армије генерал Златан Стојков, команданти копнених и оперативних снага генерал-потпуковник Младен Ђирковић и генерал-мајор Драган Колунџија, амбасадор Републике Бугарске у Србији Георги Димитров и други гости.

■ НАПАД НА КОНТРОЛНИ ПУНКТ

Вежба "Партнерство 2006" имала је све одлике учешћа у мировним мисијама, јер су разиграване ситуације које се заиста и догађају при извршавању таквих задатака. Уверљивости вежбов-

Контролни пункт УН на полигону "Међа"

них активности допринео је и новоизграђени контролни пункт Уједињених нација на полигону "Међа", који је имао све детаље попут пункта у Ираку, Авганистану или на Космету.

По замисли организатора вежбе, припадници механизованих водава Војске Србије и Бугарске армије најпре су приказали како се врши претрес лица на сталном контролном пункту и поступак приликом наилаaska возила представника УН који не желе да се зауставе. Посебно занимљив био је приказ напада криминалне групе на пункт УН при покушају шверца оружја и експлозивних направа у санитарском возилу. Бугарски војници тврде да су се више пута нашли у сличној ситуацији, извршавајући мировне задатке у Ираку и Авганистану. Своја искуства пренели су и колегама из 211. оклопне бригаде, тако да у неутралисању напада терориста и паравојних јединица и извођењу других сложених војних операција није било већих проблема. На посматраче је посебно упечатљив утисак оставило дејство снага за брзо реаговање и потпуна синхронизација свих борбених елемената у одбрани контролног пункта.

Патрола мировног контингента УН уочава илегални контролни пункт паравојних снага и одмах упозорава побуњенике да га уклоне како би конвој УН несметано прошао тим правцем. Дола-

зи до размене ватре, а потом чланови патроле, са ојачањима из конвоја и тима за интервенције, разбијају побуњенике и обезбеђују мир и безбедност на повереном подручју.

Том и другим вежбама на полигону "Међа" руководио је Оперативни центар вежбе, који је у свом раду користио стандарде што важе када у заједничким војним активностима учествују припадници војски из више земаља. "Да би различите војске заједно изводиле акције" – каже потпуковник Ђорђе Симић – "потребно је да њихови припадници знају процедуре и стандарде, који се огледају у радио-комуникацији и у самом начину спровођења поступака унутар ангажовања мировних контингената."

На почетку вежбе "Партнерство 2006" изведено је заједничко бојно гађање из аутоматске пушке, док је на крају организована импровизирана конференција за новинаре на угроженом подручју.

— ■ ДОБРОСУСЕДСТВО И ПРИЈАТЕЉСТВО

Нема сумње да су после вежбе најзадовољнији били команданти 211. оклопне бригаде и 9. бронетанковне бригаде пуковници Чедомир Бранковић и Красимир Канев, зато што су војници и старешине којима командују на делу показали висок ниво професио-

нализма, те да улажу огроман напор у усавршавање војничких вештина и овладавање новим знањима.

“Демонстриран је солидан ниво оспособљености за реализацију задатака у оквиру мировних мисија” – тврди пуковник Чедомир Бранковић – “али је још важније то што смо успоставили стабилну и добру сарадњу између две војске, које доскоро нису сарађивале. У неколико дана заједничког рада исказано је искрено пријатељство, другарство, међусобна помоћ и разумевање, што је још једна потврда да се војници у међународним мировним мисијама одлично слажу и разумеју.”

На сличан начин вежбу оцењује и пуковник Красимир Канев, који наглашава да још има простора за унапређивање сарадње. “Услови које су нам створиле колеге из 211. оклопне бригаде” – каже пуковник Канев – “били су одлични, а добросуседство је показало своје најлепше лице.” Домаћини су се заиста потрудили да припадници Бугарске армије имају, не само могућност за врхунско професионално ангажовање, већ и да сазнају историјске знаменитости Ниша и присуствују културним догађањима. Нашло се времена и за међународну војну фудбалску утакмицу између екипа два механизована вода.

На крају заједничких вежбовних активности командири механизованих водова поручник Александар Здравковић и капетан прве класе Будин Кањов постројили су војнике и старешине двеју војски и уручили им сертификате о оспособљености за учешће у мировним операцијама. ■

Зоран МИЛАДИНОВИЋ
Снимио Саша ЂОРЂЕВИЋ

КОРЕКТНА РЕГИОНАЛНА САРАДЊА

Заступник НГШ Војске Србије генерал-мајор Здравко Понош и НГШ Бугарске армије генерал Златан Стојков обратили су се после вежбе новинарима и сагласили се у оцени да је заједничка вежба показатељ добре и плодотворне војне сарадње две државе. “Значај вежбе није само у војничким и професионалним разлозима” – рекао је генерал-мајор Здравко Понош – “већ и у томе што смо остварили висок ниво међусобног разумевања, уважавања и пријатељства. Важне димензије наших односа огледају се и у доброј војној регионалној сарадњи и спремности да примењујемо стандарде који су важни за учешће у мировним операцијама. Србија и Бугарска имају одличне добросуседске односе, а две војске треба да следе тај пут и ми то управо чинимо. Заједничке војне активности су још један доказ да Србија и Бугарска, у скорој прошлости, нису имале боље односе него што је то сада.” Понош је истакао и да су припадници Војске Србије спремни и способни за учешће у мировним мисијама, али да одлука о учешћу лежи на државним политичким органима.

Генерал Златан Стојков нагласио је да ће се наредне године организовати трилатерална вежба “Дунавска патрола”, у којој ће поред војски Србије и Бугарске, учествовати и Румунска армија. “Са својим колегом генералом Поношем” – рекао је генерал Стојков – “оценили смо да се План билатералне сарадње остварује по утврђеној динамици. Током посете разговарали смо и о модернизацији и реформи оружаних снага. Отворено смо пренели наша искуства и указали на пропусте које смо имали у припремама за пријем у Партнерство за мир и НАТО. Одушевљен сам професионализмом војника и официра који су учествовали на вежби, и условима које пружа полигон Међа. Уве-

рен сам да ћемо и убудуће радити на добросуседским односи-
ма, тако да ће генерације које долазе моћи слободно да прела-
зе замишљену границу и посећују, с једне стране, Ниш, Београд
и друге градове у Србији, а, с друге стране, Софију, Варну, Бур-
гас и планинске туристичке центре у Бугарској.”

Током посете Србији генерал Златан Стојков се сусрео са
министром одбране Републике Србије Зораном Станковићем и
обишао 72. специјалну бригаду у Панчеву.

Покушај бекства
прерушеног
терористе

204. ЛОВАЧКИ АВИЈАЦИЈСКИ ПУК

ЧЕКАЈУЋИ ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТКЕ

До средине децембра
славна ловачка јединица
реорганизоваће се и,
уместо пука, у будућој
204. авијацијској бази
на Аеродрому Батајница
са писте ће полетати
авиони само 101. ловачке
авијацијске ескадриле.
Прве и једине...

Као и обично, поводом Другог августа, дана авијације, отишли смо до Батајнице, где смо разговарали са заступником команданта 204. ловачког авијацијског пука (лап) пилотом потпуковником Милосавом Вељановићем.

Искусном пилоту предлажемо да се најпре присети оних дана када је тек дошао у пук, како је то некада било?

– У пук сам дошао у септембру 1984. године и тада сам постао припадник 126. ловачке авијацијске ескадриле. Пук је тада имао у свом саставу три ескадриле. Био сам друга генерација која се, већ током школовања на Академији, обучавала на надзвучним авионима – прича потпуковник Вељановић и наставља:

– У овој јединици се оно научено на Академији само дограђивало и усавршавало практичном и интензивном обуком. Средином осамдесетих у јединци је све функционисало; имали смо исправне авионе, гориво, искусне летаче, кадар који је одржавао ваздухоплове, резервне делове... Летело се нормално, а ја сам тада, као млад пилот, имао између 80 и 100 сати налета годишње на МиГ-у 21. Наша ескадрила је тада, на пример, дневно трошила на летовима више од 80 тона млазног горива, а цео пук не мање од 200 тона дневно. То је, у ствари, била просечна дневна потрошња горива када је пук радио. Сећам се, на стајанци је тада било увек од 10 до 12 исправних авиона, који су летели тог дана, у четири смене. У та срећна времена просечно смо имали дневно по 40-50, па и више летова. Обука је била доброг квалитета и млад пилот би за три-четири године летења стицао солидна практична знања и вештине. Тако је он брзо постајао употребљив пилот и иако млад, пуноправан члан ескадриле који је могао да учествује у озбиљнијим задацима.

Од пилота сазнајемо да су ти озбиљни задаци били, рецимо, пресретање циљева у ваздуху у сложеним метеоролошким условима, али и ноћу, самостално или у пару, у саставу одељења или већих групација, затим дејствовање по циљевима на земљи, у комбинованим маневрима... У то време је и ваздухопловнотехнички кадар у пуку одржавао без већих проблема авионе у првом степену, а међу људима је још било и оних који су били на преобуци у Русији и који су добили она прва, темељна знања, која су несебично преносили на млађе колеге. Све у свему, сећа се потпуковник, у пуку су се пилоти бавили летењем и спортом и то је било – све!

МиГ-21

ЦЕНА КЕРОЗИНА И ЛЕТА

– Нисам потпуно уверен колика је данас економска цена тоне керозина, али знам да је била око 500 долара. Ако је ескадрила у добра времена трошила и до сто тона керозина дневно, то значи да је један њен дан летења коштао око 50.000 долара. Међутим, то је само један део трошкова. Сат лета МиГ-а 29 коштао је, својевремено, између 8.000 и 10.000 немачких марака. У то су урачунати гориво, амортизација, рад људи, све... То показује да је свако, па и наше ваздухопловство, изузетно скупо. Зато је за нашу државу и те како важно да има мало али делотворно, добро организовано ваздухопловство.

СТАНОВИ И ПЛАТЕ

У 204. лапу 70 одсто свих припадника нема никако решено стамбено питање. Уз то, више од 60 одсто пилота нема никакав стан, док остали имају само делимично решен тај егзистенцијални проблем. Командант пука, потпуковник и пилот, према сопственим речима, има плату од 52.000 динара, а најмлађи пилоти надзвучних авиона, чина капетан, између 36.000 и 38.000 динара, укључујући у то летачке и друге додатке. У просеку, пилоти МиГ-ова на Батајници имају око 40.000 динара месечну плату.

■ ИСПОД СВАКОГ КРИТЕРИЈУМА

Тих година, напомиње Вељановић, пилоти су били боље плаћени, али никада онолико колико су мислили да би требало. Ипак, како каже, од тадашњих пилотских плата могло је да се живи нормално и нико од летача није морао да ради послеподне хонорарно како би прехранио породицу. А и стамбено обезбеђење је тада било, каже он, коректно.

– Већ као поручник добио сам једнособан стан и то је тада било нормално. Међутим, са породицом сам и данас остао у тих 30 и нешто квадрата – каже заступник команданта ловачког авијацијског пука.

Тако је било до деведесетих, до почетка, како сматра пилот, "балканског лудила", времена кога многи пилоти надзвучних авиона не воле ни да се сећају.

– Што се нашег посла тиче, тих година је најпре број сати налета наших момака пао на 40, па на 30, 20 часова... Да бисмо прошле и претпрошле године дошли до тога да је просечан налет наших пилота ловаца износио само 1,5 сати, што је, наравно, испод свих критеријума! Наше колеге, чак и из непосредног окружења, који су такође у транзицији и те како смањили летење, једноставно не могу да схвате себе у авиону са само једним сатом налета годишње. То је просто незамисливо! Као и то да се у таквим условима говори о професионализацији војске – каже пилот.

Питамо саговорника шта у том роду уопште може да промени најављена професионализација?

– Осим смањења бројног стања људи у реформи вида и самог рода, професионализација неће ништа битније променити у овој јединици. Јер познато је да ми већ сада у авијацији, од свих родова, а о другима да не говоримо, имамо највише професионалаца. Међутим, управо зато што Србија има изузетно дугу и славну ваздухопловну традицију, апсурдно би било да се данас одрекнемо нашег борбеног ваздухопловства и да дођемо у ситуацију

да нам неко други, за велику надокнаду, контролише небо.

– Ми бременимо такво историјско наслеђе да би неки из нашег окружења, можда, контролисали наше небо и за нас, само да лете над Србијом! И да у томе уживају! Јер, таква нам је историја, такво нам је окружење... Али то је само разлог више да се наше ваздухопловство не угаси, јер ако до тога дође и нестане ловачке авијације, после ћемо је веома тешко реактивирати. Подсетио бих и да смо некада имали веома развијену ваздухопловну индустрију; Београд је, рецимо, имао три фабрике авиона између два светска рата! Имали смо технологију која је мало или нимало заостајала за оном у свету у тој области. Правили смо пред Други светски рат ловачки авион веома доброг квалитета, лиценцно смо радили и авионске моторе тога времена... И после тога рата смо опет напредовали у тој области. Истина, данас је ваздухопловна технологија толико напредовала да се и најразвијеније земље уједињују како би направиле солидан вишенаменски борбени авион. И ту не би требало да имамо неке илузије... Али ми бисмо зато могли да се бавимо оном лаком, школском авијацијом. Зашто да не? – пита се и сам потпуковник Вељановић.

Потпуковник сматра да озбиљне и стабилне државе треба да имају јаку и добро организовану војску, а у оквиру ње модерно и успешно ваздухопловство, којим се могу дичити и представљати у међународним односима. Пошто наша држава није економски јака, не може се ни очекивати да у томе будемо престижни. Зато је пилотима и јасно зашто годинама таворе.

– Искуства Словеније, Македоније и Албаније, којима други "штите небо", ве-

Потпуковник Милосав Вељановић

ИСПУЊЕНО ОБЕЋАЊЕ

Током разговора на Батајници бука надзвучних авиона над главама често нас је ометала. Према речима потпуковника Вељановића, на тај аеродром је пре месец-два стигла пристојна количина млазног горива и пилоти 204. лапа су почели интензивније него обично да лете. Та ситуација се веома повољно одразила на морал и летачког и техничког састава.

– Обећања која смо добили почетком године од Министарства одбране и из Генералштаба коначно су испуњена и нама пилотима не преостаје ништа друго него да искрено поздравимо доследност челних људи у тим институцијама – кажу у 204. лапу.

ома су илустративна. Словенци плаћају више десетина милиона евра (или долара) другима да им чувају небо. Када су све сабрали и одузели, Словенци су закључили да им је јефтиније да сами развију своје ваздухопловство и то већ данас озбиљно раде – каже потпуковник Вељановић и додаје да су они, пре годину-две, управо о томе и говорили државном врху и надлежнима.

Потпуковник не крије свој умерени оптимизам да ће ловачка авијација опстати упркос садашњим тешким проблемима. Јер и *Стратегијски преглед одбране* дефинише позитивно ту проблематику, тако да се може очекивати да ће наше небо и будуће контролисати наши ловци.

■ ТРОШЕЊЕ ПИЛОТА

– Држава нам је дала позитивне сигнале у том смислу и мада се то све не догађа оном динамиком како бисмо ми то хтели, добро је да наши људи у јединици више не стрепе хоће ли овај род опстати или не. Ми тврдимо да времена више за чекања нема и да, због одласка искусних летача, морамо заједно схватити да ћемо без летења и ремонтаних летелица доћи у ситуацију да немамо квалификовани кадар, односно да нећемо имати летелице на којима ћемо моћи да летимо – каже Вељановић и додаје да је, на сву срећу, линеарно пензионисање у пуку “захватило” само неколико официра летача.

Саговорник објашњава да је само неколико његових колега недавно отишло у пензију са 44 године живота. Гледано календарски, реч је о људима у њиховим најбољим годинама. Али када је реч о ловачкој авијацији, требало би знати да када она функционише и када се заиста лети, пилоти се брзо троше, и физички и ментално. У озбиљним ваздухопловствима, и на Западу и на Истоку, нема људи који лете у надзвучним авионима са 44 године живота. Лимит је око 40 година, јер су напрезања у борбеној авијацији вишеструка. Истина, они тамо не одлазе у пензије, већ иду на одређене командне или више дужности... Рецимо, Американци имају у ловачкој авијацији годишње око 220 сати налета, а командант њихове ескадриле у Авијану има 40 година.

Разговарамо о најављеном ремонту наших авиона МиГ-29. Потпуковник каже да се он од почетка залагао за ту најреалнију опцију, јер је свестан да држава у овом тренутку за потребе нашег ваздухопловства једноставно не може да купи ескадрилу вишенаменских авиона, без обзира на то о ком типу авиона је реч.

– Ремонт МиГ-ова 29 успели бисмо да створимо солидан број пилота, који би, до набавке нових вишенаменских летелица за седам до десет година, могли да наставе континуитет наше ловачке авијације и да то знање и искуство, потом, пренесу на млађе колеге – сматра пилот и прецизира:

– То би нас најмање коштало, а тим авионима бисмо успешно чували и своје небо. Уосталом, МиГ-ови 21 које имамо у пуку такође су веома стари. Најмлађим авионима МиГ-21, а њих је само неколико, већ 2012. године истиче употребна вредности, а деведесет одсто тих авиона већ за непуне три

Комисија, чије је формирање одмах наредио заступник команданта 204. лапа, а која је поводом недавног ванредног догађаја испадња поклопаца кабине МиГ-а 21 у лету, на висини од 5.000 метара, ту дошла, после непосредног увиђаја и детаљне анализе, донела је званични закључак да се то догодило због – замора материјала. Наиме, специјални лепак који је везивао поклопац од плексигласа за кабину МиГ-а 21 једноставно је, после 29 година на сунцу, киши и мразу, изгубио своја својства, што је и довело до тог ванредног и несвакидашњег догађаја, који се, на срећу, завршио без последица. Тим поводом одмах су детаљно прегледане и остале кабине МиГ-ова када је евидентирано још неколико критичних поклопаца.

године неће смети да се вине у небо! Истовремено, требало би знати и да МиГ-ови 29, када буду ремонтани, неће нимало као летелице заостајати за савременим ловачким авионима, јер реч је о заиста одличном авиону.

■ ГАШЕЊЕ ЈЕДИНИЦЕ

Најављеном трансформацијом и реорганизацијом вида предвиђа се формирање 204. авијацијске базе у Батајници и гашење 204. лапа. Питамо заступника команданта: Како се то доживљава у пуку, шта ће то конкретно значити за нашу ловачку авијацију?

– Људи су врло емотивно везани за овај пук и, наравно, за своје ескадриле. Отуда помало се носталгијом дочекујемо ове промене. Били смо увек посебни, у много чему смо предњачили... Имали смо и посебан статус, били популарни у медијима, код народа, а, богами, за нас су знали и у многим страним армијама – каже потпуковник и објашњава:

– Формирањем авио-базе на Батајници, која ће испред свог имена имати наш број, на неки начин ће се наставити наша традиција, а наша улога у свему томе неће бити умањена. Мислим да ћемо боље да функционишемо; направит ćemo од две једну ескадрилу, која ће се звати 101. ловачка авијацијска ескадрила, а део вишка кадра прећи ће у Команду 204. авио-базе. Боље ћемо моћи да располажемо садашњим добрима и да командујемо. Све ће бити подређено летењу и мислим да ћемо новом организацијом поставити ствари на право место. Садашње стање је тешко, пре свега у материјалном смислу, али има проблема и са кадром, па ће будућа формација морати да буде много логичнија и функционалнија. До средине децембра треба да завршимо овај посао и да се на писти постројимо са новим именом... Један командант авио-базе, један заменик, један начелник штаба, његови помоћници по ресорима... Тај систем одавно функционише на Западу. И ми, ето, идемо ка томе...

Остаје нам нада да ће Србија и даље имати своја крила, јер због свега реченог дошли смо до тренутка када морамо да подвучемо линију, да видимо где смо и шта ћемо сутра... ■

Душан МАРИНОВИЋ
Снимимо Горан СТАНКОВИЋ

Још на стајанци: МиГ-29

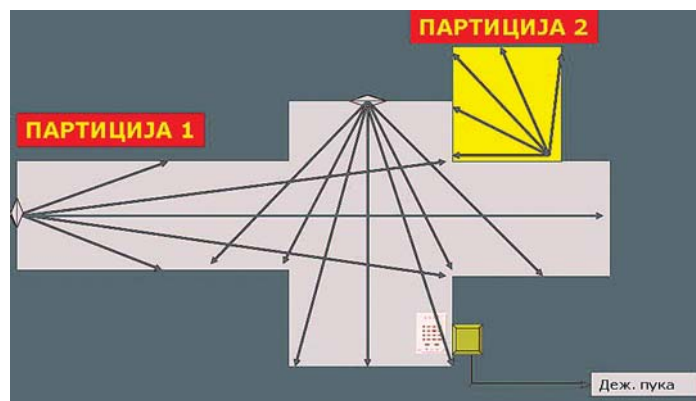
Техничка средства у обезбеђењу објеката, материјалних средстава и људства

МОДЕРНИЗАЦИЈОМ ДО ВЕЋЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Сваки уложени динар у техничко осавремењавање система обезбеђења брзо се враћа тако што се остварују уштеде, смањује број ангажованих лица и повећава безбедност објеката и људи.

Измене *Правила службе* којима се дозвољава могућност да касарне, логоре, аеродроме и друге војне објекте обезбеђује не само унутрашња стража већ и чуварска служба с олакшањем су дочекали команданти и командири јединица који се суочавају с великим проблемима у извршавању тог важног задатка. Проблем све мањег броја војника који се могу ангажовати на тим задацима и готово непромењеног броја објеката који се обезбеђују, на тај начин је смањен, али далеко од тога да је и елиминисан.

Системских решења на нивоу целе Војске једноставно нема, тако да није чудо што, у таквим околностима, поједини састави покушавају да новинама, техничким унапређењима и бољом организацијом доведу систем обезбеђења објеката, материјалних средстава и

Обезбеђење команде 230. самоходног ракетног пука

људства на оптимални ниво. Посебну пажњу привукао је пројекат који су осмислили и остварили припадници 230. самоходног ракетног пука ПВО из Ниша. Они су сагледали могућности савремених техничких средстава у обезбеђењу објеката, МС и људи, прионули на посао и сопственим снагама спровели у живот значајна техничка унапређења.

Пројекат побољшаног обезбеђења објеката, материјалних средстава и људства у 230. самоходном ракетном пуку ПВО водили су командант тог састава пуковник Зоран Величковић, мајор Саша Перовић, заставник Бојан Марковић и инжењер Бранислав Марковић. Захваљујући њима, у пракси је заживео алармни систем "Спектра 1728", који омогућава контролу и обезбеђење објеката, дојаву нарушавања интегритета просторија, контролу активирања и деактивирања система и документовање улазака. Систем је постављен на зграду команде пука и онемогућава неовлашћен приступ команди и заштићеним просторијама. Те послове раније су обављала три војника, која су даноноћно обезбеђивала заштићене просторије и улазак у команду, док се после постављања алармног система, за те потребе не ангажује нико.

Нешто слично је учињено и са објектом "Рујник", који је некад обезбеђивао један старешина, и 21 војник. Организацијским мерама је број људи у систему обезбеђења сведен на 13. "И то нам је било много" – каже пуковник Зоран Величковић – "тако да смо трагали за решењима која ће нам омогућити да број људи у обезбеђењу још смањимо а да не угрозимо безбедност објеката. Излаз смо пронашли у преласку на обезбеђење чуварском службом и примени савремених техничких средстава. Са-

да систем обезбеђења функционише са вођом смене, три чувара и водичем службеног пса." На објекту "Рујник" инсталирани су алармна централа, рефлектори, детектор, камере, сензори и магнетни давачи који реагују на сваки прилаз објекту и алармирају вођу чуварске смене, који потом предузима потребне кораке. Важно је знати и да је технички систем једноставан за руковање.

Комплетни трошкови уградње алармног система на објекту "Рујник" износе само 30.000 динара, што, другим речима, значи да се систем оствареним уштедама сам исплати за само 18 дана. Стручњаци из 230. самоходног ракетног пука су не само оспособљени за одржавање система већ могу и да добро обаве све послове његовог инсталирања. Направили су и корак више, тако да су сами направили алармну централу М-06, преко које се види у ком делу објекта је нарушен систем обезбеђења. У плану су и нови пројекти, који ће омогућити потпуну контролу рада чувара, док је у будући развој система потребно уложити додатно финансијска средства.

Јасно је да постигнути резултати у нишком ракетном пуку указују на то да техничка средства треба што више уводити у процес обезбеђења објеката, материјалних средстава и људства. Сваки уложени динар у модернизацију и техничко осавремењавање система обезбеђења брзо се враћа тако што се остваре уштеде, смањи број ангажованих лица и повећа безбедности објеката и људи. У то су се уверили и заменик команданта Копнених снага генерал-мајор Владимир Стојиљковић, начелник оперативног одељења команде Копнених снага пуковник Жарко Лазаревић, пуковник Милан Трифунковић из Команде Ваздухопловства и ПВО, начелник Трећег центра ВБА пуковник Ивица Ђорић и команданти јединица из нишког гарнизона, који су присуствовали презентацији техничких средстава у 230. самоходном ракетном пуку. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

МЕЂУНАРОДНИ КУРС
НА АЕРОДРОМУ БАТАЈНИЦАОТВОРЕНО
И НАД СРЂ

Током три дана 25 курсиста из више земаља нашег региона практично су се код нас обучавали у планирању, организацији и реализацији задатака осматрања терена из ваздуха

На Аеродрому Батајница средином јула одржан је завршни део међународног курса "Отворено небо" (Open skies). Циљ курса био је да припадници ваздухопловних снага држава југоисточне Европе стекну теоретска и практична знања и искуства у области осматрања из ваздуха.

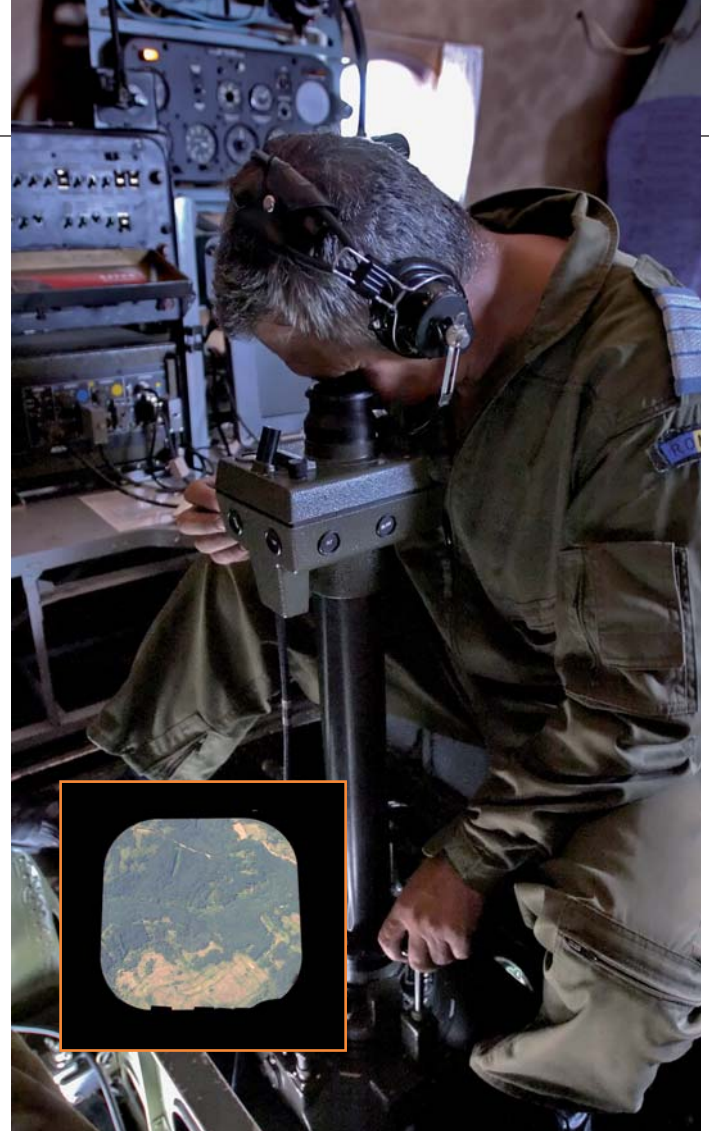
Курс је организовао Регионални центар за помоћ у верификацији и примени контроле наоружања (RACVIAC) у сарадњи са министарствима одбране Србије и Румуније. На курсу, који се други пут одржава у нашој земљи, учествовали су припадници ваздухопловних снага Албаније, Босне и Херцеговине, Македоније, Молдавије, Словеније, Хрватске и Србије, а предавачи су дошли из Немачке, Турске и Румуније. Први део курса одржан је у Ракитју у Хрватској, а други, практични део, на Батајничком аеродрому, од 10. до 13. јула.

Пре полетања авиона АН-30 румунског ваздухопловства, који је, иначе, опремљен специјалним камерама и сензорима за снимање из ваздуха објеката на земљи, присутнима су се обратили потпуковник Јоаким Тране (Немачка), потпуковник Марко Новаковић (Србија), пуковник Емилио Ливерани (Италија) и Мирча Баломиран (Румунија).

Према речима немачког потпуковника Јоакима Транеа, циљ курса је обука припадника ваздухопловства земаља из региона у осматрачким пословима из ваздуха. Ове године, каже он, задатак да практично покажу како све то изгледа припао је колегама из Румуније, који су долетели у Београд својим авионом АН-30, у коме се налазе сви неопходни инструменти и уређаји за осматрање и снимање терена из ваздуха.

– То је заједнички пројекат Војске Србије и RACVIAC-а. Наша земља је за тај курс обезбедила све што је неопходно, укључујући и лабораторију, где ће се, после обављеног посла снимања терена и слетања авиона, развити филмови, које ћемо потом сви

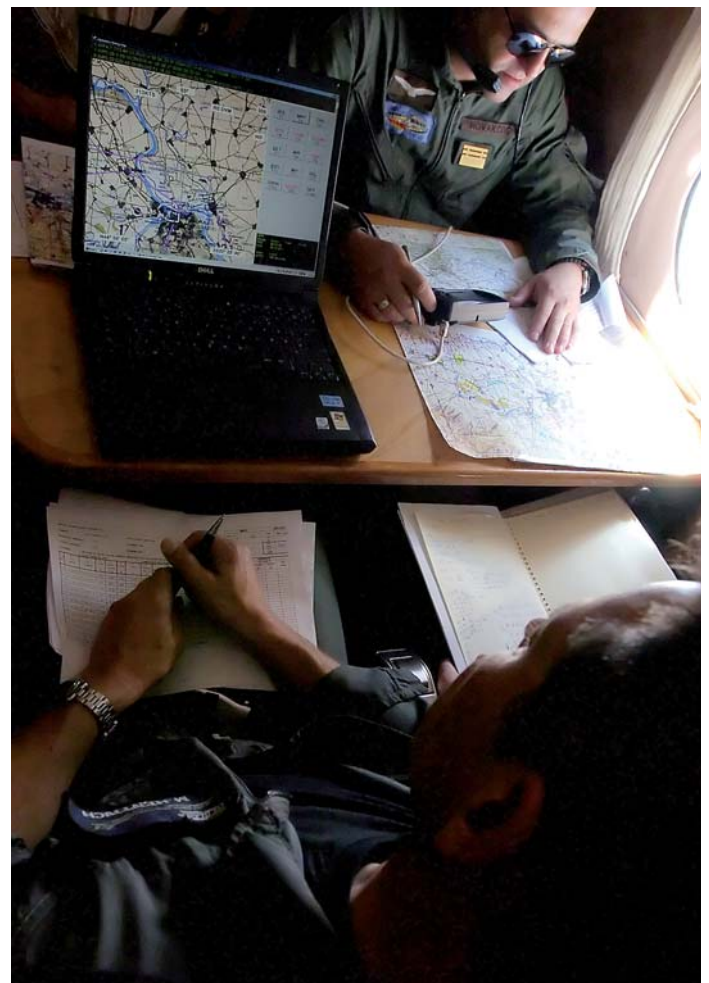

заједно анализирати – рекао је потпуковник Марко Новаковић из Верификационог центра Министарства одбране и додао да, поред техничког вида, курс има и важну војно-политичку димензију. А она се односи на јачање међусобног поверења и сарадње у региону, па и шире, без обзира на то што Србија још није формално потписница програма "Open skies", који је, заправо, саставни део Споразума о контроли наоружања.

Пуковник Емилио Ливерани из Италије рекао је да је ту у име свог верификационог центра за контролу наоружања и да је дошао у Београд како би помогао у организацији курса. Посебно је захвалио Влади Србије која је помогла да се практични део одржи на Батајници, румунској влади што је обезбедила авион и посаду, а немачкој што је послала своје изузетне наставнике и стручњаке за тај задатак. Како је пуковник рекао, поред тога што је задатак RACVIAC-а, који иначе окупља више око 20 нација, да ради на помоћи земљама овог региона, он има циљ и да помогне у разоружању и развоју цивилне и демократске контроле оружаних снага.

Према речима мајора Мирчеа Баломирана из Румуније, курс је окупио 25 учесника из више земаља региона. За ту мисију румунске оружане снаге су обезбедиле специјално опремљен авион за ваздушно осматрање и снимање терена, те шест чланова посаде авиона и два техничка координатора, специјалисте за аеро-фото снимање.

Неколико минута касније, авион са курсистима, полетео је на своју мисију отварања неба. Наш репортер имао је "привилегију" да фотоапаратом забележи све занимљиво што се догађало у авиону током два сата лета и снимања отвореног неба Србије... ■

Д. МАРИНОВИЋ
Снимио Г. СТАНКОВИЋ

ТРЕЋИ МЕЂУНАРОДНИ КУРС ЗАШТИТЕ ОД ХЕМИЈСКОГ ОРУЖЈА ОБУКА НА СВЕТСКОМ

Центар за усавршавање кадрова АБХО у Крушевцу већ трећу годину обучава полазнике курса на међународном нивоу. Све активности током обуке обједињене су у једну завршну вежбу под називом "Модел спасилачке операције у условима хемијске контаминације".

У центру за усавршавање кадрова АБХО у Крушевцу, од 10. до 14. јула остварен је трећи основни интернационални курс из области помоћи и заштите од хемијског оружја. Курс, који је организован као део веома развијене сарадње са Међународном организацијом за забрану хемијског оружја (ОПСУ), похађало је 18 учесника. Током обуке они су стекли базична знања о хемијском оружју, која ће им помоћи да се, уз даље продубљивање знања из те области, активно укључе у спровођење важних безбедносних програма у својим земљама.

Обука је извођена на енглеском језику. Капацитети, опрема, инфраструктура и нарочито стручни кадар центра у Крушевцу оце-

њени су као вредност која може да представља Војску Србије и државу у целини.

– Центар за усавршавање кадрова АБХО у Крушевцу већ трећу годину заредом обучава полазнике курса на међународном нивоу. И ове године су на основном курсу обрађивани садржаји својствени за АБХО, а то су детекција и идентификација токсичних хемикалија, учење о њиховим физичко-хемијским одликама, појашњење чланова конвенције о забрани хемијског оружја, заштита људи и материјално-техничких средстава и деконтаминација – каже потпуковник мр Иван Лазаревић, главни координатор и најодговорнији за обуку на курсу.

НИВОУ

Све активности током обуке, према речима потпуковника Лазаревића, обједињене су у једну завршну вежбу, према моделу који су израдили стручњаци ЦУК АБХО са називом "Модел спасилачке операције у условима хемијске контаминације". Добрим моделом наставе превазиђен је основни проблем током обуке. Наиме, ниво полазника курса кад је реч о претходним знањима и обавезама, активностима које они обављају у својим земљама, био је различит. Намера организатора курса била је да се тај ниво што је више могуће уједначи и да се обуком пружи допринос за бољу припрему учесника, али и самих наставника, за извођење једног напреднијег курса, који се планира у скорој будућности.

Курс су непосредно остварили наставници из ЦУК АБХО, асистенти из 246. бригаде АБХО, представници ВМА и ГШ ВС.

Завршна вежба изведена је 14. јула и имала је изузетно динамичан ток. Њој су, поред војних, присуствовали и цивилни званичници из Расинског округа, представници полиције, ватрогасне службе и предузећа хемијске индустрије из Крушевца.

На почетку активности којима је симулирано дејство хемијским оружјем, приправност тимова за интервенцију подигнута је на тзв. црвени ниво. За рејон очекиваног терористичког дејства, према потребама вежбе, одређено је вежбалиште "Равњак". Око 11 часова терористичка група је, по претпоставци увезбавања, активирала експлозивну направу постављену у хемијско-индустријском комплексу, што је за последицу имало ослобађање знатне количине хлора.

АБЕХАЈЦИ ЗАДОВОЉНИ

Полазници курса задовољни су оним што су имали прилике да науче. Дејан Ђурђевић из сектора за заштиту и спасавање МУП Србије, рекао је да у склопу нових задатака које обављају ватрогасне и остале јединице МУП заштита од хемијских несрећа има посебно место. Курсеви с таквом тематиком су због тога веома потребни људима који први треба да реагују када дође до ванредне ситуације проузроковане употребом хемикалија.

Први човек АБХО у Шри Ланки Сарат Сиривардана каже да је у његовој земљи та служба у повоју. То је разлог зашто је заинтересован да у тој држави, коју дуго раздиру етнички сукоби са елементима тероризма, примени неке од метода АБХО који се користе у Србији. Гост са Цејлона наглашава и како није искључено да ће се сарадња са српским стручњацима институционализовати.

Наталија Корњева из Русије каже да је презадовољна односом српских колега према "абехајцима" из целог света који су се окупили ради стицања нових сазнања. Она је уверена да су курсеви попут управо завршеног тек један од првих корака на путу сарадње Србије са међународном организацијом за забрану хемијског оружја, којом тренутно председава експерт из Русије.

Истовремено, у предграђу, иста група је активирала импровизовану бомбу пуњену сарином. Спасилачки и ватрогасни тимови ускоро су стигли у контаминирани рејон. Збрињавање повређених и контаминираних обављено је за рекордно кратко време. Извештај о затеченом стању прослеђен је Оперативном центру. Уследиле су команде на енглеском језику, у којима су често помињане ознаке за слова из међународне таблице сигнала, као што су *оскар*, *чарли*, *браво*, *делта*, *фокстрот* и слично. Очекивана је даља реакција из оперативног центра.

Убрзо је оперативни центар спровео процедуру прикупљања свих информација средствима везе. Процена хемијског ризика обављана је употребом најмодернијих домаћих и страних софтвера. Ситуација је одмах представљена на ситуационој карти. Спасилачки и ватрогасни тим изнели су тежиште активности у првом делу вежбе. Гашење пожара у зони напада, прва помоћ настрадалима и транспорт до медицинске станице, а затим и до станице за деконтаминацију, све су то били нужни кораци за одговарање на изазов терориста. Тамо је АБХ извиђачки тим детектовао токсичне хемикалије, узео потребне узорке и метеоролошке податке. Обележене су границе контаминираних рејона унутар угроженог подручја. Узети узорци су достављени лабораторијској станици ради даље обраде. Тим за деконтаминацију је на крају обавио деконтаминацију људства и возила ангажованих у другим тимовима.

Начелник ЦУК АБХО пуковник Здравко Самарцић је после завршетка вежбе истакао да је током недавне посете Џона Макубала, директора за међународну сарадњу у ОПЦВ, потврђено да је могуће већ у току јесени остварити други међународни напредни курс, који је наставак базичног курса. Како каже пуковник Самарцић, постоји и могућност организовања још неких специјалистичких курсева, као што су они за рад са токсичним хемикалијама у лабораторији и на полигону.

Извођење вежбе у Крушевцу била је одлична прилика да се промовише заједнички рад свих који су способни да допринесу санацији последица хемијских акцидената у нашој земљи. Тиме је дат допринос да се нивоу друштва на институционални начин реши спасавање и реаговање у ванредним ситуацијама. Све што је виђено на вежби, по мишљењу већине учесника, требало би преточити у законске акте и тачно дефинисати дужности и задатке свих структура у хемијским несрећама. ■

Александар АНТИЋ

МИНИСТАР СТАНКОВИЋ У СМЕДЕРЕВСКОЈ ПАЛАНЦИ

ПРОДАЈА ВИШКА
НАОРУЖАЊА

Министар одбране др Зоран Станковић обишао је 18. јула Касарну "Генерал Живко Павловић" у Смедеревској Паланци. Циљ посете је, према министровим речима, било непосредно сагледавање услова у којима се чувају вишкови војног наоружања и средстава ратне технике. У пратњи групе најодговорнијих старешина Војске, министар је затим обишао и складиште вишкова војне опреме у Церовцу недалеко од Паланке.

— Ово је само један од пунктова где се чувају вишкови наоружања и војне опреме и, као што се може видети, то није мала количина. Преговарам да, будући да чување вишкова знатно оптерећује војни буџет, већ од почетка септембра почнемо с продајом тих вишкова. Надам се да ћемо то спровести на прихватљив начин и да ћемо од тих средстава моћи да обезбедимо извесна средства како би наша војска добила опрему какву имају савремене армије — изјавио је том приликом министар Станковић.

Одговарајући на питање новинара, министар је истакао да само у паланачкој касарни има око 80.000 комада лаког оружја. Ако имамо у виду да и друге касарне поседују много средстава пешадијског наоружања, извесно је да нам толика средства нису потребна и зато се њихов број мора свести на прихватљивију меру. Он је додао и да је задовољан степеном безбедности у касарни, а имајући у виду тренутне могућности, планира се и додатно обезбеђење таквих објеката, ангажовањем бивших припадника Војске или сигурносних агенција.

Чекањем и одлагањем продаје, нагласио је Станковић, та средства са сваким да-

ном губе вредност. То се поготово може видети на возилима која стоје у касарнском кругу изложена зубу времена. Због нејасноћа у законској регулативи, Војска је дуго била у некој врсти дефанзиве када је реч о продаји вишка наоружања и војне опреме, што је била последица трансформација Војске у условима постојања различитих држава. Сада, по мишљењу министра Станковића, после референдума у Црној Гори, имамо разјашњену ситуацију на том плану и ВС има обавезу да што пре разреши питање вишка наоружања и војне опреме.

Министар је појаснио да је пред нама стварање војске која ће поседовати оптималан број функционалних средстава. Истовремено, морамо да водимо рачуна да та средства буду савремена како би наша војска пратила домете армија у Европи и свету. На питање да ли ће вишак војне опреме бити претопљен, уништен или продат, министар Станковић је рекао да су надлежне службе добиле задатак да направе процену који је најбољи начин за поступање са вишковицима. То умногоме зависи и од потреба светског тржишта за том врстом робе, али и од способности нашег менаџмента.

Министарство за економске односе са иностранством државне заједнице које је раније издавало дозволе за продају наоружања сада ће своју надлежност уступити Министарству за економске односе са иностранством Србије. Када се на прави начин разреши процедуралне препреке, истиче министар, брзо ће моћи да се започне са продајом. ■

А. АНТИЋ

Припреме за аеромитинг у Румунији

ОРАО
НАД ЦРНИМ
МОРЕМ

Ваздухопловне снаге Војске Србије учествовале су са два авиона, типа Г-4 и орао, на интернационалном ваздухопловном митингу одржаном 29. и 30. јула у румунском црноморском граду Констанца.

Акро-група, коју чине пилоти Ваздухопловног опитног центра (ВОЦ) ВС мајор Миодраг Ристић и мајор Саша Грубач, на престижном међународном авиоскупљу у Румунији представљала је наше ваздухопловство у конкуренцији летача из двадесетак земаља. Они су извели богат летачки програм, са фигурама које до сада на летелицама Г-4 и орао нису изводили на аеромитинзима.

Пред полазак на сусрет ваздухопловца у Констанци, новинари домаћих медија били су у прилици да на војном аеродрому у Батајници прате припреме наших ваздухопловаца и сагледају њихову оспособљеност за

наступ на том сајму пилотских вештина. Новинари су најпре присуствовали извршној припреми за лет, коју је водио начелник сектора за испитивања у лету ВОЦ пуковник Ранко Живак. Током извршне припреме могао је да се стекне увид у сву сложеност летења уопште, а нарочито летења уз извођење акробација у ваздуху.

Испраћајући наше пилоте на лет до Констанце, командант В и ПВО пуковник Драган Катанић истакао је да учешћем на међународном аеромитингу ваздухопловне снаге Србије желе да покажу како и даље поседују капацитете за квалитетан надзор ваздушног простора, те да ВС и даље има врхунске пилоте. Пуковник Катанић је навео и да ће предвиђени ремонт пет авиона типа МиГ-29 и добијање по два авиона типа Ми-17 и Ми-24 од МУП-а допринети способности наших пилота да обезбеде небо над Србијом. ■

А. А.

ДРЖАВНА ЗНАМЕЊА СРБИЈЕ: ХИМНА, ЗАСТАВА И ГРБ

ДАЛЕКО ДА СЕ ЧУЈЕ И ВИДИ

Застава, грб и химна. Знаци упознавања, распознавања и представљања. Оно што се са доласком у званичну посету у свакој држави најпре чује и види. Нису то само подаци из "личне карте" једне земље већ свеколики симболи њене историје, традиције, уређења...

Србија је дуго чекала и прижељкивала повратак својих знамења, вековима утемељених на овим просторима, често потискиваних на маргине зарад различитих интереса и утицаја. Немамо времена да (се) жалимо, јер захуктала Европа граби крупним корацима у будућност, а морамо је следити и сустигати.

Самостална, независна, призната и позната Србија најзад ће се дичити својим једноставним и достојанственим именом, а све што иде уз њега дело је Божије правде.

Србија има своје државне симболе за поштовање и виђење, за главу горе и поглед у очи. Сваком и увек!

Б. КОПУНОВИЋ

Бо - же прав - де, ти што спа - се од про - пас - ти до сад нас,
Сло - жи срп - ској бра - ћи сна - гу на сва -к ди - чап сва - вап рад.

Д Р Ж А В Н А З Н А М Е Њ А С Р Б И Ј

ХИМНА

У ДУХУ НАРОДА

У симболичком репертоару политичке меморије, где спадају заставе, грбови, инсигније и друга знамења, химна има изузетно место. По свом поимању, пријатна је за слушање, а незахвална за тумачење. "Много је у њој тајанственог, недокучивог и противречног", каже наш познати музиколог Миливоје Павловић. Мелодија химне додирује не само области човекове делатности које су у његовој свести, већ и оне у тами, "испод прага свести". Није спорно, химна се "урежује" дубље од грба и заставе, јер на човекова чула делује вишеструко – текстом, мелодијом, визуелно. Она се носи у срцу и има "магијску моћ".

Реч је грчког порекла ("himnos") и означава хвалоспев, песму. То је најстарија песничка врста која се сусреће фрагментарно већ у Египћана, Вавилонца, Асираца и Индијца. У прошлости, најчешће је то била похвална песма у част неког божанства, јунака или догађаја. Стари Грци су уз химне устајали и њима испраћали дан. Магија ритма "прожима Олимп и Тартар, горње и доње светове, светлост и мрак...". И латинска химника развијала се под утицајем Грка (Хорације, Лукреције, Овидије и др.). У Римској империји пева се у славу царева, а у средњем веку то су црквене песме. Дабоме, химне су посебно неговане и у хришћанској литургији, где им је Православна црква давала нарочити значај. Најпознатија је она у славу "Богородице" – "Акатист", чији аутор није поуздано утврђен. Западна црква је химне увела нешто касније. Сматра се да је химна "полет" добила у доба протестантизма. Мартин Лутер (1483–1546), религиозни реформатор и родоначелник немачког протестантизма, написао је 125 химни. Но, с развојем грађанске класе, химна се са црквеног преноси на световни простор. Ронсар је химнама славио Небо, Правду, Звезде, Злато, па чак и Демоне и Смрт. Халдерон је у химни жену подигао на ниво божанства. Воспитан на најбољим традицијама старе индијске културе, Рабиндра Тагор написао је неколико химни у којима доминира "дубока просвећена хуманост" ("Химна човеку"). Од наших песника, једну од најпознатијих химни написао је Његош ("Црногорац к свемогућем Богу"). Национална и социјална превирања на европском тлу током 18. и

19. века дала су химни нова обележја – да изрази патриотска или револуционарна осећања народа. Од првих је најпознатија "Марсељеза", а од других "Интернационала".

■ ПЕСМА НА ЗАДАТКУ

Данашња химна је наменско дело. Многи аутори истичу да је то "песма на задатку". Њена је улога да речју и мелодијом изрази "бесмртне тонове" многих генерација, да у "јединствен ритам и звук претопи дух и делова и целине". Наша лексикографска издања дугују да поближе означе суштину тог књижевно-музичког феномена. Вероватно незадовољан оним што се о химни казује у домаћој литератури, др Драгутин Гостушки понудио је своју дефиницију (1984), која гласи: "Химна је музичко-поетска направа која служи за подстицање народа на оданост владару и на приношење жртве у сопственој крви. Употребљава се за вежбу у свечаним приликама, да би добила што већу ефикасност у тренуцима најтежих криза. Тако се химна, пре свега, показује као демагошки инструмент државне власти." У Музичкој енциклопедији ЈЛЗ (1974), химна се одређује као "репрезентативна песма, која се, вокално или инструментално, изводи у свечаним и службеним згодама, а симболизује народ, државу или покрет." Дабоме, нејасно није, али је и ту недовољно прецизно.

Проблем химне није само књижевни и музички. То је и изузетно значајно политичко питање. Реч је о "обликовању родољубивих осећања" народа или заједнице народа. Наравно, стихови треба да буду једноставни и лако схватљиви, а истовремено

Е : Х И М Н А , З А С Т А В А И Г Р Б

сан о слободи поробљених словенских народа. Било је у њему и романтичне идеализације општесловенског јединства. Љубав за словенске народе и за општечовечанске, универзалне идеале, стављена је испред свега другог, па и испред мржње према тиранима.

Центар свесловенског препородног покрета био је Праг, највећи словенски културни центар у Аустроугарској. Свесловенску идеју су развили Словаци Јан Колар и Павле Ј. Шафарик. То није било случајно. Словаци су тада спадали међу најугроженије словенске народе. У првим деценијама 19. века словачки културни радници укључили су се у чешки, а потом у свесловенски препородни покрет, како би заједнички извојевали националну и културну слободу. У Прагу је, на чешком језику, словачки песник Самуел Томашик, узвикнуо: "Јоште живи реч наших дедова."

Самуел – Само Томашик (рођен 1813) плодан је словачки писац, а не само свештеник, како се најчешће помиње. Песму "Словенска реч" (1834) Томашик је написао у Прагу, а прво масовно јавно певање забележено је у Братислави (1836), на тврђави Девин. Његови стихови убрзано су добијали атрибуте свесловенске химне. Само су је Словаци доживљавали двојструко – као словачку и словенску

заносни. Некад као "шапат" (у химни – молитви), некад као "крик" (у химни – маршу). Од мелодије химне очекује се да буде пуна симбола, пријемчива за срце и ум, за машту и слух. Да би постала свеопшта песма, мелодија химне "мора да се у ухо и свест урезује заједно с речима; безболно и трајно, попут бора на лицу и брзда на челу", пише Павловић.

■ "ХЕЈ, СЛОВЕНИ"

Сматра се да је највећи број данашњих државних и националних химни настао случајно. На патриотске стихове компонована је музика која им одговара. У прошлости народа који су чинили Југославију много често се гинуло "с песмом на уснама". Те песме, најчешће, успевале су да изразе пролазне и трајне интересе људи на балканској ветрометини.

Песму "Хеј, Словени" изнедриле су, и омогућиле да пусти дубоке корене, специфичне друштвено-историјске околности. Она се може разумети само осветљавањем политичке карте Европе у првим деценијама 18. века и сагледавањем положаја словенских народа у том времену. Осим Руса, највећи део Словена није тада био слободан. Нашао се разједињен између двеју великих царевина – Аустроугарске и Отоманске. Охрабрени идејама Француске револуције (1789), која је прва прокламовала права човека и народа на слободу, Словени су истакли тежњу за духовним и културним јединством свих народа са заједничке племенске гране. Дакако, реч је о зачецима свесловенства (панславизма). Као идеја, свесловенство је никло "одоздо", као

истовремено. Песма је коначно уобличена руком њеног аутора у Цижном (1885). Свесловенска "будница" носила је наслов "Хеј, Словане!" Песма је посвећена Словенима, а не Словацима, како то неки погрешно тумаче. То се, осим у првом, види и у трећем стиху.

Томашикова песма ширила се на југ невероватном брзином. У то време Срби, Хрвати и Словенци заговарају културно и духовно јединство, како би снажније закорачили у европску културу. Средишња личност Илирског покрета је Људевит Гај, оснивач и уредник "Данице". Њему није промакло да објави Томашикову песму "Хеј, Словени" (1837), која постаје неизбрисив део памћења на овим просторима.

Први српски превод те песме потиче из 1839, а објавио га је Павле Стаматовић у алманahu "Сербска пчела". Дефинитивна (Томашикова) верзија песме "Хеј, Словени" укоренила се на нашем духовном простору 1887. у верзији сродној оној на којој су до данашњих дана "устајали милиони родољубивих Југословена". И у Србији је, све до 1945, била у употреби цела Томашикова песма – укључујући и другу строфу, коју данашњи читаоци махом не знају. Песма је била и химна Соколског покрета – организације за телесно васпитање, која је настала у Чешкој, а имала бројне поклонице у предратној Југославији. Соколство је било утемељено на свесловенским идеалима.

Ратна историја песме "Хеј, Словени" дели судбину делатности духа у времену које није наклоњено култури. Одавно је познато, музе не воле Марса. У доба топова музе ћуте. Најстарији

te maestoso $\text{♩} = 64$

Бо - же прав - де, ти што спа - се од про - пас - ти до сад нас,
Сло - жи срп - ској бра - ћи сна - гу на сва - ки ди - чан сва - ван рад.

Д Р Ж А В Н А З Н А М Е Њ А С Р Б И Ј

запис о "радијацији" старог словенског пева у новим историјским околностима, потиче из октобра 1941. године. Наиме, у јуну 1983, у оквиру телевизијске емисије поводом јубилеја Гимназије у Крагујевцу, један од ретких који су преживели стрељање у Шумарицама, рекао је: "Договор је био да кад изађемо пред митраљеце, запевамо *Хеј, Словени* ... Овај завет је испуњен." На крагујевачком стратишту се, дакле, осетило да песма "Хеј, Словени" није завршила своју историјску мисију.

Ратна историја песме "Хеј, Словени" неодвојива је од имена и дела Оскара Данона. Он је заслужан за прво инострано извођење химне "Хеј, Словени", као југословенске химне. Наиме, у августу 1944. Данон је био "командант југословенске пливачке и ватерполо репрезентације" на такмичењу савезничких армија у Риму. Мимо очекивања, наши такмичари су заузели неколико других и једно прво место. Амерички војни оркестар није имао појма ни о новој Југославији, ни о њеној химни. Нашавши се у чуду, Данон је на брзину "написао ноте по сећању", па се 20. августа 1944. свирало и певало о свесловенском сну о слободи. "Било је као у сну, као да се рат већ завршио" – причао је Оскар Данон.

Песма "Хеј, Словени", у функцији југословенске химне, изведена је 1944. још на два спортам манифестацијама. У Швајцарској је одржана "ратна олимпијада", на којој су се такмичили заробљеници из немачких и других логора. У групи од десетак заробљеника пореклом из Југославије налазио се и Артур Такач, недавно преминули спортски радник. Почетком јесени те године (23. септембра) у Барију је одиграна фудбалска утакмица између војничких репрезентација Велике Британије и Југославије, где је нашу репрезентацију представљао сплитски "Хајдук". Химна "Хеј, Словени" отпевана је на почетку.

После ослобођења земље, најчешће се певала та химна. Преплићући се са судбоносним догађајима из историје нове Југославије, песма "Хеј, Словени", хваљена и оспоравана, дошла је лако, спонтано и неслужбено на пиједестал државне химне. Остала је на том месту све до "последњег остатка" бивше заједничке државе – Србија и Црна Гора.

Због бројних примедба које су стављане тој химни и инцидента које су је пратиле, после усвајања Устава ФНРЈ (31. јануара 1946), Президијум Народне скупштине расписао је конкурс за текст државне химне, који ће се потом "оденути у музичко рухо". Конкурс је био општи и јавни, а садржавао је четири основна захтева: да нагласи "несаломљиво братство и јединство југословенских народа"; народну републику као државну форму; стваралачку веру у "расцвет наше државе"; Југословенску армију као "ослободиоца, ствараоца и чувара" нове државе. На расписани конкурс стигло је 446 текстова. Жири је оценио да су све песме, "скоро без изузетка, испод потребне висине која се за државну химну тражи... да не одговарају ни свим условима које конкурс захтева".

У другом кругу послератног конкурса за химну ангажовано је 28 угледних југословенских песника, од којих је стигло око 600 песничких радова, што значи да је сваки од њих поднео по двадесетак прилога у просеку. Нажалост, ни ту није било жељеног преласка квантитета у квалитет. Понајвише је одговарао текст Чедомира Миндеровића, чији први стих почиње: "Смело смо пошли, из мрака и страве ...". Иако се после дуготрајног "натезања" и огромне полемике око Миндеровићеве песме од ње одустало, није се одустало од намере да Југославија добије нову химну. На свим међународним сусретима политичким, спортским и другим, песма "Хеј, Словени" и даље је "вршила дужност" химне. Догађаји изазвани Резолуцијом Информбирова (1948), "штетили" су и песни "Хеј, Словени".

БОЖЕ ПРАВДЕ
Химна Краљевине Србије 1882-1918
(текст: Јован Ђорђевић)

Дворин Јенко
ар. Константин Бабић

Andante maestoso $\text{♩} = 64$

Бо - же прав - де, ти што спа - се од про - пас - ти до сад нас,
Сло - жи срп - ској бра - ћи сна - гу на сва - ки ди - чан сва - ван рад.

После извесног затишја, Владимир Дедијер је 1953. "оживео" помало заборављени проблем југословенске химне. На изненађење многих, предложио је да се за химну узме "Интернационала" у њеној "текстовно-музичкој целисти". Према очекивању, предлог је наишао на бројне примедбе, посебно када је у питању текст. Дедијера су чекала узбуђења друге врсте због "одбране" Ђиласа, па није много инсистирао на свом предлогу за песму химне.

Потрага за химном у наредним годинама везана је за иницијативу Милке Минић. Преслушавајући тадашње масовне песме, наишла је на композицију "Новој Југославији" Николе Херцигоње, коју је он компоновао 1948. на текст Марина и Јуре Франичевића. Херцигоњи је из Главног одбора ССРНЈ било предложено да сачини неколико варијаната своје композиције, што је он и учинио. Његове ноте упућене су већем броју песника, са захтевом да напишу речи. Најприхватљивији је био текст Мире Алечковић, која је потом неколико месеци радила с Херцигоњом на усаглашавању стихова са музиком. Тако је у фебруару 1959. рођена песма коју данас већина грађана зна по првом стиху рефрена: "Југославијо, борба те родила...". Њен званични назив (касније дат) је "Свечана песма". Учинило се тада да је химна нове Југославије коначно створена. На ванредном кон-

Е : Х И М Н А , З А С Т А В А И Г Р Б

гресу Савеза композитора Југославије (1963), после предлога Бранка Каракаша, одлучено је да се Главном одбору ССРНЈ "Свечана песма" понуди као државна химна. Званични одговор на тај предлог никад није стигао. Истина, договорено је да се та композиција "пусти у народ", а одлука о њеној судбини донесе касније. Време ће показати, та песма је стекла завидну популарност, па су јој многи давали химничну функцију.

Најнепријатније доба у историји несуђене југословенске химне трајало је петнаест година, а његови "репови" остали су до краја постојања заједничке државе.

Идеја о новој химни умирала је "тихом и природном смрћу", како је писао Милош Васић у НИН-у. Били су то покушаји да се дође до "најскупље химне на свету", забележио је један новинар. Остало је само сећање на једно време, које нас суштини проблема није приближило ни за корак. "Права химна, кажу, треба да мирише на барут и на крв. Али, та тематика ипак мора да се преведе на више – асоцијативне, психолошке и емотивне – сфере духа", пише професор Павловић.

"Хеј, Словени", као свечана песма, с различитим емоцијама оних који су је слушали годинама, хваљена и оспоравана, недавно је отишла у историју.

■ БОЖИЈА ПРАВДА

Током вишевековних борби за слободу и независност српског народа, почетком 19. века, Србијом је почео да одзвања звук новог, херојског времена. Глас устаничке Србије најавио је Доситеј Обрадовић (1739–1811), један од најобразованијих људи свога времена. Доситејева химна "Песни на инсуренцију Србијанов", најавила је преокрет у политичкој и духовној историји српског народа. Из тог времена потиче најстарија права, певана химна у Срба – "Светосавска химна", испевана у славу најмлађег Немањиног сина Растка, који од 1192. носи монашко име Сава. Култ св. Саве нагло се раширио у годинама после 1594, кад су Турци спалили Савине мошти на Врачару, у Београду. Најстарији запис "Светосавске химне" није сачуван, па није познат ни творац ни време настанка те химне.

Мелодију "Светосавске химне" "ставио је у ноте" Корнелије Станковић, српски композитор, после светосавске прославе одржане у Бечу 1858. године. Он је "дотерао и уобличио песму" која је у Срба била омиљена и ван домовине. Свечаности на дан Светог Саве почињале су масовним певањем "Светосавске химне" у славу "школског патрона". Његов култ је утемељен у свим српским школама. Као "школски заштитник", прослављан је у Србији све до 1945. године.

У политичким и књижевним струјањима у Србији средином 19. века, настало је неколико песама химничког обележја. Најпризнатија међу њима је "Граничарска песма" Васе Живковића, често помињана по свом првом стиху "Радо иде Србин у војнике". У бурној 1848. и каснијим годинама та песма била је нека врста српске ратне химне. Талас новог српског револуционарно-ослободилачког национализма изнедрио је и популарну песму "Устај, устај Србине", која је први пут певана 1847. године. Познати српски научник, историчар и политичар Стојан Новаковић назвао је ту песму "српском Марсељезом". У клими која се рађала, настало је обиље химничних песама, од којих су неке певане до средине 19. века. Најдуговечнија од њих је песма "Србији", Луке Сарића, објављена 1860. године ("Ој Србијо, мила мати!"). За ту песму је знало цело Српство, али њен аутор се није нашао у историји српске књижевности. За време ослободилачких ратова српског народа од 1912. до 1918. године, песма "Србији" била је веома актуелна.

На таласима националне опијености писали су Светозар Марковић, Ђура Јакшић, Змај Јова и многи други. Марковић је био против "ужареног родољубља", а за Ђуру Јакшића кажу да "не уме да пише химне". Змај Јова је оставио познату "Јутугунску народну химну".

Историја се – и у вези са химном – понавља. Србима, који су тако дуго жудели за химном, било је суђено да до ње дођу случајно. Без конкурса, без жирија, без награде... Током лета 1872. године млади кнез Милан Обреновић, после стицања пунолетства, одлучио је да се ослободи намесништва и "загосподари" Србијом. За ту прилику је од Јована Ђорђевића, угледног драмског писца, поручио комад са историјско-родољубивом садржином и "династичким духом". Сладољубиви Ђорђевић је убрзо припремио драму "Маркова сабља". По свом садржају, Ђорђевићева драма даје пресек српске историје у претходна четири века, а за главне јунаке има Марка Краљевића, Вилу и Певца (гуслара певача). И тако, Марко сања, Певац подсећа на победе и поразе из прошлости, а Вила најављује славну будућност под кнезом (касније краљем) Миланом Обреновићем. На сцени, Срби се окупљају око слике младог владара, "узданице рода" и клићу процвату Србије. У Србији царују вера и закон, наука је на високом нивоу, рад чисти тело и душу, млађи старије слушају, а "старији свог млађег пазе". Око тог млађег, који стиче пунолетство врти се сав просперитет српског народа. Умешни Јован Ђорђевић у завршну сцену "убацује" и химну младом владару, а њу "најављује" Вила овим речима: "Ближи се, ближи, то срећно време! Бачено семе брзо сазрева. Ево чуј!"

Иза позорнице се чује весела музика која прелази у химну династу, састављена од две строфе, које гласе:

Боже правде, ти што спасе
Од пропасти досад нас!
Чуј и од сад наше гласе,
И од сад нам буди спас!
Моћном руком води, брани
Будућности српске брод;
Боже спаси, боже храни
Српског кнеза, српски род!

Једна воља да задахне
Сложна срца, боже дај!
Па да српству зора сване,
Дугој беди дође крај!
Да нам сину лепши дани,
Да слободе сазре плод;
Боже спаси, боже храни
Српског кнеза, српски род!

Та премијера Ђорђевићевог комада "с певањем и пуцањем" изведена је у Народном позоришту у Београду, 10. августа 1872. године, на прослави пунолетства и ступања на престо кнеза Милана Обреновића. Музику за "Маркову сабљу" и мелодију химне "Боже правде" компоновао је Словенац Даворин Јенко, који је годину пре тога дошао у Београд. "Маркова сабља" је на домаћој сцени извођена око тридесет пута, а било је гостовања и изван Кнежевине, нарочито у Војводини. Касније, Ђорђевић је повремено оптуживан за плагијат, али све се на томе завршило. Наиме, неки критичари (Ђорђе Малетић, песник и драмски писац), приговарали су да "Маркова сабља" има сличности са Стеријиним делом "Сан Краљевића Марка". Тако се свечано интонирани песма "Боже правде" винула у сазвезђе државних симбола.

Године 1882. Србија постаје краљевина, а Милан, разуме се, краљ. Јован Ђорђевић, "човек за сваку прилику", убрзо је "Маркову сабљу" прилагодио потребама нове краљевине и младог краља. Прерађена песма "Боже правде", постала је прва српска званична химна. Уместо "српског кнеза", стајало је – "српског краља". Мелодија је остала по замисли Даворина Јенка, па је тај Словенац постао аутор и друге националне химне Јужних Словена. Химна се свидела скоро свима.

Но, ту проблем није био решен. Времена на Балкану била су опасна. Општа превласт Аустроугарске косила се са интересима Србије. После женидбе краља Александра дворском дамом Драгом Машини и афере око њене лажне трудноће, краљеви политички противници отпочели су припрему завере против њега. Када им је намера успела у ноћи између 28. и 29. маја 1903, угасила се династија Обреновића.

Са доласком Петра Првог (1903) отпочео је процес постепеног завођења парламентаризма у Србији. Обновљене су многе грађанске слободе и дат нови полет политичким странкама. У оквиру преласка са старог на ново, "неподобна" је била и дотадашња химна "Боже правде", па је наредних шест година (до 1909), Краљевина била без химне. За то време се у Србији "трагало" за химном по мери нове династије. У међувремену, прихваћена је, а потом одбачена, песма Алексе Шантића (1906). За разлику од Шантића, око чије песме су се ломила копља, а он славно пропао, Лаза Костић је био нешто боље среће. Због наклоности краља Петра Првог, код кога је често вечерао и водио дуге угодне разговоре, није много нападан за песму која је одбачена од оцењивачке комисије Министарства просвете и црквених послова.

Ђорђевићев химнични спев, после девет година од његове смрти, дефинитивно је потврђен о Петровдану 1909. године, поводом 65. рођендана "краља ослободиоца". На пиједестал званичне српске химне враћа се заједничко дело Јована Ђорђевића и Даворина Јенка. Додуше, песма "Боже правде" доживела је још једну малу "преправку", па су завршни стихови гласили:

Краља Петра, боже, храни,
Моли ти се српски род.

Та химна пратила је српске војнике у балканским ратовима и Првом светском рату. С њом се гинуло на српским и савезничким војиштима. Певала се и у молитвама за српски народ по енглеским црквама. За прославу Видовдана 1916. у Енглеској је растушено 300.000 примерака српске химне. Енглезе је то подсећало на дух њихове химне, која је такође нека врста молитве Богу.

Стварањем нове, заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца (1918), на предлог Станислава Биничког, од делова српске, хрватске и словеначке химне сачињен је потпури. Почетни и завршни став узети су из химне "Боже правде", а средишњи део чинили су стихови из "Лијеле наше" и словенске химне "Напреј, застава Славе". Иако је формула "троимена држава – троимена химна" у почетку имала подршку, статус химне, за разлику од грба и заставе, није детаљније уређен правно-политичким актима нове државе. Но, то решење је показало необичну виталност, па се одржало све док је трајала и Краљевина. Мењали су се једино поједини стихови. Преуређена је тако што се придев "српски" свуда замењује придевом "наш", па у поменутој Ђорђевићевој химни више није било српско – ни краљ, ни брод, ни краљевина, ни род. А онда, након промене имена државе у "Краљевина Југославија" (1929), поново је покренуто питање примереније химне, али се до бољег решења није дошло. Занимљиве су биле та-

да речи песника Јована Дучића, чија се књижевна и дипломатска слава ближила врхунцу. Он је оштро протествовао због тог решења: "Трострука химна је била одиста најгори избор јер је неједнака и по мелодијској фрази, и по стиху, и по духу самог текста." По његовом мишљењу, само је химна Србије права химна ("хвала и молитва"), а да су хрватска и словеначка химна "само народне песме". Упорно се залагао за нову химну.

У ослободилачким ратовима Србије настале су две веома популарне химничне мелодије "Марш на Дрину" и "Тамо далеко". Прва се и до данас спомиње када се говори о химни Србије. Њу је компоновао Станислав Бинички после значајних победа Српске војске на Церу (1914). Заједно са оркестром Краљеве гарде, чији је био диригент, пронео је слободарски дух српског народа не само на бојиштима, већ и кроз пријатељске земље које су примале и видале српске рањенике. Та "полетна мелодија" дуго није имала речи, па је почела да пада у заборав. За њен други живот заслужан је редитељ Жика Митровић, који је 1964. снимео филм "Марш на Дрину". Више нових песника писало је речи за "Марш на Дрину". С тим у вези, Добрица Ћосић је једном приликом рекао: "То је марш којим је једна генерација... једна народна војска, ослободилачка, али сва искрвављена, марширала у историју света, у свој, до тада, врхунски национални подвиг. Тај војнички марш је часна, скупа, победничка песма."

Е : Х И М Н А , З А С Т А В А И Г Р Б

Генеа песме "Тамо далеко" још није до краја истражена. Дабоме, она је настала за време Првог светског рата, током повлачења српске војске и њеног боравка на Крфу. Спомине је Стеван Јаковљевић у другом делу "Српска трилогија". Познато је да песма има неколико верзија, па самим тим и аутора. Заједничко им је да постоје иста идеја и исти мотив. Између два рата песма је била веома популарна у свим српским крајевима, а њена пријемчивост задржала се до данашњих дана.

На почетку осме деценије прошлог века, упоредо са сличним иницијативама у другим срединама, и у Србији су вођени разговори о републичкој химни. Сматрало се да није потребно расписивати посебан конкурс, већ се одредити за једну од популарних патриотских песама. Најчешће се спомињала мелодија Биничког "Марш на Дрину", а у "резерви" је стајала песма "Ој, Србијо, мила мати". У тадашњој друштвеној клими приговарало се да те и сличне песме "увећавају" талас српског национализма. Било како било, разговори о републичкој химни у Србији завршени су без конкретних резултата. У Уставу Србије говорило се о застави, грбу и другим знамењима, а о химни пише "да се утврђује законом" (чл. 7).

Најзад, после свега што се збило на југословенским просторима у "крвавом ратном распаду", Србија је вратила своју државност са свим битним атрибутима. Уз заставу и грб, добила је и химну – идентитетски знак нације и њено препознавање,

вапај у невољи, поклич у боју, саборно окупљање, радост празника, завет. Попут многих других, велики део српског народа, као верници, доживљавају своју химну као молитвену. Српска заветна химна "Боже правде", већ у самом наслову, а онда на челу првог стиха, уз Божје име, истиче посебан атрибут – Правду. У наредним строфама исповеда моћ Божје руке "као промислитеља људи, судбина и будућности", да би успела молитва да буде "предвођатељ, бранич и капетан српског брода" у будућим бурама светске историје. Истиче се заветна снага слоге, изузетно важна за Српство, оптимизам да "заслужени гнев замени благословом", да Бог "благослови Србину село, поље, њиву, град и дом (породицу)". Шеста строфа сведочи о српској (његошевској) самосвести да је "живот борба непрестана и да српски ход кроз историју води ка победи уз помоћ Бога Правде". Завршна строфа српске химне заокружује молитвену атмосферу у којој се молитвом тражи да "Бог Правде буде прва и последња одбрана српског рода". Српска химна није слављење Краља, већ молитва Богу. Она има свој смисао и без Краља. Пошто се у пракси јављају и верзије у којима се Краљ више и не помиње, ево комплетног текста химне "Боже правде":

Боже правде, ти што спасе
Од пропасти досад нас,
Чуј и од сад наше гласе
И од сад нам буди спас!

Моћном руком води, брани
Будућности српски брод,
Боже спаси, Боже храни
Српског Краља, српски род!

Сложи српску браћу драгу
На сваку дичан, славан рад:
Слога биће пораз врагу,
А најјачи српству град!

Нек на српства блиста грани
Братске слоге златан плод,
Боже, спаси, Боже храни
Српског Краља, српски род!

Нек на српско ведро чело
Твог не падне гњева гром,
Благослови Србу село,
Поље, њиву, град и дом!

Кад наступе борбе дани,
К победи му води ход,
Боже спаси, Боже, храни
Српског Краља, српски род!

Из мрачног сину гроба,
Српске круне нови сјај,
Настало је ново доба,
Нову срећу, Боже, дај!

Краљевину српску брани,
Петвековне борбе плод,
Српског Краља, Боже, храни,
Моли ти се српски род!

Химна за поздрав и понос, да се њоме дичимо и у њеном тексту вазда (про)нађемо. ■

Крсман МИЛОШЕВИЋ

ЗАСТАВА

У НЕДРИМА ИСТОРИЈЕ

Појава застава међу Србима следи општу развојну линију европске вексилологије и хералдике, која има квалитет древног, али се пре свега ослања на бурно доба које је трајно обележио историју Старог света, са последицама које трају до данас и на овај или онај начин управљају нашим судбинама. То је било време крсташких ратова.

Иако позив Папе Урбана II, упућен из Клермона 1089. године, на поход за ослобађање Светог гроба није садржавао експлицитно упутство да се окупљена хришћанска војска означи знамењем крста, извесно је да је мотив крста био видни знак оних који су се позиву одазвали. И то пре у духу у коме је Папа говорио, односно "узимања на себе крста" дужности и судбине, него као конкретног обележја припадања или сврставања, било националног, територијалног или војног. Ана, кћи василевса Алексија Комнина, описујући штитове крсташа, наводи детаље њихових металних украса, али не помиње било шта што би могло представљати хералдички мотив или препознатљиву системску амблемску форму на одећи или оружју крсташа. Ипак, током опсаде Антиохије 1018. године помиње се да су виђене различите једнобојне заставе којима су располагали заповедници и које су, по свој прилици, имале сигналну функцију.

■ ДУШАНОВ БАРЈАК

О средњовековним заставама Срба зна се мало. Изгледа да је најстарији помен о застави наводна молба зетског краља Михаила из 1078. године римском папи да му дарује стег и огртач. Готово 170 година касније наилазимо поново на помен заставе, и то поводом тешког пораза који је краљ Урош доживео од Мађара, када су заробљени и краљев стег, о чијем изгледу нема никаквог податка, и сам владалац.

Нешто више сазнаје се из пописа поклада краља Владислава у Дубровнику 1281. године, где је записано да је у њему била и једна заставка од црвене и плаве тканине. У цркви сремског села Моровића чувала се једна стара заставка, коју су неки стручњаци сместили у време владавине краља Уроша I, на чијој је једној страни била икона св. Димитрија, праћена мотивом сунца и Христовим именом, а са друге стране икона Арханђела Михаила. Та је заставка тешко пострадала током последњег светског рата, и на њој се данас назире само неразговорни трагови.

Драгана Самарић, која се код нас најсистематичније бавила вексилолошким темама, наводи у својој књизи *Војне заставе Срба до 1918.* српску властелу Продана, Владимира и Витоми-

ра, који су 1323. године под заставама опустошили Конавле, Требиње и Драчевицу. За краља Стефана Уроша Дечанског зна се да је 1326. године упутио посланство мамелучком султану у Александрију, од кога је добио на дар жуту заставу. Код мамелука је жута боја сматрана прерогативом владара, и мисли се да је можда војска дечанског краља под том заставом извојевала своју историјску победу код Велбужда над Бугарима, четири године касније. По предању, та се заставка чувала у Котору и износила само о празнику градског патрона светог Трифуна.

На основу одредбе о праву стегоноше на "приселицу", односно на стан и боравак, у Душановом законику (члан 155), можемо поуздано тврдити да је српска војска тог времена користила стегове, односно заставе, али како су оне изгледале, и даље можемо само претпостављати. Такве претпоставке се углавном заснивају на две заставе сачуване у Хиландару, од којих се једна традиционално назива Душановом. Та је заставка троугаоног облика, и шивена је од делова наранџасте, жуте и зелене тканине; на њој је препознатљив мотив крста са три антене, од којих су горња и доња краће, а средња дужа.

Наши средњовековни нумизматички извори не могу се поуздано користити за вексилолошку идентификацију. Нису у праву када претпостављају да штит са тракама на новцу Вука Бранковића представља његове заставе; у таквом облику

Е : Х И М Н А , З А С Т А В А И Г Р Б

заставља се никада није приказивала на савременом кованом новцу, нити је уопште имала значај и функцију грба, чак и када је био у питању сакрализован објекат, као чувени "орифлам" (златни пламен) Карла Великог или "гавранова застава" викиншких освајача Британије. Међутим, сфрагистички извори, посебно они коњанички печати босанског порекла, могу да нам омогуће изванредан тачнији увид. Тако печати краљева Твртка I и Стефана Остоје приказује заставе са крстом, а печат краља Стефана Дабиче приказује хералдичку заставу, изведену из грба, са косом траком и шест кринова. За Стефана Томаша зна се да је од папе, слично некада зетском краљу Михаилу, тражио да му пошаље заставу као знак подршке. Један сачувани печат српске деспотице Ангелине Бранковић („света мајка Ангелина“) приказује анђела који држи заставу са мотивом двоглавог орла.

Конечно, портолани, поморске карте, омогућавају да вексилолошки мотив допунимо битним сазнањем о бојама. За историју српске вексилологије посебно је важан портолан Анхелина Дулсерта из 1339. године, где се над ознаком за Скопље види жута застава са црвеним двоглавим орлом и натпис *Серуја*. Сазнање о жутој застави, коју је Стефан Дечански примио од египатског султана, и податак да је црвени двоглави орао био привилегија ромејских севастократора, отвара широке могућности за претпоставке, али за сада не и за чврсте закључке.

После пада српске деспотовине под турску власт, о заставама у Србији и код Срба влада мук! Повремене подаци о крсташким заставама Јована Капистрана под Београдом, или о стегу Јована Ненада у Поморишју, недовољни су да би се на основу њих могло ишта одређеније рећи о српској вексилологији с краја 15. и током 16. века. Поготову се не може говорити о државној вексилологији, јер српске државе, у најширем смислу речи, нема! Има, међутим, бројних помена о заставама, стеговима, барјацима, под којима делују хајдуци, ускоци, разне оружане чете, појединци и јединице у сталној или повременој служби нових господара овог дела Балкана. То су племенске, личне или војне заставе. И оне, иако део општег вексилолошког проучавања, неће оставити видног трага на потоњу историју српске заставе.

■ **УСТАНИЧКИ ПОЧЕТАК**

Нова српска вексилолошка историја започиње у исто време са обновом српске државности, односно са подизањем Првог српског устанка 1804. године. Висока Пор-

та била је у то време у савезу са царском и православном Русијом, Наполеон је кренуо у поход и Турска му је била потребна као јака и стална претња на јужним границама Аустрије и Русије; нико није желео ослобођење Срба од турског јарма. Следствено, Срби су били препуштени сами себи. Први пут, колико је сезало памћење, Срби нису били у позицији да претходе страниј сили у походу, или да се за себе боре под страним знамењима. Били су слободни да створе сопствене иконе ослобођења и ратовања. У потрази за тим иконама, устаници су се окренули ка северу, где је, на другој обали Саве и Дунава, живело бројно српско становништво на територијама којим су владали Хабзбурзи. Као православни хришћани, били су друштвено и административно гетоизовани у односу на доминантне римокатолике. Били су сељаци, трговци, често везани обавезном службом у оквиру Војне границе према територијама под турском управом. Међу њима је било оних образованих, често изванредно обавештених и утицајних људи. Сви су они имали свој сан...

Када је 1805. године формиран Правитељствујушчи совјет, идеја о српској држави већ је пустила корен. Није познато ко је био аутор, али је први познати печат тог совјета представљао јасну изјаву о националном програму; на њему су два крунисана овална штита: на једном је крст између четири оцила, на другом отргнута вепрова глава рањена стрелом. Значење тих мотива било је сасвим јасно: више се то није тицало само оне Србије под турском влашћу, ово је било општерпско обележје! Битке су се водиле локално, али значај борбе и њени циљеви нису били ограничени територијом на којој су се одигравали сукоби! Штит са крстом између четири оцила у ствари је стари византијски ребус, настао за владавине династије Палеолог. Ауторитети се углавном слажу да је вероватно тачно читање "Краљ краљева који краљује над краљевима", или "Свети крсте помози краљу који влада над краљевима". Трансформација грчких слова "бета" у оцила догодила се почетком 14. века. Псеудо-Кодин изричито наводи да је поморска застава Царства садржала крст између оцила.

■ ВИЗАНТИЈСКИ РЕБУС

Мотиви за тај преображај остали до данас у домену нагађања. Тај византијски ребус је у Србију стигао релативно касно. Најранији налаз је полијелеј у Дечанима, дар кнегиње Милице и њених синова, а деценију касније већ га налазимо и на новцу депота Стефана Лазаревића. Када су крст и оцила од златних постали сребрни, не знамо тачно, али је неспорно да је у тој комбинацији порекло каснијих српских националних боја – црвене и беле. Та трансформација крста са оцилима у српско хералдичко знамење регистровано је као "грб српских земаља" у "Илирским грбовницима", и као поље у композитним грбовима "Илирског царства", па их је као такве преузео и Мавро Орбини, а коначно означио Павле Витезовић, додајући и поетско образложење које је Жефаровић до детаља превео: *Крст, оцила, Серблии стојат написани/ ради крста в отчествје многи пријат брани./ Ниње крсту простерту паки узјављајут/ тако, дјелом, Сервију, право називајут.*

ПРВИ СТЕГОВИ

Прве заставе и стегови устаника поседовали су локални кнежеви и оберкнежеви. За њих је својствена произвољност у бојама и мотивима, али је највећи број ипак носио неку икону праћену пригодним текстом. За многе од тих раних застава може се с приличном увереношћу тврдити да су заробљене од Турака, те да су новим власницима послужиле као пригодне борбене ознаке, разумљиве само њима, а могући извор конфузије у непријатеља.

Крајем 1804. године на заставама су почеле да се појављују и хералдичке композиције. Једна од сачуваних Карађорђевићевих застава из тог времена има плаво лице, на коме је уметнут народни грб Србије, према моделу из Жефаровићеве књиге, и бело наличје на коме је уметнута икона св. Стефана Првовенчаног. Друга заставка из истог доба описана је као свилена, зеленкасто-жута, са иконом св. Ђорђа на лицу и српским грбом на наличју.

ног двоглавог орла, а два доња грб српске нације и грб Босне! Појава двоглавог орла била је политички акт par excellence. Мада је орао миленијумски соларни симбол, древно знамење врховних божанстава неба, он у свом двоглавом виду поседује посебно политичко и хијератско значење. У народном поимању, ослоњеном на интерпретацију Жефаровићева "Стематографија" тај грб је постао знамење "Царства од Немање установљеног". Појава таквог знамења могла се тумачити само на један начин: устанички Срби су снивали обнову Немањићког царства. Штит са апокрифним грбом Босне био је само потврда да ће та обнова бити у његовим средњовековним границама! За то време, и за ту фазу устанка, то је била смело обнародовање националног програма. Чини се да у прво време то ипак није изазвало велику пажњу. Реакција ће доћи тек после 1808, када је руски канцелар кнез Прозоровски оптужио устанике да теже обнови Српског царства, питајући се да ли би у случају успеха покушали да заузму и Цариград!

Од 1808. године уочава се и појава новог типа заставе међу устаницима: заставе и стегови Карађорђа и његових војвода имају сада на лицу грбове Српске нације и "Трибалије", а на наличју царског руског орла као потврду политичке и војне заштите тог моћног православног царства. Те заставе и стегови поклапају се са увођењем првих униформи, али до 1811. године нису имали одлике система. Од тада лица заставе су црвена, са мотивом два штита над којима су шлемови са челенкама и плаво постављена златна круна, а испод паноплијуми оружја, оруђа и застава. На наличју жуте боје сада се налази велики црни руски царски орао, на чијим је грудима црвени штит са иконом св. Георгија окруженог ланцем Ордена св. Андреја Првозваног.

У позну јесен 1813. први српски устанак је био скршен. После више од девет година испуњених славним биткама, искушењима и страдањима, Србија је била поново потчињена. Порази су кумовали многи: унутрашња неслога вођа, незаинтересована Русија, осветољубива Британија и опортунистичка Аустрија. Ипак, то је био привремени пораз. Био је потребан још један напор да се постигне некакав степен суверености, макар и ограничене. Што се хералдике тиче, међутим, биће потребно још двадесет година да би оно што су устаници препознали на самом почетку устанка, добило званичну потврду. Тај посао је припао кнезу Милошу, човеку чија су лукавост и упорност биле и остале тако редак квалитет међу његовим савременицима, и још више међу потомцима тих савременика! ■

Драгољуб АЦОВИЋ

ГРБ

У НАРУЧЈУ ВЕКОВА

Државну хералдику формирају законом или уставом прописана и заштићена хералдичка знамења државе или њеног владара као изворишта ауторитета, права и правде на том простору и над његовим житељима и институцијама. Порекло данашњег грба Србије, иако мотивски изведено из средњовековне амблематике и хералдике византијског царства, посебно хералдичких знамења светородних династија Немањића и Хребељановића, ваља пре свега тражити у иницијативи и хералдици Српске православне цркве, као ризничара националних сећања и традиција, и као израз прагматичне потребе да се на преласку из 17. у 18. век хералдички дефинише појам српске нације и њеног историјског права.

На свечаном портрету патријарха Арсенија III, предводника велике сеобе Срба ка северним равницама, представљен је до тада непосведочен патријаршки грб, у коме је штит крунисан митром, украшен процесионим крстом, жезлом и бројаницама; у штиту је на златном пољу сребрни двоглави орао изнад истог таквог лава у пролазу! На патријарховој надгробној плочи у Крушедолу исклесан је грб који понавља синтагму двоглавог орла и лава, али са битном новином: на грудима двоглавог орла види се сада овални штит са часним крстом (не знамо за старији пример суперпозиције штита са крстом на грудима двоглавог орла код Срба од тог).

Обједињење карловачке и београдске митрополије, припремано још за живота митрополита Вићентија, спроведено је 1726. године

избором београдског митрополита Мојсија Петровића и на карловачки трон. Према тврђењу Димитрија Руварца, и по сведочењу Радослава Грујића да су лично видели печат митрополита Мојсија из 1725. године, значи годину дана пре избора за архиепископију, грб на њему је већ садржавао поље са крстом између четири оцила. Не може бити било какве сумње да је то поље преузето из Ритерове књиге, и да је између грба који је представљао *Imperium à Nemanide institutum* и грба Србије, односно грба са двоглавим орлом и грба са крстом и оцилима, митрополит Мојсије свесно одабрао онај који се лакше могао и разумети и бранити. Од тада црвени штит у коме је сребрни крст између четири оцила заступа и представља

српски народ као заједницу; то је грб једне вечне Србије, оне коју припадници тог народа носе са собом и у себи, Србије изван граница, трансвременске и екстратериторијалне. Њиме се Српска црква дефинисала као идеални оквир националног окупљања, а сам грб преобразила у грб српске нације.

Грб Војводства Србије, онакв какав су га хералдички усвојили и дефинисали учесници Мајске скупштине, ушао је у царски хералдички репертоар преко посебне и наменске хералдичке дефиниције његовог грба као Великог Војводе Војводства Србија. Тај грб се заснивао на грбу нације (на црвеном пољу сребрни крст између четири златна оцила бридовима ка патибулumu крста), а у формалној употреби, о чему најбоље сведоче савремени папири асигнати – заузимао је место на грудима царског црног двоглавог орла, окружен ланцем Ордена златног руна. У самосталном облику, изван контекста грба Великог Војводе, грб Војводства приказивао се кнежевски крунисан и заогрнут кнежевском порфиром; уместо Златног руна, штит је понекад окружен неидентификованом црвеном орденском лентом, са такође неидентификованим црвеним Георгијевским крстом. У таквом виду, али на грудима царског двоглавог црног орла, може се видети у реверсу заставе Војводства Србије из 1848. године. Идентичност грба са крстом и оцилима, кнежевске круне и порфире, са савременим грбом вазалне Кнежевине у саставу Османског царства, вероватно је узроковала потребу да се истражи маштовитији начин хералдичког приказа нове стварности.

■ ПОРЕКЛО МОТИВА

Већина аутора у хералдичкој литератури слаже се са тврдњом да се основни мотивски репертоар раних грбова може извести из неколико системских извора. Први је морфологија штита и цртеж који на његовој површини формирају метална ојачања. Други је елементарна подела поља штита на велике повр-

ПРЕПОРУКА И ЗАКЉУЧАК

На основу постигнутог договора лидера парламентарних странака, Народна скупштина је, на заседању од 17. августа 2004. године, донела Препоруку о коришћењу грба, заставе и химне Републике Србије. Полазећи од фактичке немогућности да до промене државних симбола Србије дође без уставом прописане референдумске процедуре, законодавци су се послужили истом врстом правне досетке, која је коришћена приликом доношења сличног документа о застави Србије. Тако је поменута Препорука "препоручила" да се до коначног утврђивања државних симбола Србије користи грб утврђен Законом о грбу Краљевине Србије од 16. јуна 1882, и то у два нивоа (као Велики и Мали грб, под чим се подразумева да Велики грб садржи Мали грб допуњен крунисаном порфиром, док се Мали грб састоји само од крунисаног хералдичког штита). Нови блазон исправља мањкавости блазона из 1882: Велики грб јесте црвени штит на коме је између два златна крина у подножју двоглави сребрни орао, златно наоружан и истих таквих језика и ногу, са црвеним штитом на грудима, на коме је сребрни крст између четири иста таква оцила бридовима окренутих ка вертикалној греди крста. Штит је крунисан златном круном и заогрнут порфиром везеном златом, украшеном златним ресама, увезаном златним гајтаном са истим таквим кићанкама, постављеном хермелином и крунисаном златном круном. Мали грб јесте црвени штит, на коме је, између два златна крина у подножју, двоглави сребрни орао, златно наоружан и истих таквих језика и ногу, са црвеним штитом на грудима, на коме је сребрни крст између четири иста таква оцила бридовима окренутих ка вертикалној греди крста. Штит је крунисан златном круном. Истом Препоруком утврђено је да постоје два вида заставе: Народна застава јесте хоризонтална тробојка са пољима истих висина, одозго на доле: црвена, плава и бела. Државна застава јесте хоризонтална тробојка са пољима истих висина, одозго на доле: црвена, плава и бела, а преко свега, центра помереног ка јарболу за 1/7 укупне дужине заставе Мали грб Републике Србије. Пропорције заставе су 3:2. Поред заставе, Препоруком су утврђене и стандарте председника Републике и председника Народне скупштине. Прва задржава основни модел ранијих стандарти шефа државе: хоризонтална тробојка која, унутар беле бордуре са наизменичним низом плавих и црвених троуглова теменима упоље и са по једним црвеним делтоидом у сваком углу, има поља истих висина, одозго на доле: црвено, плаво и бело, а преко тих поља Велики грб Републике Србије. Друга је хоризонтална тробојка са пољима истих висина, одозго на доле: црвено, плаво и бело, а преко тих поља Велики грб Републике Србије. Обе стандарте су квадратне форме. На основу Препоруке, Влада Републике Србије донела је Закључак о употреби грба, заставе и химне Републике Србије.

Скупштина Републике Србије је 18. августа 2004. године усвојила Препоруку, а Влада Србије пречишћен Закључак о употреби државних знамења до доношења новог Устава!

Државно раздвајање Србије и Црне Горе, као последица црногорског референдума из маја 2006. године, поново је акуелизовало државне симболе Србије.

шине (хоризонтална, вертикална или дијагонална, зракаста или унакрсна) диференциране контрастним бојама. Трећи је протохералдички фондус амблема, са посебним значењем на територијалном нивоу, односно у исповедном, родовском или персоналном систему симболичних представа (крст, крин, тамге, алузивни и асоцијативни амблеми). Четврти је посебна категорија мотива, чије је асоцијативно значење трансвременско и транстериторијално; ту сасвим специфично спадају представе орла, лава, вука, меведа и змаја.

Са становишта занимања за проучавање српске хералдике, посебан значај имају трећа и четврта група извора, а у контексту теме овог текста мотиви које ћемо настојати нешто детаљније да прикажемо: из групе протохералдичких извора: крст, крин из групе трансвременских извора: орао.

Орао је отеловљена слика моћи. Владар неба, оштрог ока, коме ништа не промиче, брз, храбар и немилосрдан, освајач висина и ловац без мане, орао је парадигма природних врлина, слободних од закона, својствених, а не стечених, оних којима се човек може само приближити, никада достићи. Отуда је орао идеална веза између царства висина и земаљских владалаца, а сам орао амблем посланства богова људима и оних међу људима који су власни да такво посредовање и таквог гласника приме, јер се од осталих људи разликују колико се и богови разликују од свих људи заједно и од било ког човека посебно. О томе пева Пиндар, славећи орла који стоји на Зевсовом жезлу и његову вољу преноси и саопштава људима.

Хералдичка представа орла изразито је стилизована. Орао подразумева симетрију, и од тога одступа једино пред-

става главе орла, која је увек окренута на једну страну. Крила су му, по правилу, раширена, врхова подигнутих или опуштених, али се то блазонира посебно само у том другом случају, и то као орао у полету. Кљун и канце се приказују хипертрофирано, у ста-

ријим примерима кљун је затворен, а канце су обично са три чапорка, касније кљун је отворен, дуг и вијугав језик исплажен, а чапорака обично има четири. Кљун и канце орла хералдика назива *оружјем*, и њихову боју или метал увек посебно наглашава. Старији хералдички извори генерално не разликују разне врсте орла или птица грабљивица, и све хералдичке стилизације тих птица потпуно су идентичне реминисценције прехришћанског и протохералдичког времена у парахералдичко знамење. Хронолошки најранија појава двоглавог орла у византијском гравитационом подручју био би рељеф са парапетне плоче од црвеног шиста из Старе Загоре, из 1011. века, али статус и улога тог рељефа нису разјашњени. Фрагмент епистила темплона светогорског манастира Ватопед из друге половина 10. века, на коме је орао крунисан и заузима средњу висинску зону, чини се да говори да је у питању амблем који већ има посебан статус међу другим амблемима и да његово присуство на таквом месту не може бити случајност. Слични примери су регистровани у Акрониону и Севастiji у Малој Азији, у цркви Панагије Крине на Хиосу, у манастиру св. Луке у Фокиди и у цркви Богородице у манастиру Липс. Вероватно најстарији ликовни приказ тог мотива у директној вези са иконичком сликом василевса јесте кружни камени рељеф из Афродизије у Малој Азији, из 12. века, на коме је приказан Јован II Комнин на супедиону, где се јасно виде главе двоглавог орла. Већ је поменуто да се као мотив на одећи орао, можда двоглави, помиње и код Константина Порфирогенита, и касније код Псеудо-Кодина. Ипак, уз извесну резерву: ако је порекло византијског текста од кога је начињен плувијал папе Бонифација VIII тачно одређено, онда би комбиновање на јединственој тканини три мотива различитог ранга (златни двоглави орлови, грифони и две осврнуте птице) на материји типа "коласте аздије" говорило у прилог претпоставци да у 13. веку двоглави орао у Византији има јасне хијерархијске конотације, али да у то време још није "знамење над знамењима". Чини се да је статус двоглавог орла у 13. веку лакше пратити у немањихкој Србији него у самом Ромејском царству. Уобичајени модел представљања владара у нашем средњовековном сликарству подвлачи њихов статус у хијерархији васељенског царства, отуда двоглави орао на одећи владара, у фрескодекорацији владарских задужбина, на царским поклонима. Поред одеће владара, где је стандардна представа двоглавог орла у злату на црвеној подлози, од Стефана Првовенчаног до краља Душана двоглави орао је најчешће црвен, чиме се дефинише достојанство ромејског севастократора, који је у васељенској хијерархији стајао изнад српског краља. То је раз-

лог појаве црвених орлова у подејама Богородице Љевишке или Жиче, те на шаторима деспота и севастократора, али и разлог због кога су се исти такви орлови нашли и на даровима које је краљ Милутин послао капели св. Николе у Барију. Може бити и да је двоглави црвени орао на застави над Скопљем у портолану Анхелина Дулсера истог порекла, и да Дулсеров податак о њему потиче из времена пре преузимања царске титуле. У доба српског царства уочава се значајна амблематска иновација, јер двоглави орао почиње да се појављује у новој колористичкој синтагми: бео на црвеном пољу. О томе посебно убедљиво сведоче бројне фреске, из којих би се могло закључити да је верзија деспотског знамења које описује Псеудо-Кодин, са бисерним орловима на црвеном пољу, преузета као знак сасвим својствен деспотском достојанству у српском царству. Чини се да о томе сведоче и неки други примери, као што је Јеванђеље бугарског цара Ивана Александра из Британског музеја, на коме је приказан царев зет Константин, син српског севастократора Дејана, и сам српски деспот по инвестири добијеној од цара Душана, одевен у тамноцрвену хаљину, украшену белим двоглавим орловима. У Бугарској је, иначе, двоглави орао много ређи мотив него у Србији.

Поред старијег рељефа из Старе загоре, неизвесног значења, ваља поменути и рељефну представу двоглавог орла у Мелнику из 13. века, који се повезује са Алексијем Славом и његовим уздицањем на деспотство, и капител са двоглавим орлом из доба Михаила Шишмана. Први нумизматички трагови су на новцу царева Георгија Тертера и Михаила Шишмана, потом и видинског цара Ивана Страцимира. На фрескама, минијатурама и иконама ретке представе личности у одећи украшеној двоглавим орловима не приказују форму "коласте аздије", већ слободне фигуре орлова, или фигуре орлова компоноване као део текстилне декорације унутар флоралних преплета или венаца. Ваља такође запазити да се мотив "коласте аздије" у Србији после пада Царства враћа црвено-златној формули.

Нумизматички извори мотива двоглавог орла у средњовековној српској држави релативно су бројни и добро документовани. Као дефинисани хералдички мотив двоглави орао се јавља на новцу деспота Угљеше Мрњавчевића и на новцу деспота Стефана Лазаревића. На динару деспота Ђурђа Бранковића приказан је у аверсу шлем са челенком, у којој је двоглави орао између два рога. У домену сфрагистике прва појава двоглавог орла на штиту као грба српске државе налази се на престоном печату краља Твртка I. На једном печату деспотице Ангелине Бранковић

Д Р Ж А В Н А З Н А М Е Њ А С Р Б И Ј

из 1479. године двоглави орао се види на застави коју држи анђео. Мотив двоглавог орла се налази и на идентичним печатима деспота Ђорђа Бранковића из 1492. и Јована Берислава из 1505, односно на печату деспотице Катарине Баћањи из 1542. године. Двоглави орао се појављује на накиту, утензилијама, украсним предметима, посућу, на архитектонским споменицима, каменој пластици, и – посебно на металним хоросима цркава и манастира (Дечани, Марков Манастир, Лесново). У хроници сабора у Констанци Улриха фон Рихентала деспот Стефан је представљен грбом са сребрним двоглавим орлом. У постнемањићком добу мотив двоглавог орла преузима великашка породица Црнојевића, о чему је остало импресивно сведочанство, пре свега у каменој пластици старог Цетињског манастира, на позлаћеном сребрном печату са оснивачке повеље Манастира и у инкунабулама Цетињске штампарије. Тај је орао у полету, крунисан, понекад окружен шестокраким звездацима и опремљен иницијалима и сиглама. На заставицама *Октоиха* појављују се и два анђела као чувари грба, а најчешће се око штита вије увезани флорални венац. Потоње хералдичке интерпретације грба Црнојевића сагласне су у погледу црвене боје поља, али се међусобно разликују у два важна издања: орао није у полету, већ у стандардној пози подигнутих крила, орао је најчешће златан и крунисан, али се јавља и као црн и као сребрн. У црном издању подсећа на познатог двоглавог орла са шестокраком звездацим између глава са печата Ђерђа Кастриоте Скендербега, који се конвенционално и, сходно потоњој хералдичкој пракси дефинише као црн, мада се разлог за такву варијанту грба Црнојевића можда може пре наћи у чињеници да су познији састављачи грбовника имали у виду алузивно и сугестивно указивање на презиме династије. Да је у постнемањићкој Црној Гори двоглави орао сматран грбом Немањића и средњовековне српске државе има много доказа. То је сећање надживело пропаст средњовековног суверенитета и потоњих аутономија, на шта указује грб са двоглавим орлом у полету, који у канцама држи уколутану змију на бунарском камену манастира Подстрог у Подмаинама код Будве, а потиче из најпознијег доба 17. века. У предлошку митрополита Данила царском Министарству спољних послова у Санкт Петербургу из 1715. године мотив главног штита грба Црне Горе крунисани је двоглави орао у полету. После 1749. године, када је двоглави орао (са крстом између глава или без њега) унет у "Печат целе Црне Горе", па до његове хералдичке стан-

ОБНОВА ИСТОРИЈСКИХ ЗНАМЕЊА

Прослава 600-годишњице Косовске битке и распламсавање политичких и међунационалних сукоба подстакли су на самом почетку последње деценије 20. века многобројне иницијативе за измену државних симбола Србије. После опширне, каткад жучне, дебате у јавним гласилима, Влада Србије је образвала комисију са задатком да дефинише предлог грба, заставе и химне Народној скупштини. Комисија се, са огромном већином гласова, определила за обнову историјских државних знамења: грб са садржајем штита из грба Краљевине Србије од 1882. године, тробојну заставу без икаквог додатног мотива, и химну "Боже правде".

Стандарда Председника Републике Србије

дардизације 1841. године, то је стални и основни хералдички мотив црногорске државе као баштиника средњовековног српског царства. Тај ће мотив трпети само измене које су везане за ознаке државног достојанства (скиптар, орб, кнежевска, потом краљевска, круна са тракама), и биће комбинован суперпозицијом штита са лавом у пролазу.

■ ХЕРАЛДИКА КРСТА

Хералдика разликује више од две стотине типова хералдичких крстова, који се посебно блазонирају; од њих, у стандардни репертоар европске хералдике улази око шездесет. Први векови у развоју грбова, међутим, уопште не познају ту плетору форми и детаља, и крст третирају као препознатљив хришћански знак, чија ликовна интерпретација зависи пре свега од расположивог простора на штиту и уметничког сензибилитета мајстора (сликара или занатлије) коме је поверено његово аплицирање. Отуда се у хералдици релативно касно јављају иновативне и маштовите форме крста, изван оних који су током векова смишљени за литургијске или декоративне потребе.

Средњи век и однос према вери нису допуштали у том погледу претерану слободу. Занимљива позна ресуреција *вита* у српској хералдици може се видети у грбу наводних потомака средњовековних Бранковића грофова Бранковића од Јајца и Бјеле, где се у 4. квартуру грба из 1746. године налази на црвеном пољу сребрни крст између четири исте такве *вите*.

Крст између четири оцила се у Србији јавља изненађујуће касно и дискретно. Први познати случај регистрован је на украсним ланцима за вешање полијелеја манастира Дечани, дару кнегиње удове Милице и њених синова. Мада постоји мишљење да, у ствари, и није реч о оцилима него о инциденталној шари добијеној употребом типског ливарског и ковачког алата, делимо став да је можда типски алат коришћен за добијање одређене форме, али да се та форма желела, а да није настала случајно и само због декоративних разлога. Ни друга регистрована рана појава крста са оцилима код нас није без контроверзи. Реч је о оболу Стефана Лазаревића, на коме се види крст између четири месецолика амблема, који би, по аналогiji са потоњим графичким интерпретацијама, могли бити и сасвим банализована обла оцила.

Од знамења Српске православне цркве, преко амблематике и хералдике Првог и Другог српског устанка, до проглашења

Кнежевине Србије, крст са четири оцила прерастао је у симбол који је више од грба. Отуда потреба да се оживи његов ребусни контекст и, чини се, неисцрпна енергија да се изналажењем нових и новијих читања активира његово скоро магијско зрачење. Значај тог грба за Србе и међу Србима уочили су доста рано аустријски и угарски ауторитети, па се мотив крста са оцилима налази у грбовима дарованим породицама неколиких српских граничарских официра (Продановић од Ужичке Каменице, Милинковић, војвода и барон Стефан Петровић Книћанин), а од 1849. до 1860. године то је и грб Војводства Српског, или Војводине.

Само оцило се најраније јавља у српској породичној хералдици као мотив у грбу литванскомалоруског рода српског порекла Деспот Зеновић, потом у грбу барона Јосифа Лазарића од Линдара, а најмлађи случај је грб Слободана Роберта Шукића из Аустралије, регистрован у College of Arms у Лондону. И сам облик оцила био је предмет занимања истраживача. О мотиву оцила у западној европској хералдици писао је др Ото Нојбекер, који прву појаву оцила у једном западном грбу смешта у 1334. (уз ограду да грб можда потиче још од 1266!).

У српској хералдици крст са оцилима, као *грб нације*, налази се у бројним варијантама и подваријантама. Лишени било каквог националног хералдичког ауторитета, Срби су свој национални грб тумачили пре у складу са утиском и осећајем него са било каквим захтеваним хералдичким стандардом или прописом. Отуда се крст јавља и као *шапаст*, ређе као *скраћен* или *грчки*, оцила као обла и угласта, отворена или затворена, као антропоморфни полумесеци, сечива халебарде, као мање или више препознатљива слова; боја оцила варира од сребрне, преко златне до *челикасте*. Боја поља је константна, црвена, осим у случају актуелног грба Српске православне цркве, где је поље бело, а крст са оцилима златан, чиме се емулира синтагма *Небеског Јерусалима* (*Јерусалим од злата и сребра*). У једном краћем времену на краке крста аплицирају се мач и јубиларне године оба српска устанка.

■ НЕДОУМИЦА ОКО КРИНА

Вероватно ниједна хералдичка тема није изазвала толико контроверзи и недоумица као што је то случај са крином (љљаном). Разлог за то је бар трострук: у питању је изванредно раширен мотив, чији се значај и домен примене протеже далеко изван граница саме хералдике, а у географском смислу је готово свеприсутан, део је хришћанског култа Богородице, најзад, представља привилеговани амблем француских краљева и део њихове владарске идеологије на челу једне европске и светске силе.

Говорећи о распрострањености, Мишел Пастуро помиње месопотамске печатне цилиндрице, египатске барелефе, микенску грнчарију, сасанидски текстил, галски и мамелучки новац, индо-

Стандарда Председника Народне скупштине Републике Србије

нежанску одећу, јапански мон, догонске тотеме. Хералдичка стилизација криновог цвета, која се не слаже сасвим са ботаничком дефиницијом, основ је теорија које извор мотива траже изван света флоре (трозубац, врх копља или стреле, бојна секира, пелта, силуета голуба, и сл.). Данас је, ипак, углавном широко прихваћено мишљење да је у питању цвет, и то врста ириса (*Iris pseudoacorus*).

Слика крина у српским грбовима, колико год била честа изван формалног оквира површине штита, јавља се доста позно с обзиром на општу динамику ширења хералдичких слика код нас. Поред грба Котроманића, о чему ћемо нешто даље, налазимо га јасно дефинисаног на грбу деспота Стефана Лазаревића (на хералдичком печату са *Милешевске даровнице*), те на веома сличном печату Ђурђа Бранковића из 1428. године. У том времену кринови на штиту не могу се сматрати изразом вазалства према Угарској, јер је до тада у угарској хералдици анжујске кринове Карла Роберта и Лудовика Великог већ заменила амблематика луксембуршког дома. На западу, међутим, мотив крина се повезује са Србијом од средине 15. века, управо у уверењу да је реч о угарским вазалима од времена Анжујаца. Тако се у спису Ханса Буркграфа из 1452. "српском цару" приписује наредни грб: штит расцепљен, десно на црвеном две златне греде, лево црвено посуто златним криновима, а у грбовнику из 1535, за који се мисли да је могао настати преписивањем *Милтенбершког грбовника*, приписан је "српском цару", грб који се од претходног разликује само у томе што је лева половина штита плава уместо црвена.

Питање хералдичког крина и његово постојање на регалијама у Србији може се релативно конзистентно пратити као део владарске идеологије и као пракса позивања на легитимитет. Отуда се регалије са крином чешће појављују када је амблематска порука намењена европском Западу, а у раздобљима када постоји институција Младог краља и да видно обележи разлику у статусу. Изазовна спекулација би нас водила ка закључку да љљанове регалије нису биле само хералдички мотив, већ слика реалне гарнитуре владарских инсигнија, вероватно римског порекла. То би, следствено, могло да понуди објашњење за појаву љљанове круне и скиптра као регалија босанских краљева, те као повод за допуну првог грба Котроманића хералдичким криновима.

Мотив хералдичког крина појављује се у грбовима Котроманића од времена првог краља те династије Стефана Твртка I. Једноставној хералдичкој слици, наслеђеној од оца, бана Стјепана II, која се састојала од једне траке у пољу, а коју је и сам користио као бан, Твртко је после крунисања додао шест кринова, по три са сваке стране траке.

Мотив крина је у Србији, после пада средњовековне државе, постепено падао у заборав. Пре хералдичког оживљавања

ДРЖАВНА ЗНАМЕЊА СРБИЈЕ: ХИМНА, ЗАСТАВА И ГРБ

посредством *Илирских грбовника*, наилазимо на крин само као повремен и орнаментални мотив, као сенку сећања. Није нам познато одакле је аутор изворног *Илирског грбовника* преузео два златна крина као део царског грба Душановог, односно као грба Немањића.

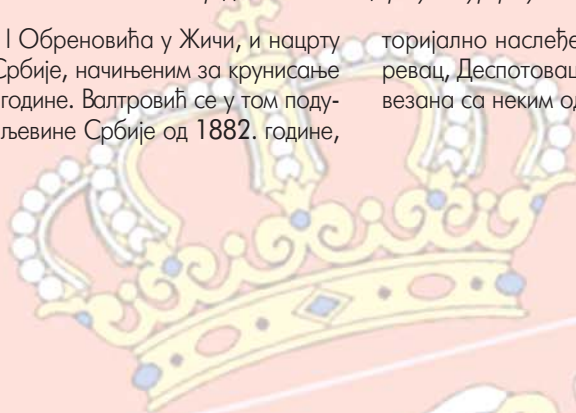
Има основа да се закасне-ла ренесанса хералдиког крина код нас повеже са радом и делом Михајла Валтровића. То нарочито бива изражено у два његова велика пројекта: инсигнија-ма ланца Ордена св. кнеза Лазара, основаног поводом 500-годишњице Косовске битке и миропомазања краља Александра I Обреновића у Жичи, и нацрту за круну и порфиру Краљевине Србије, начињеним за крунисање краља Петра I у Београду 1904. године. Валтровић се у том подухвату могао ослонити на грб Краљевине Србије од 1882. године,

Застава Србије на јарболу испред здања Уједињених нација у Њујорку

када је обновљена верзија грба *Imperium à Nemanide institutum* са све паром златних кринова, онако како су га некада давно пренели и од заборава сачували *Илирски грбовници*, Паул Ритер и Христифор Жефаровић, и спојена са грбом нације. Та је ренесанса била, нажалост, кратког века. Већ 1919. године одлучено је да се кринови изоставе са новог грба Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

У савременој територијалној хералдици Србије крин је ређа појава, и то пре свега у грбовима општина које полажу право на историјско или територијално наслеђе Хребељановића (београдска општина Лазаревац, Деспотовац), односно у местима чија је локална слава повезана са неким од великих Богородичиних празника (Шабач). ■ Драгољуб АЦОВИЋ

Уредник прилога
Бранко КОПУНОВИЋ

Лектура
Мила БАРЈАКТАРЕВИЋ

Ликовно-графички уредио
Бранко СИЉЕВСКИ

Фотографије
Горан СТАНКОВИЋ
и Радован ПОПОВИЋ

Коректура
Слађана ГРБА

Војник по уговору Миша Миленковић
спасао живот Марку Марковићу

ДРАМА У ЗАТРОВАНОМ ШАХТУ

Чланови екипе Станице хитне медицинске помоћи нишког Војномедицинског центра професионалном су интервенцијом и храброшћу потврдили спремност да помогну свим грађанима и да у тим напорима ризикују и сопствене животе

У непосредној близини Војномедицинског центра у Нишу чула се стравична експлозија. Радници ДО "Нежан пут" из Доње Врежине су, у склопу ревитализације објекта, који користе ДО "Злетово" и цудо-клуб "Железничар", покушали да изграде и складиште енергената. Експлозија се догодила када су два радника почела да брeнер-апаратом варe у шахту, где се налазила укопана цистерна.

У општем хаосу, неко је позвао војну и цивилну хитну помоћ и ватрогасце. На лице места је прво стигла екипа из Станице хитне медицинске помоћи нишког ВМЦ, а њу су чинили потпуковник др Небојша Божиновић, виша медицинска сестра Цвета Ивановска и возач санитетског аутомобила Миша Миленковић. Они су били спремни да повређенима пруже прву помоћ, али то није било тако једноставно. Наиме, је-

дан од радника се дочепало уског отвора шахта, тако да су потпуковник Божиновић и војник по уговору Миленковић успели да га извуку напоље.

Нажалост, други радник је остао заглављен у шахту, пуном отровних испарења и гасова. Секунди су одлучивали о животу Марка Марковића, коме је одмах требало дотурити боце с кисеоником и извући га на површину земље. У том тренутку војник по уговору Миша Миленковић одлучно је рекао: "Ја сам најмршавији и идем доле."

Посматрачи су могли да виде Мишу како је са боцом кисеоника неустрашиво ускочио у задимљени шахт. "Унутра је био мрак" – говори Миша – "али сам уз помоћ батерије успео да видим човека који јауче. Био је при свести, унезверен и уплашен. Ухватио сам га за каиш и повукао потрбушке на врх цистерне, како би ватрогасци успели да га извуку напоље."

Све се добро завршило. Марко Марковић има повреду кукова, лакше опекотине и последице од тровања гасом, али се успешно опоравио на Војномедицинској академији у Београду. Миша је, такође, имао симптоме лакшег тровања, због чега је наредних дана примао инфузију и терапију.

Комшије су званично захвалиле нишком Војномедицинском центру, а чланови екипе хитне помоћи су тим поступком потврдили спремност да помогну свим грађанима и да у тим напорима ризикују и сопствене животе. ■

З. МИЛАДИНОВИЋ

Виша медицинска сестра
Цвета Ивановска, возач
санитетског аутомобила
Миша Миленковић
и потпуковник
др Небојша Божиновић
на месту несреће

ШТО ПРЕ ДО ПАЦИЈЕНТА

Станица хитне медицинске помоћи делује у саставу Војномедицинског центра из Ниша, који предводи пуковник др Миомир Виденовић. Она се бави кућним лечењем, хитним интервенцијама на терену, а има и интерни кабинет који годишње опслужи 2.500 пацијената. Пет екипа (лекар, медицински техничар и возач) брине о двадесет хиљада војних осигураника.

По речима начелника Станице хитне медицинске помоћи потпуковника др Небојше Божиновића, њихов рад оптерећују застарели возни парк, разубеност места боравка пацијената и немогућност стручног усавршавања. За сваку похвалу је одлична сарадња са цивилном хитном службом, тако да често долази до преузимања пацијената.

Важно је знати да војна хитна помоћ одговори на сваки позив у року од три до седам минута, те да њихове интервенције спасу сваке године више од педесет живота. Добри показатељи њиховог рада су и подаци да су првих шест месеци ове године изашли на терен 2.273 пута, извели 600 интервенција у оквиру кућног лечења, док је 1.088 пацијената само дошло на преглед у Станицу хитне медицинске помоћи.

ПОТПУКОВНИК ДР КАТАРИНА ШТРБАЦ

БАЛКАНИКА

Шта год да сам постигла, било је због мог детета. Милош је мој највећи успех – каже потпуковник др Катарина Штрбац, прва жена официр Војске Србије са звањем доктора наука, у чију су животну причу уплетени сви елементи балканике

лицем које странци непогрешиво препознају као словенско, потпуковник др Катарина Штрбац изгледа као да је у себи скупила сву опорост, врелину и снагу тла са кога је потекла. Утисак који се наметао од тренутка упознавања, потврдио се на одбрани њеног докторског рада, чији је експозе био један од најбољих које сам икад чула. И знала сам: *тој жени нико није отворио ниједна врата. За сваки корак напред морала је да се бори сама.*

“Док сам радила у Београдском корпусу, морала сам у свему бити боља од својих мушких колега – официра, да би ме прихватили као равну себи. Били су ту старији мушкарци, школовани у ондашњој ЈНА, који су се тешко привикавали на жену у униформи. Међутим, 2000. године, када сам прешла у Министарство одбране, однос према женама у Војсци уопште се променио боље. Сада се, у принципу, уважава све што се ради на захтевани начин, без обзира долази ли од жене или мушкарца. Мислим да је овде битно показати стручност” – каже потпуковник Штрбац.

Она је своју стручност показала у важним пројектима, као члан радног тима за израду *Стратегије одбране*, Уредничког одбора за објављивање *Беле књиге одбране СЦГ*, радних тимова за реформу сектора безбедности, Џеферсон института за изра-

ду пројекта "Стратегијско одлучивање у Министарству одбране", за израду Министарског упутства за 2006. годину...

Данас је прва жена официр Војске која је доктор наука.

Тему за израду докторске дисертације са називом "Хуманитарне организације у збрињавању цивилног становништва у ванредним ситуацијама" изабрала је као логичан наставак магистарске тезе.

"Ретко се данас у нашој земљи може наћи проблем који је толико актуелан и о коме се толико говори и расправља, али, нажалост, мало и чини, као што је случај са збрињавањем цивилног становништва у ванредним ситуацијама. На избор теме утицала је и моја потреба да истакнем проблеме с којима се сусретала моја породица, пријатељи и огроман број осталих расељених лица. Са територије захваћене ратом и осталих територија Хрватске расељено је око 500.000 људи – око 400.000 Срба, међу којима и моја породица, и око 100.000 Хрвата. Тадашња Савезна Република Југославија, која је била већ значајно напрегла капацитете због избеглица из република бивше СФРЈ, 1999. године додатно је оптерећена са 200.000 интерно расељених лица са Косова и Метохије. У таквом односу снага помоћ међународне заједнице био је једини начин да опстану расељена лица."

Докторска дисертација отворила јој је пут ка чину пуковника. А види ли себе и као (опет прву жену официра) генерала у Војсци Србије?

"Шта год да сам постигла, било је због мог детета. Милош је мој највећи успех. Мислим да је мајчинство основна улога жене, а све остало само треба да помогне да ту улогу одигра ваљано", одговара посредно. "У тренутку када сам добила дете знала сам да морам још о некоме да бринем, и то ми је био највећи подстрек да издржим све што ми се дешавало, али и да улажем у себе како бих створила могућност да детету нешто пружим. Ја само настојим да дођем до оног што жели сваки човек у Србији: до мало нормалног живота, свог простора у коме ћу живети, летовања..."

Будући да о свему томе брине сама, др Катарина Штрбац пред другима показује снагу као неколико просечних жена заједно, па ју је тешко замислити како, на пример, кува, иако то радо чини. "Кување је за мене важна церемонија, у којој уживам од

Потпуковник Катарина Штрбац недавно је одбранила докторску дисертацију са називом "Хуманитарне организације у збрињавању цивилног становништва у ванредним ситуацијама", на Факултету безбедности у Београду, чиме је стекла звање доктора наука одбране, безбедности и заштите.

Тиме је, према нашем сазнању, постала прва жена официр доктор наука у Војсци Србије. Уз то, 2004. године, у Џорџи Маршал центру у Немачкој, школовала се на курсу "Лидери за 21. век". Ради као начелник Одсека за документе у Одељењу за стратегију, у Управи за стратегијско планирање, Сектора за политику одбране. Пре тога била је водећи истраживач у Управи за политику одбране, у којој је дошла 2000. године из Београдског корпуса.

Професор је по позиву на последипломским студијама облика специјализације на Факултету безбедности, са темом о тероризму; аутор је више извештаја за Савет безбедности УН по Резолуцијама о борби против тероризма у име МО СЦГ; организовала је више семинара, конференција и састанака са интернационалним учесницима и учествовала на бројним међународним конференцијама и семинарима као предавач и слушалац.

почетка до краја. Волим да одем на бањичку пијаци, која ме својим мирисима и понеким људима подсећа на детињство, и онда да спремам једноставна, лака јела медитеранске кухиње. Посебно ми је задовољство када се спрема за породична окупљања." Проблем је, међутим, где се окупити: "Од Војске сам добила 25 квадрата стамбеног простора." Сања о својој соби, у којој ће моћи да се одмори и ради на миру. Док очекује разлику од 50 квадрата, стрпљење јој је, као и бројним другим припадницима Војске, на измаку.

Сада се радује часу када ће са Милошем поћи на море, на коме се осећа "као у детињству". Каже: "Вероватно не бих била ово што сам да снагу нисам добила у породици у време када се дете почиње развијати. Зато се искрено трудим да свом сину пружим исти осећај безбрижности и могућност да се бави оним што воли." Као што то ради она, са ставом који савршено одражава њен менталитет: "Све што зависи од нас можемо завршити. Нема предаје."

По њеним речима, жена доктор наука, официр, води "досадан живот, као и већина мојих вршњакиња на Балкану. И свиђа ми се што је тако. Мислим да смо сви ми имали и превише узбуђења током деведесетих година, и сада треба да стабилно идемо према нечему. Тако радим у професионалном, а трудим се и у приватном животу. Настојим да при том останем иста, да се не мењам с напредовањем у служби – не мењам пријатеље, средину у којој живим, начин живота" – каже жена у чији су се животопис уплели сви елементи приче балканике. ■

Снежана ЂОКИЋ
Снимио Радован ПОПОВИЋ

СПЕЦИЈАЛНЕ СНАГЕ ИЗРАЕЛА

КРИЛАТЕ

Иако традиција израелских снага за специјална дејства потиче из двадесетих година прошлог века, њихов успон почиње са независношћу Израела 1948. године. Израелски специјалци су данас у светском врху тих формација, а борбена искуства свакодневно стичу у сукобима са бројним арапским терористичким снагама.

Упркос строгим прописима који налажу највиши степен конспиративности, у јавности се повремено појаве подаци о операцијама израелских специјалних снага у њиховом готово свакодневном обрачуна са бројним арапским терористичким групацијама (ПЛО, Хамас, Црни септембар, Хезболах, Ал фатах и др.), који без прекида трају од стицања независности Израела 1948. године. "Спавачица", "Пакао", "Шок", "Неустрасиво срце", "Гром", "Потера", "Пролеће младости", "Закон и ред" – представљају само део у јавности познатих специјалних операција које су изведене на широким просторима Блиског истока и Африке. Иза шифрованих назива крију се добро планиране, изванредно организоване и успешно изведене акције, које у редовима противника изазивају неверицу и шок, остављајући за собом праву пустош.

Првог новембра 1968. године, у дубини делте Нила, разорена је египатска електрична централа; 27. децембра 1969, у дубокој египатској позадини, изненадним препадом отет је најновији совјетски радар П-12; 20. фебруара 1973. ликвидирана је база ПЛО и Црног септембра северно од луке Триполи у Либији; 9. априла 1973. ослобођено је 150 талача из отетог Ер франсовог авиона, који је приземљен на аеродрому у Ентебеу (Уганда); 19. октобра 1973. уништена је ирачка оклопна колона на путу Дамаск-Багдад; 9. априла 1976, у свом скровишту у Тунису, ликвидиран је Абу Нијад, други човек ПЛО; у мају 1988. разорена је база Хезболаха у Либану... Заједнички именитељ за наведене акције јесте уче-

ШКОЛЕ ЗА СПЕЦИЈАЛЦЕ

За обуку специјалаца у Израелу постоји 11 специјализованих школа (центра).

У антитерористичкој школи (The Antiterrorist School) обучавају се командоси за различите антитерористичке акције и спасавање талаца.

У извиђачко-патролној школи (The Rocen and Patrol School), поред обуке у извиђању и праћењу, изводи се и обука за дневно-ноћну возњу по беспућу у свим метеоролошким условима.

У школи Bohad 7 изводи се обука из комуникација и савремених технологија (The Communication and Small High-Tech Equipment School).

У школи за специјалце - снајперисте (The IDF School) изводи се основна и допунска обука, која обухвата петонедељни курс за припаднике пешадијских јединица и четворонедељни курс за припаднике специјалних снага. Следи тронедељни курс у јединици Лотар, на коме се командоси обучавају за специјалисту – снајперисту у антитерористичким дејствима.

У алпинистичко-спасилачкој школи (The Climbing Rappelling and Rescue School), обавља се обука у трагању и свим техникама спасавања.

У противтенковској школи (The Anti Tank Infantry Warfare School) стичу се знања неопходна за вођење противклопне борбе и употребу различитих противклопних средстава.

У школи за блиску борбу (The Contact Combat School), стичу се знања из борилачких вештина и употребе хладног оружја.

Морнарички командоси своја знања стичу у две школе – за рониоце (The Combat Diving School) и за подводна дејства, (The Naval Underwater Warfare School), док се обука у падобранству изводи у ваздухопловној бази Tel Nof (The Parashuting School).

ЗМИЈЕ

шће малих група специјалаца (највише 12), употреба хеликоптера и брзих чамца, дрскост, изненадност и успешност препада и минимални губици у редовима специјалаца.

■ БРИСАЊЕ ИДЕНТИТЕТА

Специјалне снаге Израела стручњаци по увежбаности, опремљености и обучености сврставају у сам светски врх тих састана. У њихове редове, по правилу, примају се добровољци са неком од факултетских диплома и активним знањем два до три језика. Обука траје 18 до 20 месеци, у 11 специјалистичких школа (центра).

За припаднике копнене војске и ратног ваздухопловства, извиђаче – падобранце, (Сајерет Канханим), у јавности познате као "крилате змије", обука почиње тестом са називом Гибушон, чији је основни циљ "брисање идентитета" будућег командоса. У току теста кандидати уместо имена добијају број и стално су подвргнути контроли инструктора. То време обуке одликује се излагањем кандидата максималним психофизичким напрезањем: дугим маршевима под пуном ратном спремом у тешким климатским условима, смањеним оброцима хране и минималним коли-

чинама воде, готово без сна и одмора. Напори често достижу границу издржљивости људског организма. За све то време интензивно се изводи обука у борилачким вештинама и гађање из различитог наоружања. На крају теста следи необична провера. У кругу исцртаном на земљи кандидати се по паровима голим рукама "боре до смрти". Даље школовање настављају само "победници".

Друга фаза, у трајању од шест месеци, састоји се од основне војне обуке (Тиرونут), у којој се кандидати распоређују по групама како би развили дух заједништва и свест о значају тимског деловања и испомагања у савладавању најразличитијих потешкоћа. У тој фази, поред изложености максималном напрезању, кандидати се обучавају у руковању различитим врстама хладног и ватреног оружја, а до најситнијих детаља се изучавају разне врсте мина и експлозивних направа. За крај те фазе обуке предвиђен је марш дуг 120 километара, док је место завршног дела обуке *Зид плача* у Јерусалиму, где полажу заклетву.

Трећа фаза је специјалистичка и обухвата стицање знања и вештина из падобранства, алпинизма и употребе оружја којим располажу Арапи.

У последњој, четвртој, фази обуке изучавају се антигерилска и антитерористичка тактика, детаљно се увежбавају акције специјалних тимова и обављају десантирања из хеликоптера. Није редак случај да се ова фаза обуке изводи у стварним борбеним околностима, у обрачу са арапским терористима.

Даља обука интензивно се наставља у јединицама у које су командоси распоређени.

За разлику од обуке извиђача падобранаца, обука припадника специјалних јединица ратне морнарице има неколико етапа:

- шестомесечна основна и напредна обука у једној од пешадијских бригада;
- тронедељни падобрански курс;
- тромесечна напредна обука са оружјем и опремом; основним елементима поморског ратовања, употребе мањих пловних јединица и коришћења експлозива на копну;
- четворонедељни курс за борбене рониоце;
- дванаестомесечна заједничка обука у техници напредног роњења (употреба апарата за дисање затвореног круга), употреба експлозива под водом; упад (продор) на територију непријатеља на разне начине (са ронилачком опремом, падобранима, јуришним чамцима или са подморница).

УДАРНА ПЕСНИЦА

У свакодневном обрачуњу са бројним арапским терористичким снагама, Израел је од стицања независности до данас посебну пажњу посвећивао специјалним снагама, које се организацијско-формацијски налазе у сва три вида оружаних снага и представљају ударну песницу израелске армије.

У копненој војсци припадници специјалних снага Сајерет (Sayeret – извиђачи), распоређени су у четири пешадијске бригаде (Голан, Гивати, Накал и Канханим), односно њиховим падобранским батаљонима и три корпуса (оклопном, инжењеријском и извиђачком). Поред извиђача, у копненој војсци налази се и специјална јединица командоса Дурдеван, те резервна јединица специјалаца Лотар Еилат.

СПЕЦИЈАЛЦИ МОСАДА

Иако у најстрожем смислу не припадају армији, специјалци тајне службе Мосад нераздвојни су део готово свих израелских специјалних операција. Првенствено делују у иностранству, организовани у тимове од по 28 припадника оба пола. Сваки тим има три одељења од по 10 чланова. Прво одељење задужено је за упаде, друго за подршку, а треће чине снајперисти (4 стрелца и 4 осматрача).

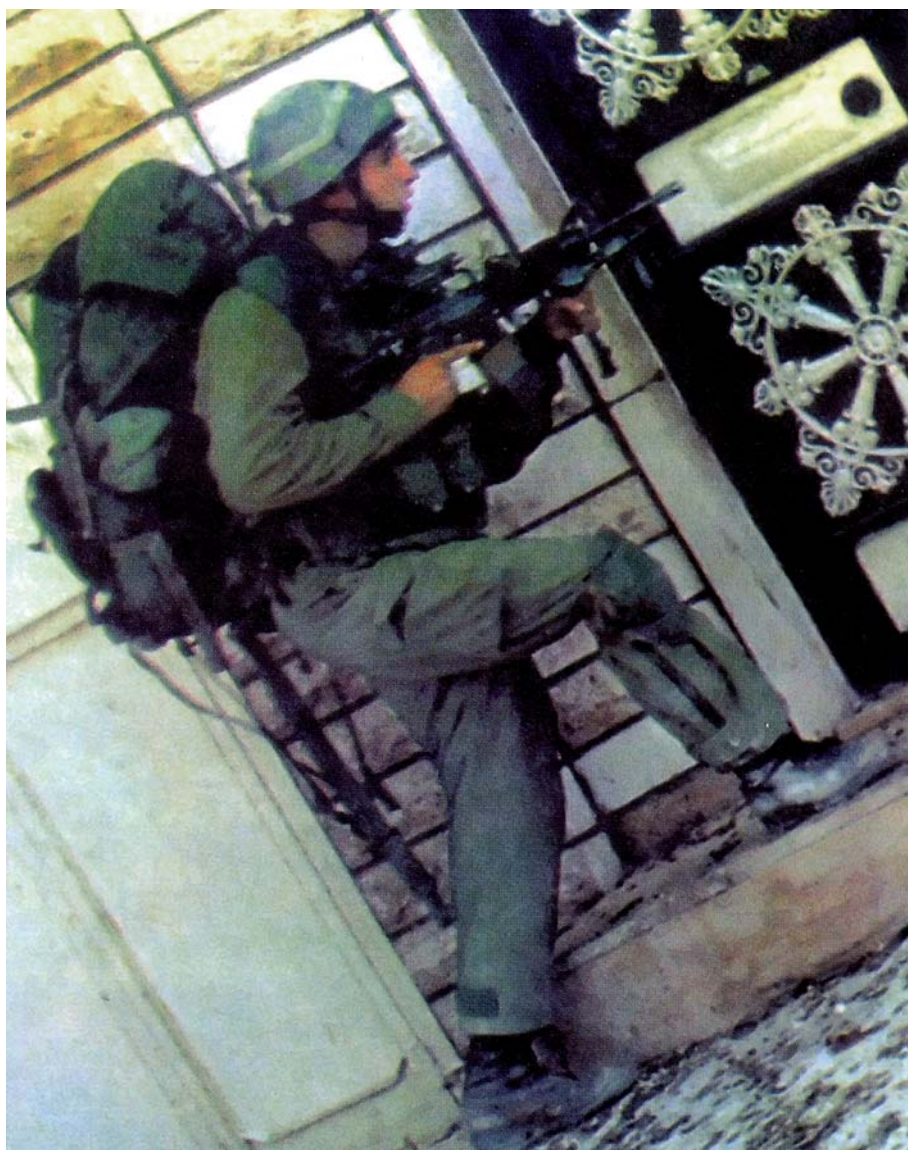
Типичан тим Мосада чине: ударна група од 15 чланова, која делује у тројкама: група Apher, професионалне убице; група Beth, за безбедно извлачење претходне групе; група Heith, логистичка подршка; група Ayin, откривање и праћење циљева и група Korh, одржавање везе и прислушкивање.

Борбени ронилац

Група брзих чамаца
Флотиле 13

Припадник "крилатих змија" у акцији

ШАРОНОВИ КОМАНДОСИ

Године 1953, под командом мајора Аријела Шарона, израелске одбрамбене снаге (Cahal) формирале су специјалну групу – јединицу 101, која је дала печат доктрини данашњих специјалних снага Израела. Јединица је дејствовала ноћу, у мањим групама, инфилтрирајући се дубоко у позадину непријатеља. Одликовала се бруталношћу, због чега је расформирана шест месеци након формирања. Почетком 1954. године ушла је у састав 890. падобранског батаљона, као специјална јединица Сајерет Канханам, популарно названа "крилате змије". Војни стручњаци ту јединицу данас сматрају за једну од најспремнијих специјалних јединица у свету.

НОЋНИ ОДРЕД ДОБРОВОЉАЦА

Претечу данашњих израелских специјалних снага створио је британски мајор Вингејт тридесетих година прошлог века, када је формирао Специјални ноћни одред добровољаца (Special Night Squads). И прву израелску падобранску јединицу формирали су Британци 1943. године, на захтев Јеврејске агенције, с циљем да пруже помоћ устанцима у Варшавском гету и другим гетима широм окупиране Европе.

У саставу оклопног корпуса налазе се две специјалне извиђачке јединице: Сајерет Ширион 500 и Сајерет Ширион 700, које су намењене за извиђање непријатеља на великој дубини, проналажење најпогоднијих путева за продор оклопних јединица, проналажење минских поља, рушење препрека и извођење противоклопних дејстава.

Корпус инжењерије у свом саставу има две специјалне јединице – Сајерет Јел и Сајерет Јесхапс. Прва је намењена за експлозиве, извођење саботажа и минарање, док је друга оспособљена за уклањање свих врста мина, експлозивних направа и бомби.

Извиђачки корпус има две специјалне јединице – Сајерет Маткал, односно Унит 262СМ, најелитнију и најчувенију, у чијем се саставу налази и антитерористички тим Унит 269. Друга јединица – Сајерет Јакмиан јесте обавештајно-извиђачка.

Поред поменутих специјалних јединица, Израел има и јединицу Унит 7149, односно К9, која у антитерористичкој борби користи специјално обучене псе, затим јединицу Сајерет Ероз, намењену за борбу са герилцима, те јединицу Маглан, чија је специјалност даљинско извиђање и противоклопна борба.

Ратно ваздухопловство располаже трима специјалним јединицама: Унит 5101, Унит 5707 и Унит 696.

Јединица 5101 намењена је за ласерско обележавање циљева за потребе ратног ваздухопловства, ослобађање таласа из отетих авиона, дубинско извиђање и спасавање оборених посада авиона и хеликоптера иза непријатељских линија. Јединица броји 40 људи, који су подељени у пет борбених група, свака јачине од по осам људи.

Основни задаци јединице 5707 су: откривање и прикупљање обавештајних података о циљевима, њихово ласерско обележавање и праћење учинака дејства авијације. Јединицу чине четири борбене групе, свака са по осам чланова.

Најмању специјализовану јединицу у ратном ваздухопловству чини јединица 696, која је намењена за трагање и спасавање посада оборених авиона и хеликоптера. Јединица је јачине 35 људи, који су распоређени у 5-7 тимова, сваки јачине 7-8 чланова.

Елиту унутар елите чине извиђачи – падобранци 35. падобранске бригаде, који настављају традицију 890. падобранског батаљона, формираног одмах после стицања независности Израела.

Специјалне снаге ратне морнарице чини 13. флотила Naval Commando (морнарички командоси), која је основана 1948. године. Седамдесетих година прошлог века јединица је реорганизована. Обука је подигнута на виши степен, а њени припадници су специјализовани за дејства у води и под водом и нападе са мора на копно. У њеном саставу налази се врхунски антитерористички тим D4 Naval Commando, обучен за вођење борбе под водом, извођење диверзија у лукама и на бродовима, извођење изненадних препада са мора на копно, пресретање бродова са оружјем и муницијом намењеним терористима и извођење антитерористичких акција високог степена ризика. ■

Станислав АРСИЋ

РАТ У ЛИБАНУ

НЕРЕШИВА ЈЕДНАЧИНА

Одлика Либана је да често није господар сопствене судбине. Аспирације Сирије да прелази границу једнако је, са своје стране, више пута демонстрирао и Израел, а Палестинци су, после "црног септембра" 1970. у Јордану, ново избегличко уточиште били претворили у "државу у држави", којом су располагали више него домаћини.

С адашње разорно стање у земљи кедрова није незапамћена новост. Само је опет на табли нерешива блискоисточна једначина. Откад је 1943. Либан добио независност од француске управе, до данас није успео да усаврши национални идентитет, па су унутрашње разлике и апетити, или потребе из ближе и даље околине вишеструко господарили, од "грађанских сукоба", како су се у раној фази звали, до свих врста страних интервенција, свакако најбруталније сиријских и израелских.

На многим мапама штампаним у Дамаску и нема обележене границе с Либаном, јер се сматра само наследним вилајетом после вековне турске управе. У јуну 1976. председник Асад је са 40.000 војника ушао у Либан да, у савезу с домаћим хришћанским маронитима, дисциплинује Палестинце. Касније се распоред променио у сиријско-палестинско удруживање против маронита, тада у фронту са Израелцима. У време петнаестогодишњег грађанског рата са 100.000 мртвих, власт у Либану је делило или отимало и до четрдесет различитих милиција.

Али питање је, заправо, и колико је уз либански заплет икада пристајао термин грађански рат с обзиром на све сиријско-израелско-палестинске, давно пре тога и америчке, походе у том лавиринту, касније и улогу међународних снага, па и обично беспомоћних одреда Уједињених нација, потом и иранско ангажовање.

Израел је још 1978. имао свој рани краћи војни упад, после кога је на југу оставио сопствене опуномоћенике да управљају, да би 1982. ушао у Бејрут, одакле су избачени Јасер Арафат и ПЛО. То је био само један од врхунаца страдања три и по милиона Либанаца, различитих вера и националних ослонаца, а разарања, атентата, обрачуна и жртава никад није мањкало. Забележено је да је једном Арафат узвикивао да "неће дозволити балканизацију Либана"!

Конечно, израелска војска се 2000. повукла из Либана, најзад и сиријска 2005. године. У међувремену је било и нешто релативне стабилности, а за праве Либанце и успешне обнове. Сада је фитиљ запалила шиитска Божја партија – Хезболах, зачета 1982. од муслиманских имама, благословљена из Дамаска и издашно помагана из Техерана, са задатком да протерује Израел из Либана и да сања о исламској држави иранског типа.

Колико је немоћан пред израелским одговором на ракетни изазов и пруженом приликом коју Јерусалим користи да освета буде стотрука лекција и препорука о непопустљивој чврстости за домаће потребе, премијер Фуад Сињора је у Бејруту ограничене моћи над Божјом партијом – Хезболахом иако су у његовом кабинету бар двојица њених министара. Сињора извесно не жели опасне ратне додире са Израелцима, а лично најмање нагиње радикализму Божје партије, исто толико колико ни Израелци не желе да њега обарају са места премијера.

Подстрек и офанзивни полет Хезболах, извесно је, црпе из Техерана, који свог миљеника буди као добродошлу дугорочну регионалну полуку у компликованом сплету Блиског истока, где Иран тренутно има своје "нуклеарно одмеравање" с Америком и другим светским силама (при чему треба имати на уму и иранску контролу над Ормуским теснацем, кроз који пролази четвртина нафте коју свет троши).

Пре две године Хезболах је разменио једног израелског бизнисмена заточеног у Либану и кости тројице убијених израелских војника, жртава бораца Божје партије још из 2000. године, за 400 Палестинаца и Либанаца из затвора јеврејске државе. Овог пута, поступци, инструкторије и потребе не обећавају сличан математички расплет. ■

Боривој ЕРДЕЉАН

МОДЕРНИЗАЦИЈА КИНЕСКЕ АРМИЈЕ

Планом о производњи и увођењу оружја високе технологије у своје оружане снаге у наредних петнаест година, Кина ће се од великог увозника трансформисати у произвођача оружја и респективан фактор у тој области у свету. Тежиште је усмерено на развој поморских инфраструктура, бродских, авиокосмичких, нуклеарних и информатичких технологија, интерконтиненталних балистичких ракета и ловца бомбардера. Планом развоја војне индустрије Кина планира да оствари два циља: смањивање техничко-технолошких разлика у производњи и поседовању оружја високе технологије у односу на САД, Русију и ЕУ и да смањи издатке за куповину новог оружја за шта је потрошено више од тринаест милијарди долара током 2000–2005. године.

Кина планира да у овој години у оперативну употребу uvede нове интерконтиненталне балистичке ракете типа DF-31 на преносним лансерима, а у наредној њихову модификацију DF-31A са повећаним дометом. У раздобљу 2007–2010. планирано је увође-

ње прве подморнице из серије 094 са интерконтиненталним ракетама JL-2. Увођењем тих ракетних средстава Кина ојачава своје стратегијске нуклеарне снаге, које у овом тренутку располажу интерконтиненталним балистичким ракетама DF-5 намењеним за дејство по целој територији САД, и DF-3, за дејство по територијама земаља евроазијског континента.

Завршним испитивањима једномоторног ловачког авиона типа FC-4 "Свирепи змај", савремене електронике, високих тактичко-техничких својстава и посебно ниском ценом, Кина постаје конкурентни произвођач, привлачан ратним ваздухопловствима неких земаља азијског континента. ■

САРАДЊА ХРВАТСКЕ СА НАЦИОНАЛНОМ ГАРДОМ МИНЕСОТЕ

Традиционална сарадња припадника ОС Хрватске са Националном гардом Минесоте, као део припрема Хрватске војске за чланство у НАТО, ове године је остварена заједничким активностима на полигону Гашинци.

Тежиште је дато на јачању оперативних могућности хрватских ОС у постизању стандарда НАТО у обуци јединица; планирању, организацији и извођењу вежби; припреми за учешће у операцијама подршке миру, постизању интероперабилности на тактичком нивоу применом доктрина НАТО и процедура; афирмисање међуржавне сарадње и партнерства; изградња система међусобног поверења и припрема хрватске јединице за вежбу у Минесоти, у августу ове године. ■

УНИШТАВАЊЕ НАОРУЖАЊА У УКРАЈИНИ

Украјинско Министарство одбране је са НАТО Maintenance and Supply Agency склопило споразум о уништавању 1.000 комада преносних противавионских ракета (man-portable air defence missiles-MANPADS). То је само један од елемената целовитог пројекта о уништавању вишка муниције и оружја којим располаже Украјина. Пројекат уништавања је почео 20. јуна у Шостки, граду на североистоку Украјине.

Након завршетка хладног рата Украјина је располагала са више од седам милиона комада вишка стрељачког и лаког оружја и око два милиона тона муниције различитог калибра. Тако велике залихе оружја и муниције представљале су непосредну опасност

не само за становништво Украјине већ и читав регион, што су показале експлозије у три необезбеђена складишта муниције.

Уништавање противавионских ракета почетни је корак у процесу уништавања првих 1,5 милиона комада стрељачког и лаког оружја и око 133.000 тона муниције. То је до сада највећи појединачни пројекат уништавања вишка оружја и муниције у процесу демилитаризације, икад предузет у оквиру НАТОа. Пројекат је развијен на захтев Украјине, а подржавају га САД и још 12 партнерских и земаља чланица НАТОа. Пројекат уништавања вишка муниције и наоружања је други који НАТО остварује у Украјини. ■

УКРАТКО

>>> АНТИТЕРОРИСТИЧКИ ЦЕНТАР РУСИЈЕ И ГРУЗИЈЕ – Грузија и Русија разматрају могућност формирања заједничког антитерористичког центра у Батумију, у Грузији, као основу за будући међународни центар у коме су учествовале и друге земље региона, САД и ЕУ. Центар је замишљен да буде носилац заједничких активности које би се предузимале у борби против глобалног тероризма.

>>> ГРЧКО–ТУРСКИ ОДНОСИ – Министри спољних послова Грчке и Турске су, након озбиљних тензија изнад Егејског мора, најавили предузимање посебних мера за јачање поверења, које укључују и успостављање директне телефонске линије између генералштабова и команди РВ две земље чланице НАТОа.

>>> ПОВЛАЧЕЊЕ ИТАЛИЈАНСКИХ ВОЈНИКА ИЗ ИРАКА – Италија се својом одлуком о повлачењу јединица из Ирака придружила Јапану, Бугарској и још неким земљама савезничке коалиције. У првом кораку повучено је 1.100 од 2.300 припадника италијанског контингента који је задатке обуке, обезбеђења и обнове ирачких снага обављао у Насирији, граду на југу Ирака.

>>> НАТО ВЕЖБА – Преко 7.000 припадника НАТО снага за брзи одговор (NATO Response Force-NRF) учествовало је на завршној вежби "Steadfast jaguar", у архипелагу Cape Verde, у близини атлантске афричке обале. Вежба је последњи тест провере спремности тих снага пре њиховог увођења у оперативну употребу, октобра ове године.

>>> НОВИ ХРВАТСКИ КОНТИГЕНТ ЗА АВГАНИСТАН – Хрватска је упутила нови контингент од 69 припадника својих оружаних снага у мисију ISAF у Авганистану, чиме се укупан број учесника повећао на 143. Контингент је размештен у подручју Регионалне команде Север у Мазар-е-Схарифу. Контингент сачињавају 42 припадника Наменски организованих снага пешадије, чији је основни задатак обезбеђење базе ISAF у том граду, затим 19 припадника Оперативног тима за везу са задатком обуке јединица Авганистанске националне војске и осам возача. ■

ОКЛОПЉЕНИ ВОЈНИЦИ

Било да су прављени од крокодилске коже, бронзаних или челичних плоча, свиле, дебелих слојева памука, сукна, влакана фибрегласа, најлона, алуминијума, керамике, кевлара и др., једно се зна – панцири су штитили, са мање или више успеха, тело војника. И данас су они синоним за ратника, посебно специјалца, а фирме које их праве усавршавају израду новим материјалима и облицима.

Наштитни прслуци, или “панцири”, врста су заштитне одеће која се носи како би што више умањила повреде које наносе пројектили испалени из ватреног оружја или делови експлодираних граната артиљеријског оруђа. Сам назив “непробојан” је погрешан, јер таква врста заштите не постоји. Метак испален из пушке лети брзином већом од звука и удара у мету силом камиона масе 50 тона, који жури брзином од 150 km на сат. Принцип дејства панцира јесте да ту огромну силу прошири на што већу површину, успори лет пројектила и заустави га како не би могао да продре у тело.

ШТИТНИЦИ ОД СВИЛЕ

Оклоп се користи од времена када се почело с ратовањем. Било да је од крокодилске коже (древни Египат), бронзаних плоча (стара Грчка), металних плочица у кожним прслуцима (Римско царство), увек се у његовој изради користио материјал који је одговарао очекивањем и стварним претњама. Са проналаском ватреног оружја изгледало је да је свакој врсти оклопа дошао крај. Међутим, у средњовековном Јапану је уочено да свила има добра зауставна својства у односу на тадашње пушчане метке велике масе, а мале брзине. Током америчког грађанског рата развијена су два типа оклопа од челика, производи фирми “Кук” и “Етвотер”, чија су зауставна својства потпуно задовољавала. Скоро стотину година након производње, такав оклоп је задржао тане испалено из пиштоља колт калибра 45 АСР (11,43 mm) са одстојања од три метра. Међутим, њихова тежина била је тако велика да је практична примена на бојном пољу била немогућа.

Убиство председника САД Вилијама Мек Кинлија, 1901. године, изазвало чак расправу у Конгресу о непробојним прслуцима од свиле. Међутим, они нису наишли на ширу примену, због два разлога. Први је био висока цена за оно време, око 80 долара, што би данас износило 1.500 долара, а други је био тај што је нова генерација ватреног оружја (које користи бездимни барут и испалује пројектиле велике почетне брзине) знатно умањила заштитна својства свиле. Двадесет осмог јуна 1914, приликом посете Сарајеву, аустроугарски надвојвода Франц Фердинанд није оденуо свој свилени заштитни прслук због велике врућине. Све што се потом догодило, како каже изрека, припада историји.

ПЕШАДИЈСКИ ОКЛОПИ

Током Првог светског рата, чим се са маневарског прешло на рововско ратовање, драматично се повећао број рана нанетих гелерима артиљеријских граната. И док је производња шлемова имала предност, јер је заштита главе најбитнија, ране у пределу грудног коша, трбуха и леђа узроковале су смртност од око 25 одсто, превасходно због пратеће инфекције.

Немачка војска је добила 500.000 грудних штитника названих “пешадијски оклоп”. Произведени су у две величине, мали и велики, и тежили су 10, односно 12 килограма. И ту је тежина била фактор ограничења, те су их махом носиле митраљеске посаде и стражари. Отпорност је задовољавала јер је оклоп штитио од пушчаног метка испаленог са даљине веће од 500 метара, и од гелера. Французи су произвели око 100.000 штитника за грудни кош, повезаних са штитником за трбух, чији је идејни отац био генерал Адријан, творац чувеног француског шлема. Американци су развили тзв. брустер оклоп од хром-

Оклоп Неда Келија

никл челика, тежине 40 фунти (18 kg), који је задржавао тане испалено из пушкомитраљеза лусис, али је тежина и даље била превелика.

Британска војска је показала највеће занимање за развој оклопа. Статистички подаци са ратишта указали су на чињеницу да је 60 до 80 одсто свих рана проузроковано пројектилима мале или средње брзине, као што су гелери гранате, а не велике брзине као што су пушчана танад. Такође је уочено да би око 75 одсто рањеника избегло повреде да је носило неку врсту оклопа. Стога су развијена три типа панцира: тврди, прелазни и меки. Вечита дилема – поуздан, али тежак; или лак, али мање поуздан оклоп, и ту се испољила. Произвођачи су биле приватне фирме, као што су “Вилкинсон” и “Пулман”, а купци војници и официри, односно њихова брижна родбина, јер су војне власти одлучиле да оклопима опреме само два одсто војника.

Поново је уочено заштитно својство свиле, која се у истом тежинском односу показала супериорна у поређењу са манган-челиком, за пројектиле који лете брзином до 300 метара у секунди. Она није пружала такву заштиту од пушчане танади, али их, с друге стране, није ни деформисала као што то чини челични оклоп, те су самим тим ране биле мање тешке. Међутим, производња свиле је много скупља, а њена трајност краћа, па је у влажним рововима брзо пропала. Стога је решење тражено на други начин, а то је учинила фирма из Бирмингема са панциром кемика. Тај дебело постављени прслук састојао се од мноштва слојева памука и свиле сједињених резинском супстанцом. Тежак око 2,5 килограма, могао је да заустави револверски метак калибра 0,455 ича, а уз то је био јефтин и удобан за ношење.

Са завршетком рата угасило се занимање за панцире, али су гангстери у САД током тридесетих година почели да носе јефтине прслук сачињене од дебелог памука и сукна. Они су углавном пружали заштиту од метака мањег калибра, као што су 7,65 mm и 9K (кратка деветка).

ЧЕЛИЧНИ ПРСЛУК

Други светски рат заинтересовао је зарађене стране за ту врсту заштите. Црвена армија је експериментисала са неколико модела “цталној нагрудника” (челичног прслук

Немачки војник носи совјетски панцир

Легендарни аустралијски разбојник Нед Кели, који је на том континенту популаран исто колико и Робин Худ у Енглеској, са тројцом припадника своје банде пружио је огорчени отпор полицији током обрачуна код крчме Гленроуен. Сва четворица су била у оклопима израђеним у домаћој радности, који су штитили главу и тело. Тежина сваког оклопа била је око 100 фунти (45 kg), али је оклоп Неда Келија зауставио седамнаест зрна испалених из пушака типа *мартини-хенри*. Но, двадесет осам рана у рукама и ногама окончало је његов отпор.

Нед Кели, снимљен дан пре погубљења

ка), од модела Сн-38 до Сн-42, који је и усвојен. Састојао се од две челичне плоче дебљине 2 cm, које су тежиле 3,5 kg и штитиле грудни кош и препонски предео. Модел Сн-42 обично је додељиван инжењерцима и танкодесантницима, односно, како су их звали на Западу – “јачачима тенкова”, тј. пешадији која је кретала у битку на тенковима. Ратно искуство је показало да оклоп може задржати метак калибра 9 mm пара, испален из стандардног немачког аутомата МП-40 са даљине не мање од 100 метара, али тежина није била погодна за војнике у нападу.

Јапанска војска је усвојила три типа војничког оклопа, о чијој се употреби релативно мало зна.

Британска армија је брзо реаговала и након Денкерка формиран је одбор за израду пројекта војничког панцира, чији је резултат био телесни оклоп МРС. Прототип је произведен у фебруару 1941. године, а састојао се од три засебне плоче од манган-челика, од којих је свака била дебела 1 mm, док је укупна тежина износила 1,3 kg. Грудна плоча, леђна и трбушна плоча су међусобно повезане тракама, а заједно са тканином у коју су улагане, тежиле су нешто више од 1,5 килограма. Заштита коју су пружали задовољавала је, јер су задржавали тане калибра .38 *смит* и *весон* испалено са даљине од 4,5 метара, пројектил калибра 9 mm пара испален из аутомата *стен* са 100 метара, односно тане калибра .303 (стандардни пушчани калибар британске војске у оба светска рата) са даљине од 700 метара. Међутим, ношење у вежбовним условима брзо је доводило до формирања болних жуљева и изузетно обилног знојења, тако да је делотворност војника била прилично

Црвеноармејци у панцирима Сн-42

Провјерено, мин њет!

Први белоруски фронт 1944.

ФЛАК ОДЕЛА

Први допринос Америке рату у Европи било је формирање Осме ваздушне флоте базиране у Великој Британији, која је 1942. године почела да тешким бомбардерима В-17 напада циљеве у окупираној Европи. Анализа рана које су задобиле посаде указала је на чињеницу да су 70 одсто нанели пројектили релативно мале брзине, што су углавном били делови граната немачких РА топова, тзв. флака. Тај израз, који је усвојен и у другим језицима, долази од скраћенице немачког термина "flugzeugabverkanone", односно топ за одбрану од авиона.

Пуковник Гроу, амерички војни хирург, схватио је да би нека врста оклопа коју би носиле посаде бомбардера знатно умањила проценат рањавања (посада В-17 бројила је 9-10 чланова). У договору са британском фирмом "Вилкинсон", направљене су плочице од манганског челика, које су уметнуте у прслук израђене од балистичког најлона. Ти прслуци су се носили преко летачке опреме (укључујући падобране), тако да су имали копчу за брзо скидање у случају потребе. Названи су "флак одела" и подсећали су на опрему играча бејзбола.

Одмах се у борбеним условима исказала њихова вредност, јер су успешно заустављали све осим директног поготка топовско-митраљеског зрна испаленог из ловачког авиона. У зависности од позиције у авиону, направљено је неколико различитих модела, те је тако постојао и препонски оклоп за пилота, односно доњег, лећног и репног стрелца. Уз то су пилоти и стрелци добили заштитни шлем М4, који је, уз оклоп, смањио проценат рањавања са 5,44 промила по лету на 2,29 промила. Статистика је показала и да је смртност од повреда грудног коша опала са 36 на 8 одсто, а трбушних повреда са 39 на 7 одсто.

Пилот бомбардера у стандардном летачком панциру

умањена. Када је схваћено да би производња МРС оклопа ишла на уштрб броја војничких шлемова, знатно је смањена наручена количина, те је произведено 200.000 комплета, који су углавном додељени краљевском ваздухопловству (RAF). Преостале су махом добили падобранци, а масовна употреба тог типа оклопа забележена је током злосрећног десанта код Арнема у другој половини 1944. године.

ДОРОН ЗА МАРИНЦЕ

Током маја 1943. године компанија за израду хемијских производа "Доу" произвела је материјал састављен од влакана фибрегласа повезаних метакрилатом изузетне балистичке отпорности, касније назван дорон. Паралелно су га тестирале војска и морнарица САД, и утврђено је да дебљина од 1/16 инча (око 0,16 mm) зауставља пиштољско таче калибра .45. Али приликом испитивања уочен је проблем тзв. тупе трауме, који постоји код свих панцира. Она настаје као последица угибања еластичног заштитног материјала под притиском пројектила. Тако пројектил не мора увек да пробије панцир да би, у одређеним околностима, нанео тешке, па чак и смртоносне повреде кориснику. Сила коју преноси може довести до руптуре, односно пуцања срца или јетре, лома костију и повреда нервних влакана. Данас се при пројектовању сваког панцира решавању тог проблема посвећује посебна пажња.

Војска САД се одлучила за комбинацију најлона и алуминијума, а морнарица за дорон због његове мале тежине у води, но Други светски рат је завршен пре него што су ти панцири могли бити испробани на бојном пољу. ■

Др Александар МУТАВЦИЋ

(Наставак у следећем броју)

ПРЕСРЕТАЊЕ БАЛИСТИЧКИХ ПРОЈЕКТИЛА

Могућности америчких снага за одбрану од балистичких пројектила (ballistic missile defence, BMD), стационарних на бродовима, приказане су недавно током последње експерименталне фазе, када је Standard Missile 2 (SM-2) Block IV, успешно извео пресретање циља – балистички пројектил у његовој завршној силазној (ендоатмосферској) фази лета. Такав начин пресретања специфичан је због непогрешивог времена када треба пресрести и уништити пројектил, што се доста разликује од стандардног Aegis система пресретања, који подразумева делове откривања, праћења, уништења и контролу резултата дејства.

Ратној морнарици САД је до сада од осам покушаја успело да седам пута пресретне балистички пројектил. Претходна испаливања и пресретања урађена су пројектилом SM-3 у ексоатмосферској фази лета. Та демонстрација имала је приоритетни циљ да потврди како се тај концепт технички може извести у пракси.

Америчка РМ има велике залихе SM-2 пројектила. До сада је стандардни Aegis систем модификован за пресретање пројектила у завршној силазној фази на бродовима више класе, на 15 ракетних разарача и три ракетне крстарице. ■

БЕСПИЛОТНА ПОДМОРНИЦА НИЈЕ ТАЈНА

Компанија BAE Systems прва је која је недавно открила вео тајне са новог беспилотног средства намењеног за задатке под водом. То је ново аутономно средство које је развијено и припада умреженој породици беспилотних система који покривају ваздушну, копнену и морску компоненту.

Вишенаменско беспилотно подморничко средство TALISMAN направљено као део развојне стратегије компаније, са мисијом да испољи своју аутономност за обавештајне сврхе, оперативну делујући у увезаном систему са другим средствима сличне намене.

У изради је примењен "тотални приступ", који има бројна истоветна својства и користи заједничке технологије већ примењене у беспилотним летелицама типа Corax, Heri and Raven, које су први пут приказане јавности почетком 2006. године.

TALISMAN одликује потпуно комплексан систем, који се састоји од самог уређаја за осматрање у подводним условима, даљинске конзоле, комуникационог модула, јаке софтверске подршке и друге пратеће опреме. Тежина те беспилотне подморнице је око 1800 kg, дужина 4,5 m и ширина 2,5 m. ■

РАЗВОЈ СИСТЕМА ЗА РАНО ОТКРИВАЊЕ

Многе земље све више захтевају набавку система за рано откривање и упозорење, а то је последица све веће претње од балистичких и крстарећих пројектила, веће употребе авиона за илегалне сврхе (за шверц дроге, на пример).

Истовремено, нови системи и решења настоје да одговоре новим претњама од летелица које имају стелт технологију или представљају тешко уочљиве циљеве (low-observable, LO targets).

У децембру 2005. године Lockheed Martin компанија, која је преузела акције од компаније Goodyear airship operation, добила је уговор у вредности од 149.000.000 долара да направи прототип "ваздушног брода за велике висине" (High Altitude Airship, HAA) према потребама Агенције за одбрану од пројектила. Брод је планиран за летове на висинама већим од 60.000 фита (више око 20 km), уз коришћење соларне енергије, која би му дала немерљиву издржљивост. Очекује се да прототип буде спреман за прво полетање током 2009. године. ■

Два америчка програма користе опробане приступе за побољшање регистрација тешко уочљивих одлика (параметара) на радару за ваздушно осматрање. Према првом, селектује нижу фреквенцију од микроталасног фреквентног опсега, где иначе раде углавном сви радари за ваздушно осматрање. Због тога многи обриси које региструје апсорпциони материјал-површина на радару бивају бескорисни.

Радар на систему E-2S Hawkeye систем ради на UHF подручју, и таква опција уграђена је и у нови Advanced Hawkeye Radar E-2D, од кога се очекује да штити флоту од тешко уочљивих циљева. Други једноставни приступ у откривању мањих циљева јесте у постављању веће радарске решетке – антене због већег упијања енергије коју летећи објекат зрачи. То је веома скуп и компликован начин надградње за већину мобилних родарских земаљских платформи, изузев у једном случају: када је платформа авион. ■

ЗА ЖИВОТ

Покушавам да се обрачунам са погрешним начинима да се превазиђе проблем смисла живота. Исмевам, критикујем и одбацујем све оне људске глупости и заблуде које су на том плану настале током историје. Не налазим одговор на питање шта је смисао људског живота, али налазим одговоре на питање шта – није. Недовољно за срећу, довољно за живот без лажи.

БЕЗ ЛАЖИ

Н а великој ретроспективи југословенске кинематографије, организованом у Центру Помпиду у Паризу 1987. године, Горан Марковић је био представљен са четири филма. Само тај податак, издвојен из биографије, већ довољно говори о значају филмова Горана Марковића за југословенску кинематографију друге половине 20. века.

Редитељски, Марковић се опробао у скоро свим жанровима. Почео је са документарним филмом, радећи на телевизији. Крајем 1976. године снима свој први играни филм, драму из живота малолетних делинквената "Специјално васпитање", који представља право откриће и већ 1977. године добија на Фестивалу југословенског филма у Пули четрнаест награда, на међународном филмском фестивалу у Манхајму, Немачка, четири, а у југословенским биоскопима бележи до тада незабележене рекорде. Комедију "Национална класа" снима 1978, и она постиже још већу гледаност код југословенске публике. Нову комедију, снажну друштвену сатиру "Мајстори, мајстори" снима 1980, а филм добија на Првом међународном филмском фестивалу у Манили, Филипини, награду за режију "Златни орао". Две године касније снима један од својих најбољих филмова, омаж Алберу Камју, филм о зарози великим богињама у Београду "Вариола вера". Тај филм катастрофе такође постиже велики успех код публике, а на фестивалу медитеранских земаља у Валенсији, Шпанија, осваја прве награде за сценарио и режију. За исти филм Марковић бива награђен Октобарском наградом града Београда. Политички филм који говори о жртвама студентске револуције из 1968, на ироничан и самоироничан начин – "Тајванску канасту", снима 1985, а свој први хорор "Déjà vu", (Већ виђено) – 1987. године и он односи све прве награде на тадашњим југословенским фестивалима. "Сабирни центар", који такође побеђује на свим југословенским фестивалима, и уз то добија Grand prix на фестивалу медитеранског филма у Валенсији, Prix special и Prix de la critique на Фестивалу фантастике у Аворијазу, снима 1989. године. Југословенско-француску копродукцију "Тито и ја" завршава 1992, филм учествује у званичној селекцији Међународног филмског фестивала у Сан Себастијану, Шпанија, где добија награду за најбољу режију и награду за најбољу улогу. Француско-бугарску копродукцију "Урнебесна трагедија" снима током 1994, а 1995. године филм добија Grand prix за режију на Међународном филмском фестивалу у Монреалу.

Аутобиографски играно-документарни филм "Србија нулте године", који је исте године приказан у програму Нове територије Венецијанског фестивала, снима 2001, а 2003. године режира играни филм "Кордон", који добија Grand prix Americas на фестивалу у Монреалу.

За позоришне представе *Турнеја*, *Говорна мана*, *Парови*, *Пандорина кутија* и *Villa Sachino*, Горан Марковић је и писац текста и редитељ, а недавно режијски потписује *Поморанџину кору* у Атељеу 212. Већ средином августа у Филмском граду на Кошутњаку очекује се премијера занимљивог пројекта, који ће обухватити две драмске поставке које ће се играти симултано. То су Капдеронов комад *Живот је сан* и парафраза на њега, пародија коју је Горан Марковић написао деведесетих – *Осма седница*, једини позоришни комад тог аутора који никада није изведен, због разумљивих разлога када се погледа време у коме је насто и чиме се бави.

Све те чињенице, без икакве потребе за додатним објашње-

њима, јасно заокружују став по коме је Горан Марковић изузетан редитељ, али и један од најпрецизнијих филмских хроничара година које су прошле.

Како уопште изгледа тај пређени пут? Које су му упоришне тачке, заблуде, трагања?

– Свако од нас живи разапет између околности и избора које је у њима начинио. Сада ми је тешко да кажем да ли сам у току свога живота правио праве изборе или сам дозволио да околности одреде мој пут. На пример: никада нисам био, па ни сада то нисам, уверен да ли сам рођен за посао који обављам. Можда сам могао бити познати лекар, богати трговац некретнинама или омиљени поштар у неком крају Београда. Овако, као веома млад (нисам имао ни деветнаест), кренуо сам овом стазом, којом и данас ходам, и крећем се њеном кривуљом, ево, већ четрдесет година. Да ли сам погрешно? Неко ће набројати моје награде и поменути углед. Ја ћу, као контрааргумент, поменути срећу. Претпостављам да ће на крају резултат бити 0:0...

Како Вам је изгледао живот из перспективе младости, студија режије у Прагу, новог времена, које обећава, а како Вам изгледа данас – после искуства?

– Мој основни утисак је да је живот довољно дугачак да се у њему одиграју невиђени обрти. Поготову сада, када се ствари и процеси тако убрзавају. Када сте поменули Праг, шездесетих, док сам ја тамо студирао, Чехословачка је у економском и моралном смислу била последња од свих земаља Источне Европе. Ми (сада већ непостојећа земља Југославија) били смо најсрећније место за живот. У међувремену се ситуација сасвим обрнула. За само четрдесетак година...

Ваши филмови су иначе хронологија времена које смо живели. "Сабирни центар" и година у којој настаје 1989, својеврсно су предсказање за године које су уследиле, године ратова, страдања и безумља свакојаке врсте којима је обележена последња деценија 20. века. Да ли је то ствар оне посебне перцепције која се приписује уметности и уметницима?

– То више зависи од гледалаца и онога што је у њиховим душама него од самог дела. Мени је неколико људи пришло и упитало ме како сам 1982. године, када је снимљен филм "Вариола вера", могао да предвидим ситуацију у којој ћемо се сви ми наћи 1992, десет година касније, током санкција. За то имам одговор: не само да нисам ништа предвиђао за десет година унапред него сам, једноставно, реконструисао оно што се догодило за време праве епидемије великих богиња, десет година раније, 1972! Тај случај је уједно потврда да нам догађаји понекад дају сасвим јасне сигнале, али да их ми не примећујемо. Требало је, дакле, док смо примали вакцину те 1972. године, повезати један и један и схватити шта ће бити с нама у будућности. То и није било тако тешко: епидемија искорењене тропске болести у срцу Европе! Зар није било јасно да нешто није у реду са друштвом у коме живимо? Зар није било јасно да је социјализам као облик организованог живота на издасију? Требало је побунити се, тражити да се живи нормално. Али нико то није учинио. Били смо поспани и корумпирани. То сада плаћамо.

Постоје слике, мисли, реченице које су својеврстан зенит неког филма. Сећам се филма "Било једном у Америци" и реченице коју Роберт де Ниро изговара Џејмсу Вудсу на питање шта је радио свих тих година, колико се нису видели: Рано сам одлазио на славање. У "Тајванској канасту", ако се не варам, бирате цитат Бранка Миљковића: Ако смо пали, паду смо били склони. Јесмо ли ми као народ генерално склони паду? Шта нам се дешава, јесмо ли превише окренути прошлости, идолопоклонству, теорији завере, великим вођама...? Шта је са елитом, интелектуалцима, гласом савести?

– Ту је, по мом мишљењу, реч о незрелости. Сваки народ коме је потребан вођа је или незрео или очајан (Немачка тридесетих). Мислим да је слепо корачање иза једног човека равно филозофском самоубиству. Ја, дакле, нисам способан да живим сам свој живот,

потребно ми је да ме неко кроз њега води? Зар вам то не личи на увреду здравог разума? Лично, не верујем у идеје које би важиле за све. Штавише, мислим да је сваки човек случај за себе и да тренутно светом колају милијарде истина. Наравно да постоје заједничке ствари, афинитети, укуси, традиција и слично, али да нешто што други мисли може за мене бити апсолутна истина, то не! Зато све мање верујем у групе. Навијачи, политичке партије, нације... У свакој од тих групација појединац признаје да његова глава не вреди ништа. Важна је општа ствар, други мисли за мене... Тужно. Али изгледа да је општа тежња у свету: десница, национализам, мржња према другима, милитантне религије. Куда то води?

Док преноси живот на филм редитељ губи сопствени живот – рекао ми је једном Боро Драшковић, а Лордан Зафрановић каже да се некада осећа као заточеник сопственог филма. Да ли сте Ви имали ту врсту оптерећења сопственом професијом? Шта је са те две стварности: целулоидном и Вашом сопственом?

– Да, има и таквог схватања поретка ствари... Не знам. Мислим да је ту пре свега реч о – причи. Да ли делови нечијег искуства могу постати прича? Да ли оно што видимо и осећамо може постати материјал за нешто што има свој почетак, средину и крај? У животу то није тако, све тече стихийски и временски неодређено, али у драми... Када уоквирите свој поглед на свет у границе једног двосатног филма, онда то није више само ваше искуство, ваш живот. То постаје опште добро, које, што је чудно, почиње да се удаљава од вас. Ваш живот више није само ваш, изнели сте га на видело, на пијаци, у крајњој линији. Мислим да наш посао понекад личи на стриптиз.

Последњих година неупоредиво чешће режирате у позоришту него на филму. Позориште је таквим следом на добитку, недавна "Поморанчина кора" добар је показатељ за то, а филм на губитку, недостаје нам Ваше виђење времена садашњег. Да ли је то стицај околности, ствар избора или морања било које врсте?

– За мене, филм и позориште нису медији који се искључују. Знам да понеки синеасти не залазе у позориште, док се један број позоришних редитеља плаши компликоване технологије филма. Али када превазиђете техничке тешкоће, схватате да у основи између позоришта и филма постоји нешто слично... Драма. То је оно чиме се ја бавим, без обзир на то да ли је снимам, постављам на сцену, пишем у облику комада или сценарија. Драма. То је оно што мене занима, све остало су питања техничке природе.

Поменули сте у једном разговору да много нежнија осећања гајите према својим неснимљеним пројектима, којих имате пун подрум, него према онима које сте снимили. Неке од тих неостварених идеја могле би већ овог лета на Кошутњаку да оживе. Шта нам можете рећи о томе?

– Постоји занимљив пројекат који ће се овог лета оствари у Филмском граду у Кошутњаку. Он ће обухватити две драмске поставке, које ће се играти симултано. То су чаробни Калдеронов комад *Живот је сан* и моја парафраза на њега, пародија коју сам написао деведесетих – *Осма седница*. То је мој једини позоришни комад који није изведен, због разумљивих разлога када се погледа време у коме је насто и чиме се бави.

Човек одвајкада покушава да се нагоди са судбином, разрешавајући свој усуд трагањем за смислом. Како се сналазите?

– Покушавам да се обрачунам са погрешним начинима да се превазиђе проблем смисла живота. Исмевам, критикујем и одбацујем све оне људске глупости и заблуде које су на том плану настале током историје. Не налазим одговор на питање шта је смисао људског живота, али налазим одговоре на питање шта – није. Недовољно за срећу, довољно за живот без лажи.

Не верујем у то да треба тражити поруку у неком уметничком делу, али обликујући га, уметник настоји да нам нешто саопшти. Каква је Ваша прича?

– Да. Уметничка дела немају потребе за поруком. Ја причам приче. Често ми се њихово значење указује много касније, када је дело већ готово. Путоказ ми је интуиција. На њу се потпуно ослањам. У њој је све што имам. ■

Драгана МАРКОВИЋ
Снимио Бранко ЈОВАНОВИЋ

НОВА ХУМОРИСТИЧКА СЕРИЈА

ВАНЗЕМАЉАЦ ЈЕ МЕЂУ НАМА

Немојте очајавати због сваке ситнице. Покушајте да сагледате све проблеме са позитивне стране. Када бисмо се смејали чешће, макар једни другима, овај свет би изгледао другачије и лепше – својеврстан је мото са којим се већ у августу снима прва клапа хумористичко-забавне серије "Ванземаљац", у реализацији Заједница радио-телевизијских станица Србије, "Застава-филма" и Yump consulting-а, агенције за маркетинг и тржишну комуникацију. Први сет серије од 12 епизода биће заокружен у студијима "Застава-филма" и неутралним објектима у Београду. Прва клапа се очекује током августа, а емитовање на фреквенцијама телевизијских станица Србије (око 50 ТВ станица) предвиђено је за другу половину септембра.

Јесмо ли заиста толико уображени да верујемо како смо сами у свемиру, питање је на које ће одговоре за све нас покушати да пронађе занимљива ауторска екипа. Писац сценарија Драгомир Јерковић ће са ауторима посебних прилога: Радивојем Бојчићем,

Милованом Вржином, Јасмином Буквом и Драгутином Милановићем – дати већ по препознатљивим рукописима – очекивани допринос. Ликове у серији ће, између осталих, тумачити: Тома Курузовић, Марија Каровић, Игор Јокановић, Станислава Нолл, Милан Митић, Војо Цватановски, Војин Радивојевић... Уредник серије је Слободан Стојановић, сценографијом и костимом позабавиће се Александар Курузовић, музиком Милутин Поповић Захар, а за директора фотографије одређен је Жарко Пекез. Серију редитељски потписује Милош Поповић, а супервизор режије је Драган Елчић.

Дакле, забава и смех су нам обећани. Није ли то оно што нам је, у оваквим временима, а времена су увек онаква и оваква, и те како потребно. ■

Д. МАРКОВИЋ

СА ФЕСТИВАЛА ТЕЛЕВИЗИЈСКОГ ЕТНОЛОШКОГ ФИЛМА

ПРИЗНАЊА ЗАСТАВА-ФИЛМУ

У Кучеву је, од 12. до 15. јула, под покровитељством Министарства културе, Министарства трговине, туризма и услуга и СО Кучево, одржан јубиларни –15. међународни фестивал телевизијског етнолошког филма – ФЕТЕФ.

Војнофилмски центар "Застава-филм" већ 10 година пружа техничку подршку Фестивалу и учествује као продукцијска кућа са својим филмовима у такмичарском делу програма.

Ове године, у конкуренцији од 43 филма са етнолошким темом и 14 продукцијских кућа, "Застава-филм" је, другу годину заредом, освојио Гран при Фестивала.

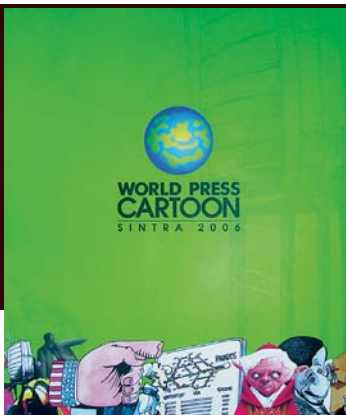
Продукцијском остварењу те војне установе, филму "Неимари", редитеља Николе Лоренцина, додељен је "Златни пастир", и тај филм је самим тим проглашен за најбољи на Фестивалу.

У пратећем програму Фестивала, поводом 10 година сарадње, приказана је и ретроспектива продукције ВФЦ "Застава-филм". Поред освојене награде за најбољи филм, Фестивал је нашој установи доделио Специјално признање за допринос Фестивалу и очувања културне традиције. ■

Текст и фотографија Срђан ГРЧИЋ

"ОДБРАНА" НА СВЕТСКОЈ ИЗЛОЖБИ КАРИКАТУРЕ

Овогодишња међународна изложба новинске карикатуре World Press Cartoon у португалском граду Синтри у званичну селекцију уврстила је и рад Југослава Влаховића "Комедијанти" из првог броја магазина "Одбрана". Избор најуспелијих илустрација из светске штампе објављених током

2005. године обухватио је 464 радова 213 карикатуриста из 48 земаља.

Годишње изложбе графичког хумора из водећих светских часописа препознатљиво су културно и туристичко обележје града Синтре, а приређују се у мају у репрезентативном Културном центру Олга Кадвал. Касније поставка обиће свет излагањем у више градова, по распореду који се прави за сваку годину. Изложбу прати и обиман каталог, са свим изложеним радовима, а један примерак недавно је стигао из Португала на адресу магазина "Одбрана".

Престижна светска смотра новинске карикатуре има и такмичарско обележје, са вредним наградама за најуспелије радове. За World Press Cartoon 2007, "Одбрана" ће конкурисати избором радова Николе Оташа објављених током ове године. ■

Еван КОЛМАН

ЦИХАД АЛ КАИДЕ У ЕВРОПИ (2)

"СВЕТИ РАТ" СТИЖЕ У БОСНУ

У рану јесен 1992. нова база за цихад на Балкану брзо је нарастала. Уз помоћ утицајних муслиманских свештеника са Блиског истока и команданата Ал Каиде, ратна машина муџахедина, тако добро позната у Авганистану, успешно је оживела хиљадама миља на западу, у срцу Европе, где је, заправо, настајала нова европска исламистичка војска.

Када је током пролећа 1992. започело ратно крвопролиће, бошњачка влада под вођством муслимана била је без наоружања, људства и скоро сасвим у дефанзиви. Западна дипломатија је осудила нападе етничких Срба, али то није имало одјека и муслимани су збили своје војне редове како би се борили против супериорније војне силе.

Та озбиљна невоља која их је снашла привукла је пажњу муслимана из других делова света, а нарочито оних са Блиског истока. За време рата хиљаде млађих мушкараца, понесених изопаченим осећањем верског јунаштва, одлазиле су у Босну наводно у нади да ће одбранити стару муслиманску заједницу на Балкану којој је претила опасност. Први добровољци који су стигли били су пуни ентузијазма, али нису имали баш велико војно искуство, нити организоване вође. Природно, тај упадљиви недостатак добре организације повлачио је за собом и недостатак основне војне опреме и залиха. Ти рани "муџахедини" су се углавном прикључивали бошњачким цивилним одбрамбеним снагама, које су, по њиховој процени, "биле прилично неуспешне". Стога не изненађује то што су ти страни војници били разочарани због лоших резултата у односу на напоре које су улагали.

Недуго затим, исламски екстремисти који су долазили из далека уложиће озбиљне напоре како би помогли Бошњацима. Ти младићи, задојени верском мржњом и политичком идеологијом, били су одлучни да покрену глобалну плиму против "нев-ерничких" режима, чак и оних ван традиционалних граница Блиског истока. У првим редовима арапских добровољаца у Босни били су муџахедини, ветерани антисовјет-

ског цихада у Авганистану, земљи која је послужила као "институт за учење цихада" и место рођења Ал Каиде.

У ПОТРАЗИ ЗА БОСНОМ

Босански рат се, изгледа, десило у погодном тренутку за Арапе – Авганистанце. У јануару 1993. године пакистанска влада је зарад уклањања авганистанског цихада, наредила затварање канцеларије арапских муџахедина у земљи и запретила свим илегалним борцима који су намеравали да остану у Пакистану званичном депортацијом. Месец дана касније, ФБИ је тајно снимео једног вишег египатског вођу цихада како телефоном нуди да пошаље нове добровољце у арапско-авганистанске кампове у Пакистану. Речено му је: "Сви су затворени, шеиче, ништа није остало... чак и База (Ал Каида) потпуно је затворена и сви су отишли одавде... осим за случај ванредних ситуација." Ти расељени људи суочили су се са озбиљним проблемом, јер њихов повратак у домовину значајно би хапшење, мучење а вероватно и смрт. У то време један саудијски портпарол Арапа – Авганистанаца у Џеди објаснио је за медије: "Алжирци не могу у Алжир, Сиријци не могу у Сирију, нити Ирачани у Ирак. Неки ће се одлучити за одлазак у Босну, а други ће морати да остану стално у Авганистану." Његове процене биле су тачне и изванредно број истакнутих арапских герилца напустио је јужну Азију у потрази за новим животом, азилом и "светим ратом" у бруталном грађанском рату на Балкану.

Међу тим људима нарочито застрашујућа фигура био је шеик Абу Абдел Азиз Барбароса (Црвенобради). Након што су муџахедини освојили Кабул, у априлу 1992. године, шеик Абу Абдел Азиз је, са још четири неидентификована арапско-авганистанска команданта ветерана, отпутовао у Босну и Херцеговину како би "проверио терен" и одлучио да ли ће Балкан бити плодно тло за измештање арапско-авганистанског покрета, који званично није више био добродошао у Пакистану. Међутим, за разлику од других далеких станица на својој светској турнеји муслиманских "жаришта", Босна је заиста била страна земља за исламске екстремисте Блиског истока. Многи су признали да пре него што су западни медији почели да извештавају о грађанском рату који се ширио у Босни никада раније нису чули за то место. У интервјуу за магазин "Ал Дава" Абу Абдел Азиз је изјавио да у том тренутку "нисмо били у стању да схватимо где је Босна, да ли је у Америци, на јужној хемисфери, или можда у Азији. Нисмо имали појма где се налази. Када смо установили да је то део Југославије, у источној Европи, и даље нисмо знали колико је тамо било муслимана, нити смо знали како и када је ислам тамо доспео".

Али након што су били сведоци неправедног крвопролића, саудијски припадници цихада брзо су закључили да је то заиста легитимни свети рат. "Сви Муслимани би требало да учествују", предложио је, "било новчаним доприносом, бринући се о сирочићима и удовицама, збрињавањем избеглица или борећи се у цихаду." Абу Абдел Азиз није се заносио илузијама у погледу своје мисије у Босни. Иако је део времена провео подстичући исламски мисионарски рад (дава), упозоравао је: "Нисмо овде да бисмо обезбеђивали храну и лекове... има доста организација које то раде. Ми доводимо људе."

После његовог доласка, вођство муџахедина у Босни и Авганистану именовало је шеика Абу Абдел Азиза за првог емира, односно команданта, Арапа – Авганистанаца у Босни. Нови емир је убрзо формирао свој

штаб у кампу за обуку у Мехурићима, у близини Травника, у централној Босни.

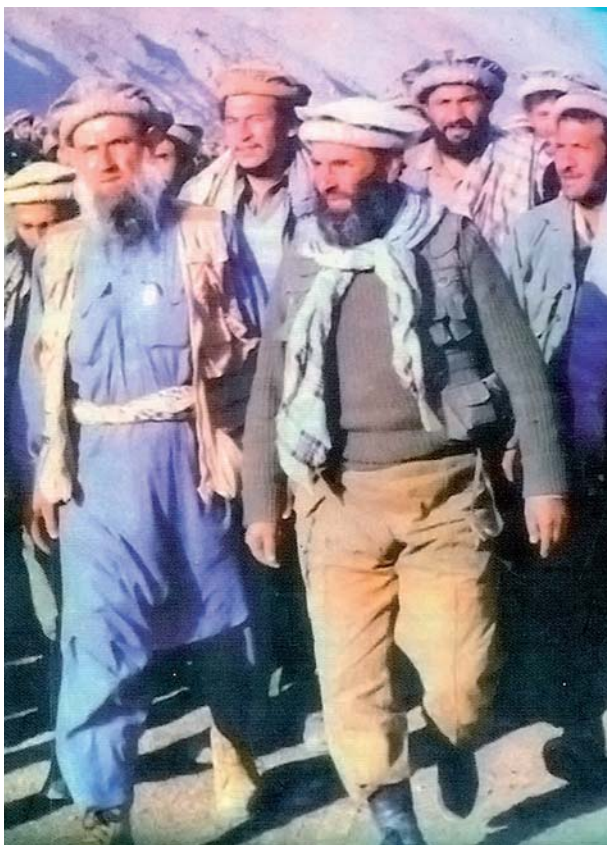
У првим месецима рата, у пролеће 1992, милитантни Египћанин шеик Анвар Шабан доделио је себи епску улогу политичког вође (подсећа на стил Абдулаха Азама) и главног портпарола страних муџахедина стационираних у Босни. Шабан је био познати ветеран из авганистанског цихада, а касније је постао и имам (челник муслиманског свештенства) исламског културног Института у Милану, Италија. Шабан је настојао да убеди своје следбенике да је смрт у борби приликом одбране ислама префињена и часна судбина. На једном месту у свом предавању следбеницима рекао је да "је особа са здравим (верским) убеђењима она која је свесна да може умрети у било ком тренутку, ма где се налазила, јер зна да ако Алах жели да сада будемо погођени, бићемо убијени и ако Алах жели да нас погоди на фронту, онда ћемо тамо и страдати, али ако Алах жели да нас убије у нашем дому, у кревету, онда ћемо ту и умрети. Тако да муџахедин (свети ратник) зна да смрт може да му дође у било ком тренутку када то Алах жели, па се не боји смрти."

КАМП МУЏАХЕДИНА У ЗЕНИЦИ

У лето 1992. године шеик Анвар Шабан предводио је прву кваз-изванредну делегацију која је дошла у Босну, у пратњи кохорте. Шабан је, након тога, дуже од три године био духовни и политички шеик страних муџахедина на Балкану. Али, како су сами борци сведочили, "шеик Анвар није био само књишки учењак, био је учењак који спроводи у праксу оно што проповеда и бори се против угњетавања на сваком нивоу, баш као и његови другови и раније генерације муслимана... са књигама у рукама и у војној униформи. Не само да је подучавао већ се и борио". Заиста, с таквим речима хвале човек не може а да не истакне значајне паралеле између улога Палестинца Абдулаха Азама у Авганистану и Египћанина Анвара Шабана у Босни. Чини се да су извори Ал Каиде учили то својство; на једном аудиоснимку предстваници муџахедина су покушали да одгонетну мистериозни живот Шабана и забележили су да је "идући стопама шеика Абдулаха Азама шеик Анвар Шабан, одговоран за одреде муџахедина у Босни... учио је, охрабривао и инспирисао борце, постављајући исте темеље у Босни које је шеик Абдулах Азам поставио у Авганистану".

У мају 1992. године стигли су команданти арапско-авганистанских муџахедина и, под вођством шеика Анвара Шабана и емира Абу Абдела Азиза Барбаросе, формирали кампове за цихад на две главне локације: у напуштеном пензионерском дому у Зеници, у централној Босни (око 30 километара даље) у Мехурићима, око десетак километара од Травника, у подножју једне стене "која је обично служила као сточна пијаца". Било је и мањих група страних муџахедина стационираних на планини Игман, јужно од Сарајева (под надзором "генерала" Абу Ајмана ал Масрија); и у месту Турбе, Радина, те другим местима у долини Лашве у централној Босни.

Команданти су организовали кампове по узору на авганистански модел: интензивно, агресивно регрутovanje и обука у војној тактици, са конфронтационим обликом исламског фундаментализма позајмљеним из кампова за обуку Ал Каиде у Хиндукушу. Пропагандни видео-материјал војне обуке у бошњачким камповима одсликавао је велику сличност са камповима Ал Каиде у Авганистану: захтевне гимнастичке вежбе, савла-

Авганистан – "институт за учење цихада"

давање пешадијских препрека, курс основног наоружања и употребе експлозива, а били су ту и герилци обучени у црно, са брадама, певајући шахаду: "Ла-илах-ил-Алах, Мухамедурасол Алах" ("нема Бога осим Алаха, а Мухамед је његов пророк").

Крајем августа шеик Абу Абдел Азиз рекао је једном британском новинару: "Сада имамо приличан број људи и са сваким даном их је све више. Већина се борила у Авганистану, али за неке је ово први пут да учествују у цихаду."

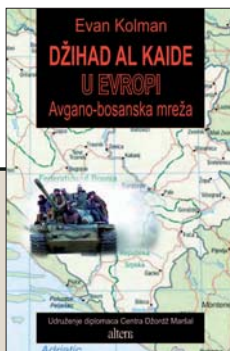
Одмах је било јасно да ће више вођство морати да организује набавку оружја и другог неопходног војног материјала. У том погледу шеик Абу Абдел Азиз започео је прикупљање средстава и регрутовање новог људства како би покренуо помоћ подршке цихаду. Вести о босанским муџахединима пренео је извесном броју фундаменталистичких муслиманских свештеника широм Блиског истока, који су се често укључивали у редове Арапа – Авганистанаца. Ти радикални свештеници, очигледно подстакнути наизглед бескрајним призорима цивилног крвопролића у Босни, корили су своје следбенике да су кукавице и "неверници" ако не помогну муџахединима да поразе "следбенике распећа" на Балкану. Попут Анвара Шабана, многи су били вољни и спремни да Босну претворе у други Авганистан. Према пропагандним снимцима Ал Каиде, најзначајније верске вође које су понудиле своју помоћ арапско-авганистанском цихаду у Босни били су: шеик Салман ал Авдах (Саудијска Арабија), шеик Омар Абдел Рахман (Египат), шеик Абу Талал ал Касими (Египат), шеик Абдул-Масид аз-Зиндани (Јемен) и шеик Омар бин Ахмад Саиф (Јемен). Ти људи су увек присутни у свету верски мотивисаног тероризма, који је био непосредна инспирација насиља што га је починила међународна мрежа Ал Каиде.

ВЕРСКИ РАТ ПРОТИВ ХРИШЋАНСТВА

Шеик Салман ал Авдах је питање самог рата у Босни посебно нагласио приликом обраћања својим следбеницима: "Историчари су рекли да су најистакнутији ратови током историје они који су засновани на вери, јер човек који се бори за своју веру верује да када умре, умире као мученик. Оно што се десило у Босни и Херцеговини није био само рат између муслимана и Срба, већ рат између ислама и хришћанства. И тако га морамо и схватити. Био је то рат који је цео Запад водио против исламског света."

Заиста, Ал Авдах је криво Европу и САД не само зато што игноришу хуманитарну кризу и ужасне патње Бошњака већ, штавише, што су они главни организатори међународне завере потискивања ислама. На снимљеним предавањима љутито је нападао ембарго УН на оружје као неправедан и намеран чин усмерен против муслимана, чиме су Бошњаци намерно онемогућени да се наоружају у самоодбрани. Ал Авдах је оптужио САД и УН да су мирно "на један паметан и добро смишљени начин решили да помоћу српских напада убију муслимане".

Једноставно речено, авганистански рат је раних деведесетих година прошлог века од легендарне борбе муслиманских "хероја", који су се борили против "безбожних" неверника, прерастао у бескрајну парадну себичних унутрашњих препирки, које су прогресивно уништиле све што је преостало од авганистанског грађанског друштва. С друге стране, у Босни, разлика између добра и зла била

Фелтон је приређен из књиге "Џихад Ал Каиде у Европи: Авгано-босанска мрежа", у издању Удружења дипломаца Центра Џорџ Маршал и Алтере. Књигу можете поручити на 011/308-72-78.

Политички вођа страних муџахедина у Босни шеик Анвар Шабан

је јаснија за оне са необазриво идеалистичким погледом на политички ислам. Сукоб на Балкану је за екстремисте лако могао да се дефинише као апокалиптични, једнодимензионални верски сукоб између муслимана и немуслимана. То је заиста била једина врста окружења у коме је назадна фундаменталистичка идеологија попут Ал Каиде имала могућност да просперира.

Прва већа концентрација муџахедина који су се борили у босанском рату, а који су учествовали у операцијама у лето 1992. године, била је у региону северно-централне Босне у близини градова Тешањ, Добој и Теслић. Током тог лета снаге етничких Срба су у том региону мобилисале и иницирале велику офанзиву против муслимана. У почетку сукоби су углавном били кратки јуриши у герилском стилу између муслиманских и српских снага, често на падинама планине Бандера, која се издиже изнад Тешња. Бандера је представљала важан циљ, стратешки смештена између линија фронта Срба, Хрвата и муслимана, омогућавајући laku контролу читавог околног региона. Први арапско-авганистански ратник цихада који је "страдао као мученик" у Босни био је Абу Али ал Маки Хасан ал Кораиши (Саудијац, стар 21 годину). Погинуо је од ручне гранате на планини Бандера у раној фази те војне акције, у јуну.

У августу и почетком септембра група од 43 углавном саудијска муџахедина иницирала је борбене операције у области између Тешња и Теслића. Истовремено је један амерички хирург из Калифорније две недеље вршио хируршке захвате на жртвама рата у Босни. На његов ужас, доктори су наводно открили да су међу припадницима муслиманских јединица "неки од њих били из Авганистана и Саудијске Арабије", који су "рутински вршили сурова, наказна немедицинска обрезивања босанских српских војника", укључујући и једног српског војника од 18 година "који је био тако брутално обрезан да се на крају морало приступити ампутацији целог органа".

"Једног дана, 1992. године, Дејана Јозића, хрватског дечака од 13 година, зауставила су три муџахедина док се враћао из школе у Зеници. Питали су га: 'Зашто твоја породица не напусти Зеницу?' 'Нисам знао шта да одговорим.' Троица мушкараца су оборила Јозића на земљу и, без икаквог објашњења, одсекли домали прст на дечаковој десној руци. Јозићева породица је озбиљно схватила претње и одселила се."

Та чињеница није била случајност и, у рану јесен 1992. године, нова база за цихад на Балкану брзо је нарастала. Уз помоћ утицајних свештеника и војних команданата Ал Каиде, босанске бригаде странаца обједињавале су разне неспојиве елементе у међународну арапско-авганистанску мрежу. Ратна машина муџахедина, тако добро позната у Авганистану, успешно је оживела хиљадама миља на западу, у срцу Европе. Међутим, чак ни Осам бин Ладен лично није могао да плаћа цихад у Босни; његова будућност ће зависити у целини од тога да ли ће Абу Абдел Азиз, Анвар Шабан и њихови помоћници бити у стању да командују истим подземним приливом новца и оружја као што је то раније разрађено у Авганистану, како би се опремила њихова нова европска исламистичка војска. ■

(Наставак у следећем броју)

ДОГОДИЛО СЕ...

2. август

Свети Илија, у Кнежевини Србији слава Управе стратегијских барутана.

2. август 1893.

Наређењем краља Србије Александра Обреновића, предвиђено је да се у свакој дивизији образују ваздухопловна одељења, која су била прве ваздухопловне јединице у Српској војсци. До 1941. тај дан је слављен као Дан ваздухопловства. Данас је то Дан авијације.

3. август 1884.

Завршен железнички мост у Београду на Сави, а наредног месеца пуштена у саобраћај пруга Земун–Београд. Мост је разаран у оба светска рата и потом обнављан.

3. август 1904.

Са Волујице, брда изнад Бара, први пут су емитовани радио-таласи на Балкану. Пуштању у рад радио-телеграфске станице присуствовали су књаз Никола и Гуљелмо Маркони, један од проналазача бежичне телеграфије.

3. август 1940.

Естонија и Литванија ушле у састав СССР, а три дана касније и Летонија.

3. август 1958.

Америчка атомска подморница "Наутилус", под командом Вилијама Андерсона, прва прошла испод леденог покривача Северног пола.

4. август 1991.

У Пребиловцима код Чапљине после 50 година сахрањени су посмртни остаци херцеговачких Срба, жртава усташког геноцида. Темље цркве осветашо је патријарх српски Павле.

4. август 1993.

Јапан је први пут изразио формално жаљење женама које су током Другог светског рата служиле као сексуално робље јапанским војницима.

4. август 1995.

Хрватска је, уз пређутну сагласност САД и западних земаља, напала Републику Српску Крајину, територију формално под "заштитом" мировних снага УН. Из Крајине је тада избегло најмање 250.000, а у нападу хрватских снага убијено је око 2.500 људи.

5. август 1914.

Црна Гора објавила рат Аустроугарској, прикључивши се тако нападнутој Србији.

5. август 1963.

У Москви су СССР, САД и Велика Британија потписали споразум о забрани нуклеарних проба у атмосфери, васиони и под водом.

6. август 1914.

Аустроугарска је објавила рат Русији, а Србија и Црна Гора Немачкој.

6. август 1945.

Бачена прва атомска бомба на јапански град Хирошиму, а три дана после и на Нагасаки.

7-10. август 1945.

У Београду је одржано Треће заседање Авноја, када је озваничена смена власти. Авној је постао привремена Народна скупштина.

8. август 1941.

Стаљин је преузео функцију врховног команданта оружаних снага СССР. Истога дана совјетска авијација напала војне објекте у Берлину.

8. август 1945.

СССР објавио рат Јапану.

9. августа 1918.

Министар војни ђенерал Михаило Рашић издао је наређење којим је регулисана униформа војних свештеника у Српској војсци.

10. август 1913.

Потписан Букурешки мир између Бугарске и балканских савезница Србије, Румуније, Црне Горе и Грчке. Њиме су одређене нове границе на Балкану, а на основу резултата Другог балканског рата.

10. август 1943.

У Лондону формирана нова избегличка влада Краљевине Југославије на челу са Божидаром Пурићем.

12. август 1914.

Аустроугарска војска је артиљеријом бомбардовала Београд и заузела га. Тринаест дана после Српска војска поново осваја град и потискује непријатеља на другу страну Саве.

12. август 1941.

Уједињењем својих окупационих области Италијани створили Велику Албанију.

12. август 1944.

У Напуљу почео дводневни састанак председника владе Велике Британије Винстона Черчила и врховног команданта НОВ и ПОЈ Јосипа Броза. Черчил је признао право Југославије на Истру, али не и на Трст.

13. август 1806.

У боју на Мишару Карађорђе је поразио Сулејман-пашину војску. Победа на Мишару имала је велики морални значај за српске устанике.

13. август 1940.

Немачка авијација извела напад на ваздухопловне базе у Великој Британији. Тиме је почела велика ваздушна битка за Британију.

14. август 1941.

Винстон Черчил и Френклин Рузвелт потписали програм заједничких политичких начела САД и Велике Британије (Атлантска повеља). Та начела била су основа за формирање Организације уједињених нација у јуну 1945. године.

14. августа 1943.

У Квебеку почела прва савезничка конференција у присуству представника САД, Велике Британије, комунистичке Кине и Канаде.

14. август 1945.

Јапанска влада усвојила савезничке услове за безусловну капитулацију.

15. август 1888.

Рођен је енглески пуковник Томас Едвард Лоренс, познат као Лоренс од Арабије, археолог, истраживач, писац и ратник. Истакао се у борбама на Блиском истоку и Саудијској Арабији у Првом светском рату.

15. август 1910.

После педесет година владавине у Црној Гори, кнез Никола Петровић се прогласио за краља.

15. август 1914.

Почела је Церска битка, којом је сломљена прва аустроугарска офанзива на Србију. Била је то и прва победа савезника у рату, која је Српску војску коштала више од 16.000 погинулих и рањених официра и војника. До 24. августа Аустроугарска војска имала је 23.000 погинулих и рањених и око 4.500 заробљених војника.

15. август 1947.

Проглашена независност Индије.

Припремио Миљан МИЛКИЋ

ПРЕДВОДНИК ВЕЛИКЕ СЕОБЕ

Арсеније Трећи Црнојевић

Као енергичан патријарх супротставио се турском зулumu и покушајима Беча да поунијати избегли српски народ. Из његовог отпора покатоличењу Срба касније настаје српска Карловачка митрополија, која у наредна два века предводи мисију међу православцима у Аустроји.

У животу српског народа патријарх Арсеније Трећи Црнојевић остао је упамћен по великој сеоби Срба (1690). Један број историчара, ценећи његов значај и улогу, даје му место иза светог Саве и патријарха Макарија Соколовића. Наиме, када је пећки патријарх Максим тешко оболео (1669), а његова болест није кретала на боље, почело се у Патријаршији мислити о његовом наследнику. Под утицајем оболелог патријарха, за његовог помоћника постављен је млади и способни игуман пећког манастира, Арсеније, родом са Цетиња, од споредне лозе Црнојевића (Јован Радоњић). Будући да није било наде за оздрављење патријарха Максима, Арсеније је крајем 1672. изабран за пећког патријарха.

Рођен у Цетињском племену (1633), врло рано (1665) постао је игуман бројном братству Пећког манастира и стекао огромно поверење патријарха Максима. Као енергичан патријарх, Арсеније Трећи је ревносно обилазио простране области Пећке патријаршије. Обишао је Босну (1674), Браничево (1676), Жичу (1677) и Смедерево (1680). Када је рат између султана Мехмеда Четвртог и цара Леополда Првог био на помолу, Арсеније је кренуо на поклоњење Христовом гробу, где је био гост чувеног јерусалимског патријарха Доситеја Нотара. За време његовог поклоничког путовања отпочео је аустријско-турски рат.

Када се 1687. године цар Леополд обратио цариградском патријарху Калинику да помогне хришћанску ствар у борби против Турака, патријарх Арсеније се нашао у тешкој ситуацији. Наиме, требало је да пристане уз западне силе, Аустрију и Млетке, одакле је претила опасност православљу. Римска курија и Бечки двор радили су на томе да Србе под видом уније приведу римској цркви. Због опасности да изгуби главу од Турака, Арсеније је био принуђен да избегне из Пећи у Никшић (1689).

Док је патријарх Арсеније био изван Пећи, генерал Енеја Силвије Пиколомини доспео је са царском војском до Приштине и Ско-

VOS LEOPOLDVS
Semper Augustus ac Germaniae Hungariae Bohemae
Dux Lucomburgiae ac Superioris et Inferioris Silesiae
Baronibus & Magnatibus signanter auctore futuro
etiam Supremo Partium praefecti nostri Hungariae
in iudicio Locum tenenti et Consiliario nro, nec in
quoruncumque preceptorum Hungariae Dalmatiae
Croatiae Sive Slavoniae ac Pedetrinis Ordinis praefecti
filii ARSENIUS CSERNOVICS Serbiano-
rum etiam in hac parte Belli tractu, veteris etiam Anni
Ottomanici Populi unicum Populi Ratione in Ser-

НАЈСТАРИЈИ ЈАТАГАН

пља, позивајући Србе да му се придруже у борби против Турака. Вративши се, патријарх Арсеније се у Призрену састао са Пиколоминијем и постигао споразум о помоћи Срба царској војсци, чиме је, за разлику од својих претходника, почео да води ратоборну политику према Турцима. Но, са смрћу генерала Пиколоминија, ратна срећа се окренула у корист Турака. Пиколоминијев наследник Ђорђе Христијан, веома охол и надмен према Србима, био је узрок постепеног осипања Срба из царске војске, јер су у њој видели угњетачку силу.

Кад је патријарх Арсеније уочио да се царска војска повлачи, кренуо је са већим делом народа, јануара 1690, према Београду, где је стигао у пролеће, а Срби који су остали у старом крају доживели су велике страхоте. У једном од записа се каже: "Љути страх и беда тогда беше, матер од чеда раздвајаху, а от оца сина, младе робљаху, а старе секаху и дављаху. Тогда на се челоцеци смрт призиваху, а не живот от проклети Турака и Татара..."

Када се у Бечу сазнало да Срби напуштају своја огњишта, цар Леополд Први упутио им је 6. априла 1690. проглас да се дижу на оружје против Турака. Дабоме, српски народ није чуо за тај позив. Будући да је турска сила надирала према Београду, настала је велика паника у народу.

Ни у тој ситуацији патријарх Арсеније није изгубио присуство духа. Сазвао је у Београду црквено-народни сабор, који је од Беча тражио признање црквене аутономије и патријархове јурисдикције, у обиму како је то било под Турцима. У Повељи цара Леополда од 21. августа 1690. Србима је гарантовано да могу између себе, собственом влашћу, из српског народа и језика постављати себи архиепископа, кога ће црквени и мирски сталеш између себе бирати...

После добијања тих привилегија, Срби су у великим групама почели да прелазе Саву и Дунав. Последњи транспорт Срба из Београда за Сланкамен и Петроварадин кренуо је два дана пре турског заузимања Београда, 8. октобра 1690. године. Носећи оно што су имали, Срби су пешке, колима и лађама ишли према северу, стигавши до иза Будима. Ту су се задржали у великим збеговима, наводи Рајко Веселиновић. После свега што се збило, уследило је, међутим, ново разочарање. Злогласни кардинал бечки Леополд Коларић одбио је да призна дате привилегије, а и државне власти у Бечу су их изиграле.

Углед патријарха Арсенија Трећег био је велики и у народу који је остао у старом крају. Патријарх је храбро и одлучно ступио у борбу против унијаћења Срба, која је трајала пуних шеснаест година. Стално је путовао. Резиденција му је била цела територија коју је насељавоо српски народ преко Саве и Дунава. Ни Бечки двор, ни кардинал Коларић, ни загребачки бискуп Брајковић нису успели да осујете његову делатност. Патријарх је поставио основ аутономне црквене области у оквиру Пећке патријаршије. Из тих основа развила се српска Карловачка митрополија, која у наредна два века предводи мисију међу православцима у Аустрији.

Реалне су претпоставке да је стари патријарх добијао позиве да се врати у Пећ, што је он, иначе, и желео. На савет патријарха јерусалимског Доситеја Нотара, одустао је, ипак, од намере да поново види Пећ. Умро је у Бечу 27. октобра 1706. године. Сахрањен је у манастиру Крушедолу, у гробницу светог Максима, деспота српског. Колико је био поштован види се и по томе што је за живота називан велики отац и богомољац, општи отац и учитељ, добри пастир, богодавани, свети... а после смрти блажени и богоугодни муж и учитељ наш, слатки патријарх и кир Арсеније.

Високу оцену патријарху Арсенију дала је и неонактивистичка комисија, према њему, иначе, непријатељски расположена, која је о њему рекла: "Тај шизматички народ има за свога поглавицу, као некога краља, свога патријарха, кога ми називамо српским архиепископом, а његови га зову патријархом, па за њим они у свему пристају као пчеле за својом матицом".

Такав је био патријарх Арсеније Трећи Црнојевић. ■
Крсман МИЛОШЕВИЋ

Јатаганом се назива специјална врста дугог кривоножа са ојачаним сечивом и оштрицом на унутрашњој кривини сечива. Додуше, у литератури се појављује шароликост у одређивању имена и облика јатагана и ханџара. Често су поистовећивани, што је погрешно.

За потребе своје војске Османлије су почеле да израђују јатагане веома рано у радионицама Балкана. Њихова израда у Фочи помиње се још у првој половини 16. века, а до краја 19. столећа израђивани су у још неколико знатских центара. Јатаган је био основно оружје турске пешадије, јаничара, и српских устаника, нарочито током 19. века.

На изради јатагана радило је по неколико различитих мајстора. По изради основних делова, сечива и дела дршке, без корица и декоративних делова, мајстори су називани бичакчије (бичак, тур. нож). Кујунџије су украшавале јатагане свим техникама тога доба и познатим мотивима. Јатаган се носио заденут за појас, обично уз пар кубура кремњача.

Најстарији јатаган у збирци Војног музеја у Београду израђен је 1460/1461. године. Али то нам не даје за право да, међу бројним јатаганима те збирке, тврдимо како нема и старијих, јер на њима мајстори нису забележили годину израде. С обзиром на времешност, овај јатаган је изузетно очуван и спада у тзв. Белосапце, јер му је дршка од белокости. Доњи део дршке окован је бронзаним лимом, док је паразвана (листолики део који се продужава са дршке на сечиво) украшена розетама и стилизованом орнаментиком. На хашерми (украсни део између делова дршке и кракова "сапи") "уфасован" је зелени камен. Сечиво је благо повијено, са обе стране украшено биљним орнаментима таушираним златом и недешифрованим натписом, осим године израде 865. по Хиџри, те кратког натписа арапским писмом у елипсастом пољу при завршетку орнамента, који гласи "О Победниче". Корице су обложене бронзаним оковима са пластичним геометријским и биљним орнаментима и, у средини, љубичастим сомотом.

На окуву корица доминира петокрака звезда за коју се веровало да има моћ вечности, јер се могла насликати једним потезом, са било које стране, понављајући у бесконачност. Турци су веровали да број 5 има посебну моћ због слагања тог броја са бројем вертикалних линија које се налазе у ортографији речи масалах – свете изреке против урока. ■

Анђелија РАДОВИЋ

РАЗМИШЉАЊА О СТВАРИМА ОБИЧНИМ

ПРАВО НА ГЛУПОСТ

Што се тиче глупости, она је одиста нешто неподношљиво: она се понаша ситничаво, кратковидо, самоуверено, претенциозно; она делује штетно, често и пустошно. Зар тако нешто подносити из умишљене трпеливости? Зашто? Због чега? Таква трпеливост ни сама није шта друго, до разроконост глупости. Збрисати је! Очистити коров, искоренити, изгозити! А ви, господине професоре, наравно, ћутите и још сте на страни глупости?"

"Ах не, господине директоре, није баш тако: штитити глупост није уопште у мојој компетенцији. Али, ми, који се одиста снагом своје професије боримо с глупошћу, ми тачно знамо како је то питање замршено. Уколико у број глупака убрајате злочинце, издајнике, расточитеље, лупеже, комунисте и друге социјалне штеточине, који врше злочине против закона људског друштва, ја ћу, наравно, препоручити борбу. Свако од њих захтева посебан прилаз. Уосталом, искоренити њихово деловање није једноставно: ти глупаци често су веома препредена сорта. Али, упамтите: овде, у ствари, и отпочиње проблем..."

"То јест, како то, почиње? Глупост треба, уопште, потпуно, изагнати!" ...

"Да, али куда је отерати? Она пребива у сваком просечном човеку. Куда да је денемо? Вама ће сигурно успети да замените два-три глупа мишљења паметнијима; притом ће нестати предзнаци болести, али болест ће остати. Шта је глупост? Она је тупо запажање сабрано са слабом умним способностима; како их је могуће искоренити? Јесте ли кадгод покушали насадити своје изванредно сећање заборавном човеку? Своју вољу – слабовољном? Немогуће је заменити другог у животу, паметно размишљати за њега, паметно волети на његовом месту, паметно се оженити, паметно се понашати?..."

"Али, – зар је немогуће подучавати га?"

"У реду – подучаваћеш њега, глупака, не дотичући, притом, време његове глупости и самим тим ћеш му обезбеђивати право на глупост... Чак и мудра расуђивања која му желити пренети, он ће, сигурно, промислити и протумачити у свом глупавом смислу и, вероватно, изопачити на свој глупав начин; и већ следећег тренутка начиниће нову глупост у некој другој области. Ко ће се помучити да трчи за њим и да га предупреди? Ко може онемогућити га да на будалашки начин уложи своју уштеђевину, да под неповољним условима закупи кућу, да се лакрдијашки обуче и да пред сан, у постељи, заспивајући, мрмља уз нос своје будалашке примедбе и процене? Глупост остаје – њу не можеш искоренити и уништити. Њу треба трпети, све док се тиче личног живота глупака. Паметан човек има важнијих послова него исправљати будалу на сваком кораку. И овде почиње друга потешкоћа".

"Али, ако се потешкоће накупе до таквог степена?!..."

"Ви се, наравно, слажете са мном, господине директоре, да сваки од нас прави глупости онда када у својим расуђивањима изађе ван оквира сопствених умних способности. Ко од нас у животу није правио глупости и није претрпео будалашки крах? И шта сад: зар смо се заузели то да искоренимо, да нашу сопствену глупост понишtimo? Ништа од тога! У апсолутној глупости спавао је мудар савет који нам је дошао у последњем тренутку. Да, ствари на свету не стоје тако као да је глупост усредсређена на оделите прилике које треба превазићи, док остале, повољније прилике, остају на избор паметнијима од нас. Сваки је за себе – истовремено глуп и паметан; сваки је човек увек условљен приликама и колебљив. И поуку, истинску поуку – паметан човек добија из сопствених грешака. Нико не постаје паметнији, не пострадавши; никога нећеш научити на туђему искуству. Ми смо увек обавезни да предупредимо ствари како бисмо се заштитили, али не морамо да очекујемо од тога превише. Трпеливост је само израз саосећајне добротe паметног човека који се сам издигао над глупошћу; и није на то заборавио... Право на глупост – то је баш право да, потом, постанемо паметнији. Није ли тако?" ■

Иван А. ИЉИН

Из књиге "Пред буктавим загонеткама Господњим", Светигора, Цетиње, 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

1–15. августа

Православни

1. август – Свети Стефан деспот Српски, преподобна Евгенија (Лазаревић)
2. август – Свети пророк Илија - Илндан
4. август – Света Марија Магдалена – Блага Марија
8. август – Преподобна мученица Параскева, свети Сава Трећи Српски
9. август – Свети великомученик Пантелејмон, свети Климент Охридски
12. август – Преподобна мати Ангелина Српска
14. август – Макавеји (Почетак поста)

Римокатолички

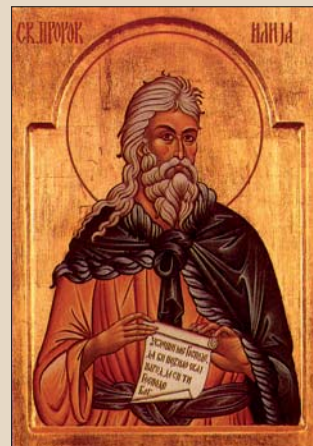
6. август – Преображење Господиново
15. август – Узнесење Блажене Дјевице Марије – Велика Госпа

Јеврејски

3. август – Тиша беав

СВЕТИ ПРОРОК ИЛИЈА – ИЛНДАН

Свети пророк Илија, боговидац и чудотворац, родом је из племена Аронова из града Тесвита, због чега се зове и Тесвићанин. Када се Илија родио, његов отац Савах видео је око њега анђеле који га повијаше огњем и хранише пламеном, што је било знамење његовог пламеног карактера и силе огњене. Младост је провео

у дубоком размишљању и молитви, често потпуно сам у пустињи.

У подељеном јеврејском царству свети Илија се сукобио са израиљским царем Ахавом, који је одвртао народ од праве вере. Великим чудесима Илија је доказао силу и власт Божију. Затворио је небо и киша није падала три и по године, а огњем с неба је запалио жртву своје Богу. Потом је молитвом послао кишу на земљу, чудесно умножио брашно и уље у кући удовице у Сарепти и васкрсао јој умрлог сина. На Хориву је разговарао са Богом и чуо му глас.

Пред смрт је за наследника у пророчком звању свети Илија узео Јелисија и отишао у небо у огњеним колима и с огњеним коњима. ■

ПРЕД СВЕТСКО ПРВЕНСТВО У ПЕНТАТЛОНУ

ПУНОМ СНАГОМ

У Ваздухопловном наставном центру у Сомбору, од 16. до 23. јула, одржане су заједничке припреме наших пентатлонаца и такмичара Словеначке војске за светско првенство од 16. до 26. августа у Аустрији

Какога јутра, седам дана заредом, отпочињале су дуге, напорне и разноврсне вежбе којима су били изложени такмичари што се припремају за најнапорније светско војно првенство. Спортски ентузијаста Ваздухопловног наставног центра из Сомбора, прошле године, саградили су полигон какав не постоји у нашем региону за најзахтевнији спорт. Тада су се наш и словеначки представник у Међународном савету за војне спортове CISM договорили да организују заједнички камп управо тамо где за то постоје изванредни услови. Наша војска ставила је на располагање инфраструктуру Ваздухопловног наставног центра, а пентатлонци из Словеније донели су специјалне пушке и потребну муницију за тренинг.

– Ове године први пут смо организовали камп који има обележје међународног и спортског окупљања. Искуства показују да са том праксом треба наставити и убудуће. Обе екипе показале су завидне резултате, Пентатлон треба да доживи потпуну афирмацију. Захваљујем Ваздухопловном наставном центру, чији је допринос успешности кампа немерљив – каже пуковник Миливоје Аранђеловић, заступник начелника Управе за обуку у Генералштабу Војске Србије.

Капетан Антон Фрумен, главни за спорт у Словеначкој армији (завршио Факултет физичке културе), који је све време припрема имао улогу главног тренера, посебне речи захвалности упућује пуковнику Бранку Бошковићу, из Министарства одбране Србије, који је иницирао заједничке припреме. У Словенији, заправо, не постоји полигон са пентатлонским препрекама. Фрумен захваљује припадницима Ваздухопловног наставног центра за изванредне услове које су створили за тренинге и слободне активности екипе. За магазин "Одбрана" још је навео да је Сомбор доживео као град добрих људи.

– Ако бих све ово што се догађало у минулим данима оценио од 1 до 10, припреме заслужују оцену 11. Колеге из Словеније су нам се потпуно посветиле, преневши богато искуство, јер су они учествовали на чак седам светских првенстава. На до сада одржаним такмичењима Технички руководиоци CISM нису веровали да смо ми екипа која, уз свакодневне обавезе на радним местима, тренира и постиже повољне резултате. Зато су нас и позвали на светско првенство да учествујемо у појединачној конкуренцији – наводи потпуковник Слободан Стефановић, вођа и тренер наше екипе.

Зоран Шћекић, из Управе за обуку ГШ Србије, обавестио нас је да су наши такмичари спремни да на предстојећем, 53. светском првенству одмере снаге са другим пентатлонцима у гађању из пушке, савладавању пентатлонских препрека, бацању бомбе у циљ и даљ, кросу на 8.000 метара и пливању са препрекама.

Спортски камп у Сомбору посетио је пуковник Бранко Бошковић, који се на завршници припрема, заједно са пуковником Миливојем Аранђеловићем, обратио учесницима.

3. П

Успомена на дане проведене на заједничким припремама: наши и словеначки такмичари

ЗАБЕЛЕЖЕНО НА ТАРИ

ПРЕДЕО ЛЕПОТЕ

Захваљујући повољним пословним резултатима, Војна установа "Тара" сврстана је у сам врх доходовних установа у систему одбране. Хотели "Оморика" (са депандансом "Јавор") и "Бели бор", са попуњеношћу капацитета 73 одсто на годишњем нивоу, уједно су најуспешнији објекти планинског туризма у нас. Многобројним садржајима, поводом 30 година рада, идуће године биће придружени посебан трг за културно-уметничке манифестације и дневни боравак за малу децу.

О минулим првомајским празницима, као и много пута током године на Тари, капацитети два хотела и депанданса били су попуњени 100 одсто. Пословни партнер Војне установе "Тара" покушао је да "преко везе" обезбеди собу за свог пријатеља са супругом. Љубазно му је одговорено да су све собе већ одавно резервисане... Ситуацију је, сасвим случајно, разрешио гост који се јавио телефоном да, због болести, не може допутовати на Тару, па је молио да свој боравак помери за десетак дана...

Многобројни конгреси најчешће се организују управо на Тари. Изванредни природни услови, спортски терени који се добро одржавају и осветљени су до 24 часа, а особито готово идеална надморска висина (1.000 до 1.100 метара), учинили су да више од 50 спортских екипа за висинске припреме одабере управо тај предео мира и лепоте.

Судећи, пре свега, на основу финансијских показатеља, Војна установа "Тара" најуспешнија је војнодоходовна установа. Пре само три године тамо је забележен губитак од 5,5 милиона динара, да би крајем 2004. године, након санације негативног салда, колектив остварио добити од 650.000 динара и узлазном линијом наставио пословање. У 2005. години тако је остварен позитивни салдо од око три милиона динара. И то није све. Током последње три године инвестиционим улагањима од око милион евра подигнут је ниво квалитета услуга, реновиране су собе, опремљени технички делови простора, попут котларнице, осветљене су шетне стазе, уведени нови садржаји, као што су Интернет-кафе, салон лепоте... Једноставно, обновљено све оно што је напао зуб времена. Попуњеност капацитета на годишњем нивоу износи 73 одсто, односно 165.000 пансиона. У развијеним државама света стопа попуњености од 80 одсто представља врхунац у пословању хотела. Ако је реч о приликама у нашој земљи, војни хотели на Тари рекордери су планинског туризма.

■ ПРИРОДА МАМИ

Војну установу "Тара", угрубо речено, сачињавају два хотела - "Оморика" (396 лежајева), категорисан са три звездице (по многим елементима, има обележја хотела са четири звездице) и "Бели бор" (две звездице, са 225 лежајева) и Војна економија "Поникве". У саставу "Оморике" послује недавно реновиран депанданс "Јавор". У близини се налази и национална кућа "Јеремичак", која такође послује током целе године. Када се ангажују помоћни лежајеви, ВУ "Тара" може да прими око 700 гостију. Респектабилни капацитети, према свим мерилима туризма.

И МИРА

– Да би хотел “Оморика” стекао четврту звездицу, требало би реконструисати базен, све собе опремити фрижидером, у купатилима уградити туш-кабине и... урадити још неколико ситница, али имајући у виду да је на тим просторима носилац развоја туризма управо ВУ “Тара”, нова звездаца би наметнула повећање цене услуга, па смо стали на становиште да, у догледно време, не би требало улагати новац у вишу категорију. Повећањем категорије хотела добили бисмо само у сезони – каже директор ВУ “Тара” потпуковник Јован Мијатовић и додаје:

– Трудимо се да учинимо све што је неопходно како би наш гост што више времена провео у

вор”, где навече могу да слушају музику... Крај пута према “Белом бору” налази се реновиран објекат “Радмиловац”. Хотелски гости, а и они који у близини поседују викендице, могу по популарним ценама да конзумирају одабране домаће специјалитете.

Готово за сваку смену гостију организује се школа лековитог биља. У вечерњем термину одржава се предавање које траје 45 минута, а никада се не заврши пре сат и по, јер свако би нешто да пита. Наредних дана организују се шетње, када се беру лековите траве, суше и припремају за зимницу.

Путем интерне телевизије и објава на огласној табли свако може да се обавести куда све може поћи на излет. Од прошле године ВУ “Тара” организује спуст Дрином. Набављено је 10 чамаца и 9 ванбродских мотора, тако да ће гости моћи да плове језером Заовине или Дрином.

■ БРИГА О МАЛИШАНИМА

Ванпансионска потрошња, која се до 2003. године кретала просечно око 18 одсто, подигнута је на око 30 одсто, а у појединим месецима прелази 40 одсто. Хотел “Оморика” је, током маја и јуна, остварио ванпансионску потрошњу од 43 одсто. У развијеним земљама та врста потрошње доноси 40 до 50 одсто прихода.

– Наредне године обележавамо 30 година постојања и рада. Циљ нам је да садашњи ниво услуга високо подигнемо. Планирали смо да на терену Калуђерских бара саградимо трг са амфитеатром, на коме ће моћи да се одржавају различите културно-уметничке манифестације. Створиће се и услови за дневни боравак деце. Родитељи ће моћи да крену на излет, а за то време ће васпитачи бринути о њиховој

деци. Тренутно је окончана израда идејних решења, следи снимање терена и доношење одлуке.

Ако још код хотела “Бели бор” будемо изградили нови терен, повећаћемо број фудбалских екипа на висинским припремама. У плану је и подизање клизалишта код “Белог бора”. На Мокрој гори, 35 километара одавде, биће подигнута жичара дужине око 2,5 километара. Све госте који буду хтели превозићемо до те жичаре. Деци од 7 до 10 година, нашим гостима, за школу скијања обезбедили смо смучарску опрему, од ципела, скија са везовима, до свих ситница. Реч је о опреми нове генерације. Наша је порука да не јуримо звездице већ квалитет услуга – истиче потпуковник Јован Мијатовић.

Ко жели, може да приреди и пикник у близини хотела. Посластичарница, ТВ сала, банкет-сала и друге веће просторије, погодне за одржавање стручних скупова, потом трим-сала, куглана, сала за стони тенис, затворени базен, сауна, пикадо, билијар, продавница сувенира, самоуслуга, околна излетишта и други садржаји – све време боравка на располагању су гостима.

– Хотелски гости, мимо живе речи, у књизи утисака записују оно што су запозили или сугеришу шта ваља чинити. Путем писмених порука или у разговору, они нас бодре да очувамо природу и да не дозволимо да се Тара, та лепотица Србије, пренасели. Истичу да представљамо оазу мира и одмора, где се скупља енергија за нове напоре. Сматрају да је неопходно модернизовати телекомуникације. Они који много раде дођу овде да скупе енергију за нове успехе, подвучи Милорад Јанковић, управник хотела “Оморика”.

На Војној економији “Поникве” производи се оно што се тражи на трпезама широм Европе. Гаје хељду, која се ту и меље, па нуди гостима. Ове године је произведена и извесна количина ражи. Тиме се богати понуда здраве хране. Гостима се нуди и јагњетина са економије. Тамошње стадо пасе на ливади где није бацано ђубриво и не узима концентрате.

Захваљујући јединственом информатичког мрежном систему, целокупно пословање и залихе ажурно се прате путем рачунара. ВУ “Тара” је истински закорачила у 21. век. ■

Звонимир ПЕШИЋ

СТАНДАРД НА НИЗБРДИЦИ

Некада су припадници система одбране попуњавали 90 одсто капацитета ВУ “Тара”. Последњих година само 10 одсто официра, подофицира и цивилних лица користи услуге ВУ “Тара”. Посреди је драстичан пад стандарда припадника система одбране. Због тога су посленици ВУ “Тара”, да би опстали, морали да се сучоце са свим недаћама слободног тржишта.

природи или у посетама културно-историјским знаменитостима, јер је због тога и дошао на Тару. Стално улажемо у изградњу и одржавање спортских терена и шетних стаза. Наши рекреатори веома су запослени, шетње су свакодневне. Око централног хотела уређено је више од 10 километара шетних стаза. За потребе конгресног туризма располажемо са четири сале, опремљене потребном техником за мултимедијалне презентације. Употреба технике се не наплаћује посебно, односно убиремо само износ предвиђен за пансион. Семинари се претежно одржавају током маја и јуна, када нисмо имали слободних капацитета. Већ сада уговорили смо послове за септембар и октобар. Све до 2004. године хотели су се у новембру затварали, а од тада – раде свих 365 дана. Депанданс “Јавор” ове смо године реновирали од пода до плафона, сав намештај репарирали. Уведени су телефони за директно бирање из соба, постављени телевизори. По квалитету смештаја “Јавор” не заостаје за “Омориком”.

■ СПУСТ ДРИНОМ

У окружењу националне куће “Јеремичак” налазе се фудбалски стадион и два тениска игралишта. У јуну су, на пример, тамо кондицију стицали првотимци “Партизана”.

У том колективу стално су запослене 192 особе, а по потреби сезонски се ангажује 50-70 радника. Просечна плата се, зависно од пословних резултата, креће у распону од 18.000 и 20.000 динара. Занимљиво је да се од добављача строго захтева да испоручују робу прве класе, тако да намирнице које стигну на Тару могу бити само у првој трећини рока употребе.

Гости хотела “Оморика” најчешће се опредељују за полупансион. Тамошњи посленици организују пешачке туре до манастира Рача, до Перућца, затим Заовина, Митровца, Мокре горе... Аутобуси ВУ “Тара” према различитим дестинацијама крећу свакога дана, тачно у 10,30 часова. Ове године возни парк је појачан за још један минибус.

Љубитељима одмора на Тари на располагању су салон лепоте, Интернет-кабинет са везама 24 часа, куглана, библиотека, сала за стони тенис, дискотека, башта испред националног ресторана “Ја-

РАФТИНГ НА ТАРИ

ПОД КОНТРОЛИСАНИМ АДРЕНАЛИНОМ

Постоји древна мудрост коју је изговорио Помпеј, а која одређује живот као смисаон у једном од његових облика: пловити се мора, а живети се не мора! Та жеђ за путовањем, али не обичним, већ пловидбом, притајени је становник нашег крвотока, али су ретки тренуци када се она излива на површину и оваплоћује. Такву могућност, која у себи садржи све битне одреднице путовања и пловидбе – нуди рафтинг на Тари.

Туристичка агенција Робинсон је у сарадњи са “Монтинг-ом” из Србиња сачинила тродневни програм који је, пробали смо, идеална мера авантуре, али и спокоја, аскетизма, али и хедонизма... Програм који задовољава наше поменуте жеђи, али и ону основну глад за нетакнутом природом, за оном првобитном разменом доживљаја, које је, сетићемо се, имао и Ронинсон на пустом острву.

Овде, дакле, нема пустог острва. У кампу Бастах на обали реке Дрине сачекаће вас домаћин Миомир Савић, и његова дружина. Екипа није одговарајућа реч, јер би могла да наведе само на заједништво у спортском духу, а овде се ради о заједништву у животу, радости, умећу, духовитости... Чека вас и вечера, за нас су спремили пастрмке... Камп је осветљен месечином, те прве вечери само нагове-

штавао своје окружење, река је оглашавала своје присуство, као и зриковци и птице. Дрвени бунгалови са креветима или палачама, на којима су вреће за спавање, уз светлост свеће ушшкавају у сан. Чаша изворске воде вас већ "чисти" од талого цивилизације из које сте дошли. Сан је онакав какав сте заборавили да постоји – темељан и здрав.

Јутро доноси сусрет са невероватном лепотом природе. Док се умивате, у огледалу ћете угледати брда, шуме, планинске обронке Вучева који се полако свode на хоризонту. Ваше лице ће бити део филмског кадра који ћете, трептајем ока, спаковати у сећање – заувек. Између валовитог брдовито-планинског пејзажа, сместиле су се ливаде пуне лековитог биља – кантарион, хајдучка трава, дивља нана, глог, матичњак... Чај за доручком је, наравно, домаћи, као и мед, џем, јаја, сир... Домаћи је и атмосфера, већ сте се "спустили" са нездравог градског адреналина, спремни да окусите онај други – исконски.

Одела, прслуци и чизме за рафтинг су на вама, напуштате камп и комбијем крећете двадесетак километара до Брштановице, где се спуштате до Сплавишта.

Ту вас чека Тара, зелено-плава... Домаћини нам кажу да сада и нија баш толико зелена како уме да буде, већ је више некако сијера, са примесом сиве, јер се још увек снег топи на Дурмитору и Жабљаку. Вода је релативно хладна, око 14 степени... Кажем

релативно, јер смо се сви окупали. Том необичном позиву се није могло одолети. А тек тренутак када руком захватите воду из реке и попијете је, тек да пробате, јер се то може, а онда навалите да пијете јер не можете да верујете колико је питка... Тара је највећи резервоар питке воде у Европи.

Е том зеленом водом, што крчи пролаз кроз повремено чак 1300 метара високе стене, што мало ћути, умиљава се, а онда крене да шапуће, па све гласније говори – док вас не увуче у своју игру скакутања пенушавим буквицама, спуштате се ка Дрни двадесетак километара. Тај доњи део кањона, којим пловите, чини Тару оним што јесте – он је најзбудљивији. Тара је иначе пловна 82 километара, њен укупни ток је око 140. Букве на Тари чекате са нестрпљењем, првих се мало уплашите, а онда, док гледате Драгана или Мира, људе који управљају чамцима, схватите да је страх излишна емоција пред толиком лепотом која вас чека, и завеспате, прилично сигурно и сложено, ослањајући се на воду и пратећи телима њен ритам. Е онда, заједно са реком пловите...

Повремено застанете привучени чудом од водопада на обли, или кренете мало дубље у шуму, где вас чека још један, још чуднији и још лепши приказ. И још тако сатима, до сусрета са Пивом... Дрина је мирнија, шира, ту се већ одмарате, и са људима из свог чамца упоређујете утиске, као да се знате годинама...

Далибор из Бања Луке тврди да је овде природа још увек сама свој господар, његов пријатељ Јос из Холандије, која је прилично равничарска, има осећај да је Тара дар богова. И сви већ почињу да запиткују шта ће бити за ручак. А у Бастаху се пуши сач и загрева котлић... Шта је испод и у – нећемо вам рећи. Била је ту и одбојка, између ручка и вечере, на терену оцртаном брашном, и смех поново – онај најздравији на свету. Вече се већ одомаћило. У мислима се још једном враћамо дану и оном посебном простору између реке и неба, у коме постоје само две боје, зелена и плава – а толико снова. ■

Драгана МАРКОВИЋ
Снимио Б. ЈОВАНОВИЋ

У нишком Спомен-парку "Бубањ", од 21. до 31. јула, у седам насеља, око 2.000 извиђача из свих крајева Србије и 14 европских земаља, дружећи се са девизом "Пронаћи себе", спроводило је јединствен програм активности у природи

ДАМАРИ

ШАТОРСКИ

ШКОЛА ЖИВОТА

Светска скаутска организација наредног лета обележиће 100 година откако је прву јединицу младих у Енглеској основао лорд Баден Пауел. Неколико година пре тога у Бурским ратовима клинци су спасили многе људске животе. Афричка тврђава Мафекинг била је дуго окружена непријатељским војницима. Без одговарајућих, у то време неразвијених комуникације са светом, није било начина да се затражи помоћ. Лорд Пауел тада приступа обуци деце корисним вештинама. Управо деца провукла су се кроз непријатељске редове и обавестила посаду друге тврђаве да им је потребна помоћ.

Вративши се у Енглеску новоунапређени генерал Пауел затражио је од краља да га пензионише како би се посветио раду с младима.

Данас та организација, широм Земљине кугле, окупља око 28.000.000 чланова.

Пре неколико година једно истраживање обављено међу нашим војницима показало је да је 85 одсто оних који су постигли најбоље резултате у обуци и другим активностима било чланови извиђачке организације. И управо зато се извиђачка организација сматра школом живота.

Од крошњама масивних стабала, на Бубњу, простира се насеље у коме су домови платнене кућице дугиних боја, а путеве – вијугаве стазе.

Ређају се насеља: Брест, Јаблан, Јавор, Бреза, Храст и Топола. То насеље има и своје улице: Булевар реке Дрине, Бегејски сокак, Улица реке Колубаре, Улица реке Тимок, Улица реке Таре, Улица реке Ибар, Улица реке Мораве и Улица реке Нишаве.

Све је организовано као у каквом граду.

Врви од младости и активности.

Разлеже се песма, чује се весели жагор.

У насељу Јаблан наилазимо на извиђаче из Лепосавића, Велике Хоче и Звечана. Немања Милић, Никола Димитријевић, Душица Јовичић, Сандра и Сања Васовић, Жарко Ацковић...

Млади из Велике Хоче, како рече Ненад Гогич, закаснили су на Смотру један дан, јер конвој из тог насеља са пратњом излази само уторком и петком.

Милутин Стефановић, старешина Општинског савеза извиђача Лепосавић, истиче да су млади веома прилежно испуњавали све обавезе.

У табору извиђача Одред "Бошко Палковљевић Пинки" у војничкој маскирној униформи са црвеном беретком стиже Зоран Станић. Добио излазак и брже-боље међу своје Митровчане. Грли се са другом из одреда Нинославом Спасићем, који је такође војник у Свилајнцу. Одсуство, како рече, проводи са извиђачима, у другој, извиђачкој униформи.

Договор
за предстојеће
активности

ОГГРАДА

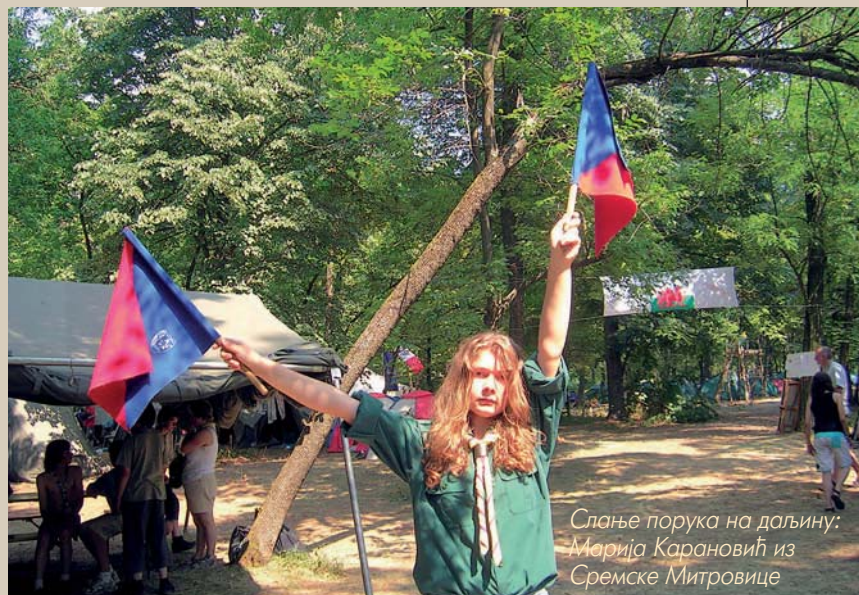
Планинке Милица Милошевић и Нина Станчић својим другарицама из Лиона објашњавају шта их чека на стази изазова. Млади Французи, пре доласка у Ниш, били су гости београдског одреда "Јавор". На Авали, близу мотела "Чарапићев брест" 10 дана имали су заједнички табор. Једне вечери, на ватришту, Београђани су припремили специјалитете из Србије, а Лионци – ћаконије из Француске. Кад је све било готово, разменили су храну.

Друга група скаута из Француске били су гости Врањских извиђача. Камповали су у дивљини природе. Одушевљени гостопримством позвали су своје домаћине да наредне године заједно таборују у Француској.

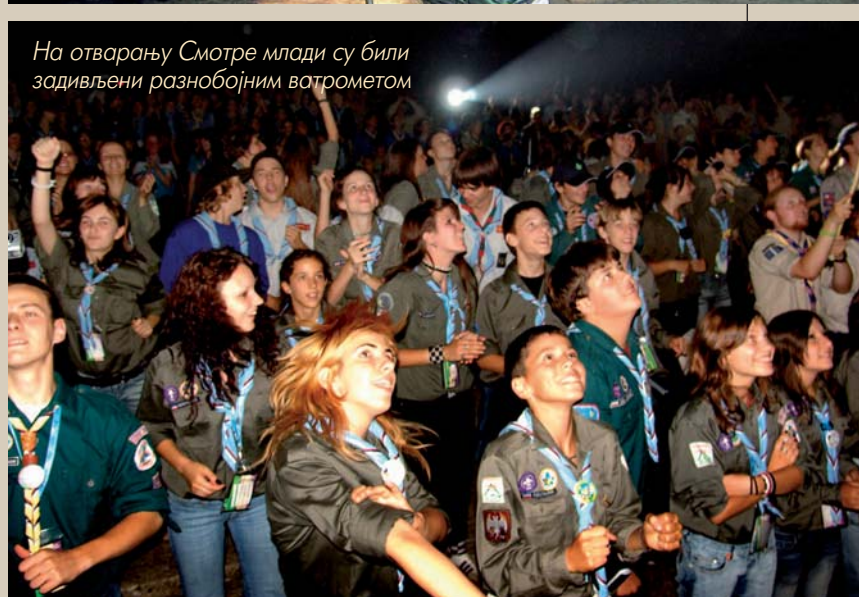
Двадесетак километара од Ниша, на Облачинском језеру, млади су учили да веслају на чамцима и кануима. Посебно је било занимљиво прављење импровизованих сплавова, којима су савладала водено пространство. Искусни вођа Марко Младеновић захтевао је од сваког извиђача да се пре уласка у кану опаше сигурносним појасом.

Активности на води организовао је Одред поречана, који носи назив Школски брод "Јадран".

Свако од учесника Смотре могао је да освоји амблем пријатељства. Стицањем нових знања и искустава, упознавао је нове пријатеље. Да би то остварио, било је потребно да посети све центре активности и да учествује у најмање једној од од њих, затим да учествује у програму "Вече упознавања у свом насељу", да

Слање порука на даљину:
Марија Карановић из
Сремске Митровице

На отварању Смотре млади су били
зидивљени разнобојним ватрометом

пронађе најмање 15 нових пријатеља из другог града или земље и размени с њима адресе и да учествује у активностима "Дана пријатељства".

Елеонора Вејн и Никола Ненадић руководили су програмским активностима. У оквиру креативних радионица, млади су по нешто могли да науче од старих заната и кулинарства. Било је и типичних извиђачких вештина, попут оријентације, сигнализације, пионирства... Посебно занимање изазвали су садржаји познавања природе, њених законитости и опстанка у екстремним условима, а све то било је зачињено еколошким активностима.

– Та акција за извиђаче Србије има судбоносни значај. Хтели смо да оценимо снагу организације и сада о томе имамо праву слику. Први пут на једној смотри учествује неколико стотина скаута из 14 европских земаља. Млади су се научили многим корисним вештинама, које ће им и те како користити у животу, наглашава Момчило Петковић, старешина Седме смотре.

Заставе велике акције полагано се спуштају низ јарболе. Девојке и младићи вратиће се у своје градове и села, препуни лепих утисака и доживљаја. Део скаута биће гости извиђача Србије. Тако ће млади из Велике Британије боравити у Белој Паланци и Јагодина, а скаути из Палестине табороваће на Палићу.

Све у свему, извиђачи су пронашли себе. ■

З. ПЕШИЋ
Фотографије М. МИЛОШЕВИЋ и З. ПЕШИЋ

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА

ШАМПИОН НА ДЕЛУ

Топалов – Адамс
Сан Луис, 2005.

1.Сф3 Сф6 2.ц4 е6 3.Сц3 ц5

Шаховски свет је признао Бугарина Веселина Топалова као новог шаховског краља. ФИДЕ је раније организовала још неколико шампионата, али на њима нису играли најбољи велемајстори данашњице. После Каспаровљеве одлуке да више не игра, безмало најјаче друштво се некако окупило, а на титулу је рефлектовало више њих. Топалов је био убедљиво најбољи на том турниру.

ЗАНИМЉИВОСТИ

ШАМПИОН СЛЕПИХ

Први светски шампион слепих постао је Кристијансен рођен 1905. године. А први турнир на слепо одигран је у Прагу 1874. године, када је победио Добровски са 13,5 из 14.

Ову партију почиње не баш "школским" потезом, а други потез карактерише Енглеску партију.

4.г3 б6 5.Лг2 Лб7 6.0-0 Ле7
7.Те1 Се4 8.д4 Сц3 9.бц3 Ле4
10.Лф1 дб

Анализирајући ову партију у свом часопису *Модерни шах*, међународни мајстор Милош Јовићић пише да се испоставило да је овај "природан" потез – теоретска новост. Наравно, он тако пише јер тог наставка нема у његовој "бази".

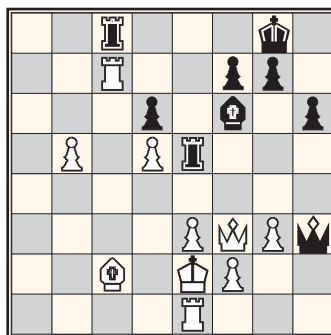
11.х4 Сд7 12.д5 0-0 13.а4 х6
14.Лх3 ед5 15.цд5 Лф6 16.Та3 б5

Питаћете се чему ова жртва? Црни ће спречити претњу белог 17. ц4, али је то није било сврисходно, јер је његов противник ипак спровео свој план!

17.а65 Сб6 18.ц4 Лф3 19.Тф3
Сц4 20.Да4 Се5 21.Та3 Те8 22.х5
Те7 23.Лф4 Тб8 24.Лф5 Де8
25.Лц2 Дд7 26.Де4 Сг6 27.Дд3 ц4
28.Дц4 Сф4 29.Дф4 Те5 30.Дф3
Дх3

Дама као дама – није прва коју су понеле емоције, па је залутала.

31.Та7 Тх5 32.е3 Дх2 33.Кф1
Дх3 34.Ке2 Те5 35.Тц7 Тц8

Бели: Ке2, Дф3, Тц7, Те1, Лц2, б5, д5, е3, ф2, г3

Црни: Кг8, Дх3, Тц8, Те5, Лф6, дб, ф7, г7, х6

Следи "гром из ведре неба"!
36.Лф5! Тф5 37.Тц8 Кх7 38.Тх1
1:0

РЕКЛИ СУ...

Они који кажу да разумеју шах – не разумеју ништа.

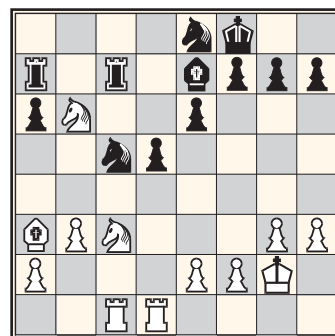
Р. Хибнер

Сви учитељи су блесави.

Фишер
(када је имао 16 година)

КОМБИНАЦИЈА

Еспиг – Чом, Виљнус, 1978.

Бели: Кг2, Тц1, Тд1, Ла3, Сб6, Сц3, а2, б3, е2, ф2, г3, х3

Црни: Кф8, Та7, Тц7, Ле7, Сц5, Се8, а6, д5, е6, ф7, г7, х7

Бели на потезу.

1.Сцд5! ед5 2.Сд5 Се6

На 2...Лд6 3.Сц7 Тц7 4.Тд6! Сд6

5.Тц5 са одлуком

3.Тц7! Свц7

На 3...Тц7 4.Се7 Те7 5.Тд7 са

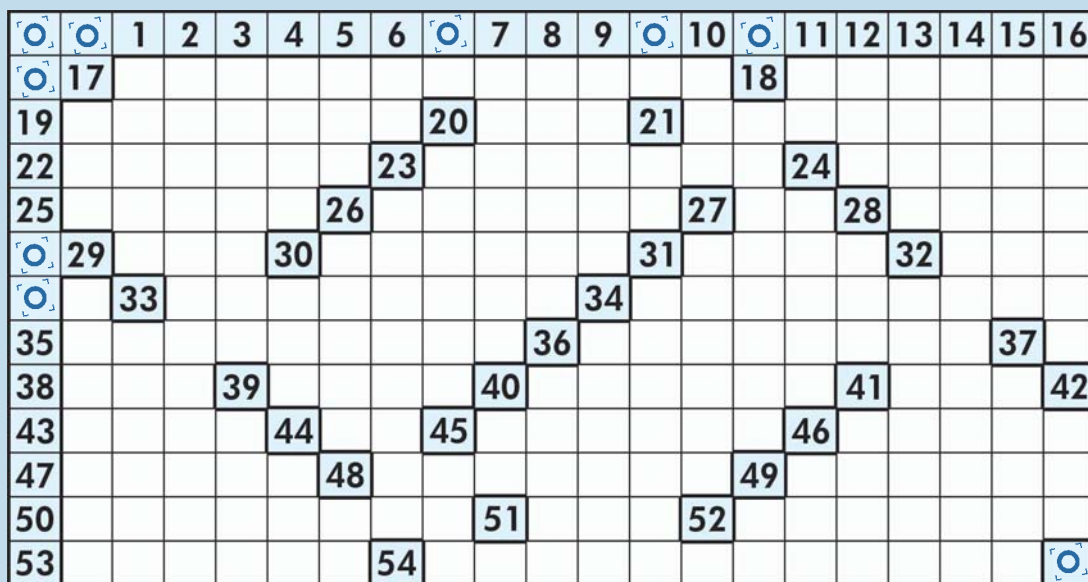
одлуком.

4.Се7

1:0

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОДОРАВНО: специјални рат, адитив, Та-мор, оор, Мег Рајан, Ирири, икс, мислити, дс, мат, срца, контуши, кил, улов, фд, солтими, моли, ливада, Панора, Минск, аташе, пантери, чистке, тиња, лескине, Га, ерир, Оне, Горгини, крдо, АСД, Ра, пругила, оро, масло, Рене Русо, два, листом, сирено, италијанцино.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

ВОДОРАВНО:

17. Страсност, 18. Прираштај летине, 19. Мали оквир, оквирак, 20. Филмски продуцент, Мајкл, 21. Обртати, 22. Популарни турски певач, 23. Светиљка, фењер (лат.), 24. Радиоактиван хемијски елемент, 25. Највећа држава у Африци, 26. Врста платна, 27. Упишите: с, ш, 28. Мушко име, Томислав, 29. Товљење, 30. Женско име, Мариза, 31. Чилеански тенисер, Марсело, 32. Заварен спој, 33. Свирач на гитари, 34. Борци у партизанским јединицама, 35. Особина половног, 36. Наш дневни поздрав, 38. Женско име, Отилија, 39. Активни вулкан на Сицилији, 40. Ишчекивања, 41. Борбени транспортер (скр.), 43. Женско име, Ковилка одмила, 44. Два иста слова, 45. Дан у недељи (мн.), 46. Корачај, 47. Име француског писца де Балзак, 48. Скупљачи лековитих трава, 49. Врста вишње, 50. Богат песком, 51. Женско име, Атанасија, 52. Град у Србији, 53. Део Хамбурга (лука), 54. Наш прослављени одбојкаш.

УСПРАВНО:

1. Извидник, извиђач, 2. Бандоглавост, 3. Чист приход од продате робе (трг.), 4. Алотропска модификација озона, 5. Мушко дете, 6. Упишите: т, ћ, 7. Следбеник етатизма, 8. Писар нота, 9. Град и лука на Црном мору, 10. Звук, 11. Пример (скр.), 12. Рерна (покр.), 13. Град у Русији, 14. Култна представа Зорана Радмиловића, 15. Лежај, диван, 16. Белац динарског типа, 17. Бивши руски певач, Георг, 18. Наплаћивање у готовини, 20. Град у Грчкој, 21. Морски гребен, 23. Бароније, 24. Наш филмски режисер, Здравко, 26. Бивши тип "опела", 27. Трговачки попусти, провизии, 28. Корнејева драма, 29. Испуштање слова на крају речи, 30. Национална шанска телевизија, 31. Послушан, 32. Заборављање, 33. Сорта грозђа и вина, 34. Расправа, 36. Стражар, 37. Наш социолог, Првослав, 39. Град у Италији, 40. Предлог: с, 41. Топовске приколице, 42. Град на Азурној обали, 44. Дуг временски период, 45. Рентген (скр.), 46. Пети месец у години, 48. Ауто-ознака Ваљева, 49. Упишите: п, у.

Новинско-издавачки центар
„ВОЈСКА”
11000 Београд, Браће Југовића 19

ПРЕПОРУЧУЈЕ

310117 **Културна баштина Србије**

Културна баштина Црне Горе
Културна баштина Републике Српске

Аутори: Сретен Петровић и Љиљана Шево

Репрезентативно издање чији је наслов велика препорука. Три књиге, три елитне монографије у једној целини. КУЛТУРНА БАШТИНА СРБИЈЕ; КУЛТУРНА БАШТИНА ЦРНЕ ГОРЕ и КУЛТУРНА БАШТИНА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ. Аутор прве две је Сретен Петковић, а треће Љиљана Шево. Упоредни текст на српском и енглеском језику прате атрактивне фотографије и илустрације. Угледни аутори нам у најлепшем светлу представљају културно благо које побуђује пажњу јавности широм света а открива корене националног бића, вере и историјске токове на вековима изазовним просторима. Књиге обилују подацима о богатом средњовековном наслеђу, било да су старе тврђаве, манастири, цркве, иконе или дела примењене уметности неговане у крилу православне, католичке, исламске религије или других религија. На тај начин многа историјска и мање позната места отварају нам своје културне ризнице.

Луксузно опремљене, у тврдом повезу, три књиге у кутији, обима 342, 223 и 206 страница, формата 24 x 29 цм. Цена комплекта је 18.900,00 динара.

Плаћање се врши унапред. Комплет се испоручује након уплате целокупног износа. Новац се уплаћује на жиро-рачун НИЦ „Војска” 840-49849-58 уз назнаку „за Културну баштину”. Књиге можете купити и решењем о административној забрани.

Наручбеницу и примерак
уплатнице послати на адресу:
НИЦ „Војска”, Браће Југовића 19,
11000 Београд.

Комплет се може
набавити и у нашој
књижари:
– у Београду,
Васина 22

НИЦ „Војска”, Браће Југовића 19, 11000 Београд тел: 011/3201-765,
телефакс: 011/3241-363. жиро-рачун: 840-49849-58

НАРУЧБЕНИЦА

Наручујем примерака књиге:
КУЛТУРНА БАШТИНА СРБИЈЕ; КУЛТУРНА БАШТИНА ЦРНЕ ГОРЕ
и КУЛТУРНА БАШТИНА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

по укупној цени од 18.900,00 динара.

Књиге ћу платити (заокружити број): 1) одједном (плаћање унапред)
2) на кредит у месечних рата (највише 10)
по динара, уз оверену административну забрану.

Код плаћања унапред уз наручбеницу послати доказ о уплати целокупног износа
увећаног за поштарину у износу 300 динара. Купци на кредит достављају
административну забрану (обаразац се добија од НИЦ „Војска”) оверену
у Војној пошти или предузећу у коме су запослени.
Рекламације у случају неуручивања књига примамо у року од 30 дана.

Купац.....(и)
ме, очево име, презиме)

Матични број грађана Број личне карте
издате у МУП

Улица и број

Место и број поште Телефон

Датум Потпис наручиоца

Именовани је стално запослен у
(назив ВП или предузећа)

Улица и број

телефон Место и број поште

МП Овера овлашћеног лица

ОДБРАНА
Снимио Бранко ЈОВАНОВИЋ

